

Uppsala den 2 april 2007

Attunda tingsrätt
Box 27328
102 54 Stockholm

Ansökan om stämning

Kärande: Thomas Allgén och Teet Härm.
Ombud: Professor Anders Agell.
Adress i detta ärende: Övre Slottsgatan 8 A, 753 10 Uppsala,
e-post: Anders.Agell@jur.uu.se.
Svarande: Staten genom Justitiekanslern, Box 2308,
103 17 Stockholm
Ärende: Yrkande om skadestånd av staten

Denna stämningsansökan kommer att utges som tryckt skrift med en del inskrivna tillägg från källmaterialet.
Distributör Jure Bokhandel, Stockholm.

Innehållsförteckning

1. Stämningsansökans bakgrund och uppläggning	2
1.1 Bakgrunden	2
1.2 Uppläggnings	3
2. Yrkanden	5
2.1 Huvudyrkanden och den allmänna grunden för talan	5
2.2 Yrkande om mellandom	6
2.3 Särskilt yrkande om redovisning från JK	6
3. Formalia	7
4. Förhållandet mellan skadestånd och resning	7
4.1 Skadeståndstalan är oberoende av frågan om resning	7
4.2 Angelägenheten av resning och undanröjande av kammarrättens dom	9
5. Närmare om grunderna för statens skadeståndsansvar	10
5.1 Om de olika skador som drabbat Thomas Allgén och Teet Härm	11
5.2 Kravet på fel eller försummelse vid myndighetsutövning. Betydelsen av kumulerade fel	12
5.3 Kravet på orsakssamband	13
6. De beslut som vållat de livsförstörande skadorna	14
6.1 Felaktigheterna i tingsrättens dom 1988 och i kammarrättens dom 1991	14
6.2 Om Regeringsrättens beslut 2004-07-01 att avslå resningsansökan	17
7. Några övergripande principer för bevisprövning	19
8. Förundersökningen 1984-87	22
8.1 Inledning till kap. 8 – 13.	22
8.2 Hösten 1984 – november 1985. Misstankarna mot Teet Härm	23
8.2.1 <i>Jovan Rajs spekulationer för att få fast Teet Härm för mord. Härms anhållande och frigivande i december 1984. Skandaliseringen av hans person</i>	23
8.2.2 <i>Teet Härms arbetslöshet under 1985. Rekonstruktionen den 27/11 av Anne-Catherines död 1982. Hans självmordsförsök med svår hörselskada m.m. som kvarstående invaliditet</i>	28
8.3 Hösten 1985 – februari 1986. Christina Allgéns fixa idéer och dessas konsekvenser.	31
8.3.1 <i>Inledning om Christina Allgén samt om Thomas Allgéns och Teet Härms bekantskap.</i>	31
8.3.2 <i>Christina Allgéns reaktion när Teet Härm gripits i december 1984. Hennes misstankar mot Thomas Allgén för incest</i>	32

8.3.3	<i>Christina Allgéns nya anklagelser på hösten 1985 mot Thomas Allgén för medverkan vid likstyckning, kanske mord. Uppdraget till Lindblad & Erixon</i>	36
8.3.4	<i>Lindblads & Erixons utredning. Förundersökningsledningens sätt att utnyttja den i februari 1986 vid förhör med Thomas Allgén och efteråt</i>	37
8.3.5	<i>Nedläggningen av förundersökningen mot Teet Härm och Jovan Rajs' nya åtgärder för att få den igång igen. Christina Allgéns parallella agerande.</i>	40
8.4.	Den återupptagna förundersökningen 1987	43
8.4.1	<i>Kriminalinspektör Larsson tar över. Christina Allgén får en utvidgad roll i förundersökningen. Läkarna grips och häktas i oktober. Polisläckan till Expressen</i>	43
8.4.2	<i>Förundersökningsledningens förlitan på Christina Allgén:s spekulationer som underlag för jakten på bevis i november – december 1987. Dess okunnighet om egna polisprotokoll med mera. Försvarsadvokaternas bristande insikter</i>	46
8.4.3	<i>Ytterligare insatser av Jovan Rajs och förundersökningsledningen under december 1987 för att få fram bevis mot läkarna</i>	52
8.5	Sammanfattande synpunkter på felen och försummelserna under förundersökningen 1984-87	57
8.5.1	<i>Polisens utgångspunkt att läkarna var lögnare, vad de än sade</i>	57
8.5.2	<i>Ensidigheten i bedömningen av "bevisläget" och allmänna brister under förundersökningen</i>	59
9.	Rättegångarna i Stockholms tingsrätt 1988.	64
9.1.	Åtalet och den första rättegången i tingsrätten.	64
9.2	Tingsrättens "nämndemannabeslut" om sinnesundersökning av läkarna. Svea hovrätts beslut att sätta läkarna på fri fot. JK:s kritik	68
9.3	Nämndemännens intervju svar i Aftonbladet	69
9.4	Åklagarens beslut att driva målet vidare. Den andra rättegången i tingsrätten. Domen den 8 juli 1988. Försöken att överklaga	71
9.5	Läkarnas försök att överklaga tingsrättens frikännande domskäl. Högsta domstolens beslut och inställning i övrigt	77
9.6.	Felen vid myndighetsutövning under de två rättegångarna i Stockholms tingsrätt	78
10.	Från tingsrättens dom 1988 till Regeringsrättens beslut 1990 att återförvisa legitimationsärendet till kammarrätten.	81
10.1	De allmänna verkningarna av tingsrättens dom den 8 juli 1988	81
10.2	Socialstyrelsen och HSAN:s utnyttjande av de "frikännande" domskälen. Läkarnas rättslöshet. Regeringsrättens återförvisningsbeslut den 11 juni 1990.	82
10.3	De kumulerade felen i Socialstyrelsens, HSAN:s och kammarrättens (referentens och presidentens) inställning 1989	86

11. Rättegången i kammarrätten 1991	87
11.1 Socialstyrelsens agerande. Frågan om läkarkompetensen	87
11.2 Rättegången i kammarrätten och domen 1991-05-31	91
12. Rättssystemets oförmåga till rättelse som ytterligare grund för statens perdurerande skadeståndsansvar. Ytterligare om resningsfrågan	98
12.1 Organisationsfelen i det svenska rättssystemet	98
12.2 Ansvarsgrundande försumligheter från Socialstyrelsens sida samt ytterligare synpunkter på frågan om resning	100
Kap. 13. Sammanfattning	104
Bilageförteckning	111

1. Stämningsansökans bakgrund och uppläggning

1.1 Bakgrunden

Det har nu gått mer än 20 år sedan Catrine da Costas tragiska död 1984. Hur hon dog är okänt, men sannolikt blev hon mördad.

Vid årsskiftet 1987/88, dvs. 3½ år efter da Costas död, blev Thomas Allgén (f. 1949) och Teet Härm (f. 1954) åtalade för att ha mördat henne. Genom en dom av Stockholms tingsrätt den 8 juli 1988 blev de frikända. I domskälen, som inte fick överklagas, påstods de ändå vara överbevisade om att tillsammans ha styckat den döda kroppen. Efter ytterligare tre år, nämligen genom dom den 31 maj 1991, fann även kammarrätten i Stockholm att läkarna var likstyckare och drog in deras legitimationer.

Om Thomas Allgén och Teet Härm verkligen hade styckat Catrine da Costas döda kropp, så var de båda eller någon av dem antagligen också mördare. Det blev en allmän uppfattning i det svenska samhället att det förhöll sig så.

Läkarna var dock varken likstyckare eller mördare. Ingen av dem hade någonsin träffat Catrine da Costa. Inte heller var de så särdeles väl bekanta med varandra. De hade inte träffats sedan 1982 innan de den 10 december 1987 sammanfördes av polis och åklagare för ett s.k. konfrontationsförhör. De satt då båda felaktigt häktade som misstänkta mördare.

I detta mål yrkas att Thomas Allgén och Teet Härm tillerkänns ersättning av staten för de livsförstörande skador som tillfogats dem. Dessa skador har vållats genom en sammanhängande kedja av s.k. kumulerade fel och försummelser samt organisationsfel i den svenska statens myndighetsutövning.

Hela rättsaffären, vilken nu pågått i över 20 års tid, är så exceptionell, att stämningsansökan lämpligen inleds med allmänna bakgrundsupplysningar innan yrkandena framställs, ansvarsgrunderna preciseras och sakförhållandena utvecklas.

I början av år 2003 förklarade jag mig beredd att företräda Thomas Allgén och Teet Härm, sedan jag mer eller mindre av en tillfällighet upptäckt, att de utsatts för förfärande felbedömningar och rättsövergrepp, och att det svenska rättssystemet visat en total oförmåga att ompröva misstagen. Dessa hade blivit definitiva genom kammarrättens dom 1991. Genom den domen kom läkarnas liv – och för den delen även deras närmaste anhörigas liv – att förstöras.

I september 2003 ingav jag till Regeringsrätten en ansökan om resning med begäran om undanröjande av kammarrättens dom 1991, genom vilken läkarna deslegitimerats.

Resningsansökan och den följande skriftväxlingen i Regeringsrätten med Socialstyrelsen som läkarnas motpart innebar visserligen att Socialstyrelsen motsatte sig

resning. Invändningarna mot resningsansökan var emellertid ohållbara och fragmentariska. När Regeringsrätten den 1 juli 2004 beslöt att inte ta upp kammarrättens dom 1991 för omprövning i sak, innebar detta ett grovt misstag, eftersom sakförhållandena blivit så väl utredda.

Att det förhåller sig på nyss nämnda sätt har klargjorts i min skrift ”Anatomin av en häxprocess. Om styckmordsfallet och Regeringsrättens beslut den 1 juli 2004” (40 s., ISBN 91-975455-0-3, Distributör Jure Bokhandel, Stockholm). Framställningen om kammarrättens bevisbedömning 1991 är dock ofullständig, i denna skrift. Dess syfte var främst att påvisa att den högsta förvaltningsdomstolen tillhandahållit vilseledande och manipulativa skäl för sitt beslut att avslå resningsansökan.

Att Regeringsrättens avslagsbeslut 2004 var felaktigt har numera i realiteten medgetts av domstolens dåvarande ordförande, regeringsrådet Hans Ragnemalm.¹

En mera fullständig inblick i bevisläget förmedlas genom en dossier med handlingar som jag publicerat under titeln ”’Styckmordsfallet’ i Regeringsrätten – inläggen i mål 5189-5190-2003 och domstolens beslut den 1 juli 2004 att avslå läkarnas resningsansökan” (183 s., ISBN 91-975455-1-1, distributör Jure Bokhandel, Stockholm). Förordet till ”Dossiern” liksom baksidestexten till skriften klargör också hur felaktigt som Regeringsrätten bedömde resningsmålet 2004.

I ”Anatomin” s. 6 ff ges en översikt över de olika domstolsprocesser som aktualiserats genom åren; till denna översikt hänvisas här. Genom den skriften kan läsaren av denna stämningsansökan skaffa sig en inkörsport till det omfattande materialet och det utdragna rättsliga händelseförloppet under många år i denna oerhört omfattande rättsaffär.

Den omtalade ”dossiern” utgör i samband med denna skadeståndstalan en mera utförlig källa för information om att den ”bevisning” enligt vilken läkarna skulle ha varit likstyckare närmare besett helt saknade värde. Detta framgick redan i resningsmålet 2003-2004 på ett helt klargörande sätt. Ändå avslogs resningsansökan.

Därför har skadeståndstalan mot staten blivit nödvändig samtidigt som det alltjämt är nödvändigt att kammarrättens skandaliserande dom 1991 blir undanröjd.

Genom de nämnda hänvisningarna till ”Dossiern” och ”Anatomin” kan framställningen i det följande göras något kortare än som eljest skulle ha blivit fallet.

1.2 Uppläggningsen

Stämningsansökan är lång samt okonventionell eftersom olika delavsnitt kommer att innehålla argumentation, som vanligen förekommer först i pläderingen vid en huvudförhandling.

¹ Se vidare nedan under 6.2.

En stämningsansökan skall enligt 42 kap. 2 § Rättegångsbalken innehålla bl.a. ”en utförlig redogörelse för de omständigheter som åberopas till grund för yrkandet”. Med tanke på att målet gäller ett invecklat händelseförlopp under mera än 20 års tid är längden på stämningsansökan inte så anmärkningsvärd. En rad ytterligare enskildheter skulle kunna åberopas och kommer att åberopas, om så blir nödvändigt.

Ett skäl bakom den ingående rättsliga argumentationen är önskemålet, att allt eventuellt motstånd skall sopas undan i ett svep. Därmed eftersträvas att Thomas Allgén och Teet Härm skall få social upprättelse i det svenska samhället. Uppfattningen att de varit sexuellt perversa likstyckare, sannolikt också mördare, har varit helt dominerande i landet. Läkarna har utsatts för svåra förföljelser och lidanden vid sidan av förlusterna av yrke och inkomster.

Efter kap. 2 angående yrkanden och kap. 3 om formalia behandlas i kap. 4 förhållandet mellan å ena sidan resning och å andra sidan läkarnas talan om skadestånd. Dels förklaras (under 4.1) varför skadeståndstalan mot staten kan föras trots att resning ännu inte beviljats. Dels utvecklas (under 4.2) nödvändigheten av att resning och undanröjande av kammarrättens dom 1991 om deslegitimation kommer till stånd även om läkarna nu tillerkänns skadestånd.

I kap. 5 förklaras grunderna för statens skadeståndsansvar i form av kravet på skada för läkarna (5.1), på fel eller försummelse vid myndighetsutövning (5.2) och på orsakssamband mellan myndighetsutövningen och skadan (5.3).

Genom kap. 6 om ”skadorna i detta fall” klarläggs (6.1) att de livsförstörande skadorna för läkarna orsakades av tingsrättens ”frikännande” domskäl 1988, vilka inte kunde överklagas. Vågsvallet efteråt resulterade 1991 i kammarrättens dom varigenom läkarna blev deslegitimerade som än en gång felaktigt utpekade likstyckare. Därmed blev de livsförstörande skadorna definitiva.

I kap. 6 klarläggs också (6.2) att Regeringsrätten redan på det 2004 föreliggande underlaget borde ha beviljat läkarna resning och undanröjt kammarrättens dom på grundval av min resningsansökan för läkarnas räkning i september 2003.

I kap. 7 omtalas några principer som bör beaktas för en tillfredsställande bevisvärdering i brottmål. Att dessa principer åsidosattes hade stor betydelse för de fel och försummelser som kommer att framgå genom den kronologiska framställningen i kap. 8 – 13.

Det är fullt möjligt för en läsare vem som helst av denna stämningsansökan att hoppa över såväl kap. 6 som kap. 7 för att direkt övergå till ett studium av de rättsliga händelserna som de rullas upp kronologiskt i kap. 8-13. Det handlar då om *förklaringar* till myndigheternas bedömningar liksom *varför* myndigheternas ageranden eller passivitet utgjort fel och försummelser vid myndighetsutövning.

Den kronologiska framställningen har delats upp i särskilda etapper. Kap. 8 handlar om förundersökningen i brottmål 1984-87, då synnerligen svåra felbedömningar lade grunden för fortsatta rättsliga katastrofer i alla led av rättssystemet. I kap. 9

analyseras rättegångarna i Stockholms tingsrätt 1988, i kap. 10 de administrativa turerna 1989-90, i kap. 11 handläggningen och domen i kammarrätten 1991 samt i kap. 12 statens oförmåga till rättelser under hela perioden 1992-2005, en oförmåga som kvarstått ända tills i dag.

Grunderna för skadeståndsansvaret med ledning av händelseförloppet sammanfattas i kap. 13.

2. Yrkanden

2.1 Huvudyrkanden och den allmänna grunden för talan

För Thomas Allgéns och Teet Härms räkning yrkas att stämning utfärdas mot Staten med krav på skadestånd med de belopp som anges nedan.

Staten är enligt 3 kap. 2 § första och andra punkten skadeståndslagen ersättningsskyldig mot Thomas Allgén och Teet Härm för ekonomisk resp. icke ekonomisk ("ideell") skada som vållats genom fel eller försummelse vid myndighetsutövning. Den principiella ersättningsskyldigheten för ekonomiska skador enligt första punkten är okomplicerad. Den andra punkten om icke-ekonomisk skada väcker något mera invecklade frågor om begreppen "kränkning" och "lidande". Den rättsliga grunden i denna del kommer att utvecklas i en huvudbilaga om beräkningen av skadeståndskravet.

Yrkandena gäller de ekonomiska och icke-ekonomiska skador som kändena orsakats på grund av fel och försummelser vid myndighetsutövning som följd av Catrine da Costas död 1984.

Thomas Allgén yrkar	16 108 784 kr	för förlorad arbetsförtjänst,
	1 520 600 kr	för kostnader,
	4 000 000 kr	för lidande p.g.a. kränkning.
Teet Härm yrkar	13 894 276 kr	för förlorad arbetsförtjänst,
	187 000 kr	för kostnader,
	4 400 000 kr	för lidande p.g.a. kränkning,
	307 900 kr	för lyte och men.

Beloppen för inkomstförluster har för förfluten tid här beräknats till och med 2006 samt för tiden därefter fram till Allgéns resp. Härms inträde i pensionsåldern. Alternativt framställs yrkanden om värdesäkrad livränta för framtida inkomstförluster till läkarnas inträde i pensionsåldern.

Till de angivna summorna för inkomstförluster skall läggas yrkanden för framtida pensionsförluster genom antingen värdesäkrade livräntor eller kapitaliserade engångsbelopp. Dessa pensionsförluster tillkommer alltså utöver de angivna beloppen för förlorade arbetsförtjänster.

Beloppen för lidande på grund av kränkning är upptagna med 200 000 kr per år under perioden 1985-2006 för Teet Härm och för åren 1987-2006 för Thomas Allgén, dvs. för 22 resp. 20 år. Thomas Allgén och Teet Härm yrkar dessutom fastställelse av att staten är ersättningsskyldig för fortsatt lidande på grund av kränkning ända till kammarrättens dom 1991 blivit undanröjd.

På beloppen för förfluten tid liksom för kostnader och lidanden yrkas också ränta beräknad enligt räntelagen från dag(ar) som senare skall preciseras.

Den närmare beräkningen av skadeståndskraven enligt huvudbilagan har gjorts av Erland Strömbäck i samråd med Thomas Allgén och Teet Härm.²

Det yrkas även ersättning för kostnader för denna rättegång om skadestånd.

2.2 Yrkande om mellandom

Det yrkas vidare att tingsrätten skall genom mellandom enligt 17 kap. 5 § Rättegångsbalken fastställa att staten bär skadeståndsansvar för de ekonomiska skador och de skador i form av lidanden genom kränkning för vilka läkarna utsatts, samt att ansvaret för läkarnas lidanden löper fram till den dag då kammarrättens dom 1991 om deslegitimation blivit undanröjd.

2.3 Särskilt yrkande om redovisning från JK

Det yrkas också att JK som ett led i rättegången skall lämna besked till tingsrätten hur det förhåller sig med möjligheten att utesluta Thomas Allgén och Teet Härms fingeravtryck från plastsäckar i vilka likdelar efter Catrine da Costa påträffades 1984. Bakgrunden till detta mycket speciella yrkande är följande.

Efter initiativ av Teet Härm, som för en del år sedan noterat en ny möjlighet att identifiera fingeravtryck även på plastmaterial, hade advokaten Kerstin Koorti som tidigare ombud för läkarna vänt sig till polisen, som sänt de aktuella säckarna till London för undersökning.

I början av år 2005 begärde advokaten Koorti hjälp av JK Göran Lambertz för att få besked från polisen om hur det egentligen förhöll sig med identifikationsmöjligheterna i detta fall. JK överlämnade frågan till Rikspolisstyrelsen, men enligt advokat Koorti har hon inte fått något klagande besked. Som läkarnas nuvarande ombud har jag från Västerortspolisen enbart fått del av en med ett kryss ifylld blankett, att fingeravtrycken inte kan användas för *identifiering*.

Detta besvarar dock inte frågan om fingeravtrycken kan *utesluta* Thomas Allgén och Teet Härm. Svaret är visserligen onödigt såtillvida, att skälen för bifall till denna skadeståndstalan i vilket fall som helst är överväldigande. Det är ändå önsk-

² Erland Strömbäck var sekreterare i skadeståndskommittén, som utarbetade förslaget till 1972 års skadeståndslag. Tillsammans med f.d. justitierådet och professorn Bertil Bengtsson är han författare till "Skadeståndslagen. En kommentar" (2 uppl. 2006).

värt att det görs klart hur det förhåller sig med uteslutningsmöjligheten, och om den frågan till läkarnas nackdel har hanterats försumligt av polisen.

3. Formalia

Rättegångsfullmakter från Allgén och Härm bifogas, bilaga 1 och 2.

Denna talan väcks vid Attunda Roslags tingsrätt i enlighet med en förklaring av Justitiekanslern att inte framföra någon foruminvändning, bilaga 3.

Sakframställningen innefattar än så länge ”bara” de omständigheter som åberopas i själva texten till stämningsansökan. För att markera detta har jag arbetat med noter i vilka det hänvisas till ett omfattande källmaterial. En förteckning över källmaterialet återfinns i slutet av stämningsansökan med en numrering som underlättar sökningen efter varje källa. Källmaterialet bifogas till stämningsansökan.

Det centrala syftet bakom ingivandet till tingsrätten av alla dessa källskrifter är att Justitiekanslern skall få ett klagörande material till ledning för bedömningen av stämningsansökningen. Innehållet av bilagorna åberopas med andra ord inte som bevis redan nu. Enskilda handlingar i källmaterialet behöver därför inte för närvarande läsas av tingsrätten vid sidan av själva sakframställningen i huvudtexten.

Vad som eventuellt behöver åberopas som skriftliga eller muntliga bevis beror helt på om Justitiekanslern för statens räkning kommer att dels *medge eller bestrida* de rättsliga åberopandena i det följande, dels *erkänna eller förneka* de fakta på vilka påståendena bygger.

Såvida inte JK utan vidare medger denna skadeståndstalan föreslår jag som ombud för läkarna att en muntlig förberedelse skall ordnas så snart som möjligt.

Det är många aktörer i det händelseförlopp som kommer att beskrivas i stämningsansökan. Vissa centrala personer måste nämnas vid namn. Jag väljer att i fortsättningen namnge alla medverkande i alla domstolar och myndigheter. Oavsett vilket ansvar som enskilda medverkande kan ha, visar denna rättsaffär framförallt, att den svenska rättsstaten har brutit samman i alla led.

4. Förhållandet mellan skadestånd och resning

4.1 Skadeståndstalan är oberoende av frågan om resning

Enligt 3 kap. 7 § skadeståndslagen får talan om ersättning på grund av fel eller försummelse vid myndighetsutövning ”inte föras med anledning av beslut av riksdagen eller regeringen eller av Högsta domstolen eller Regeringsrätten, om inte beslutet upphävts eller förändrats”.

Begränsningsregeln bygger på tanken att ett beslut av statens högsta organ först bör omprövas av samma organ, innan skadeståndstalan får föras.

Regeringsrätten har aldrig tagit ställning till kammarrättens dom i sak utan endast på formella grunder avslagit ansökan om prövningstillstånd (1992) liksom senare resningsansökningar (2001 och 2003). Det finns därför inget hinder för en omedelbar skadeståndstalan vare sig enligt lydelsen av SkL 3:7 eller med hänsyn till bestämmelsens ändamål.

I Bengtsson & Strömbäck, Skadeståndslagen, En kommentar (2 uppl. 2006, s. 206) påpekas att ”taleförbudet förutsätter att en *prövning* skett i högsta instans. Om HD eller Regeringsrätten inte velat ge prövningstillstånd, finns inget hinder för att föra skadeståndstalan på grund av ett påstått fel i hovrättens respektive kammarrättens avgörande.”

Skadeståndstalan och ansökan om resning har dels olika rättsgrunder, dels olika rättsföljder. Med tanke på de olika reglernas ändamål är det lätt att förstå, att Thomas Allgén och Teet Härms har rätt att föra talan om skadestånd vid allmän domstol.

Förutsättningarna för resning och skadestånd skiljer sig alltså åt. Vid fråga om resning är det sällan avgörande om det begåtts fel eller försummelser vid myndighetsutövning. Vid resning är den centrala frågan vanligtvis i vad mån det skall uppställas ett krav på nyheter för att ett felaktigt beslut, som vunnit laga kraft, skall kunna undanröjas.

Rätt till skadestånd föreligger å andra sidan helt oberoende av något krav på nyheter, men det tillkommer som rättsfaktum att det begåtts fel eller försummelser vid myndighetsutövning.

Vad som nu sagts om den principiella gränslinjen mellan skadeståndstalan och ansökan om resning, liksom om tillämpningen av 3 kap. 7 § skadeståndslagen, kan för övrigt också stödjas på exempelvis rättsfallen *NJA 1984 s. 207* (se särskilt s. 213 samt yttrande s. 214 av referenten JR Bengtsson) och *NJA 2001 s. 31*.

Genom beslut 2006-08-21 (Dnr 5061-06-40) har Justitiekanslern Göran Lambertz avböjt att reglera de aktuella skadeståndskraven under hand och motiverat varför de bör avgöras av domstol.

Justitiekanslerns önskan att Thomas Allgéns och Teet Härms skadeståndsanspråk skall behandlas av domstol är utmärkt med tanke på deras behov av upprättelse vid en offentlig rättegång. I beslutet tillade JK som sin uppfattning, att ”den fordran på skadestånd som läkarna har framställt” skulle vara ”preskriberad i så gott som alla delar”. En sådan uppfattning är juridiskt och etiskt oacceptabel.

Preskription bör inte till någon del anses ha inträtt för de perdurerande felhandlingarna, underlåtenheterna och organisationsfelen vilka under mera än tjugo års tid inneburit att läkarna fått sina liv kontinuerligt förstörda. Jag avstår dock, liksom JK

gjorde i sitt beslut, från att nu presentera en mera fullständig analys av preskriptionsfrågan, eftersom en sådan analys kanske inte blir nödvändig.

Att skadeståndstalan väcks utan att resning beviljats och kammarrättens dom undanröjts, innebär sålunda en fullt möjlig turordning.

4.2 Angelägenheten av resning och undanröjande av kammarrättens dom

Även om staten nu åläggs skadeståndsskyldighet, har Thomas Allgén och Teet Härm ändå stort intresse av att kammarrättens dom blir undanröjd. Först genom resning och undanröjande av kammarrättens dom kan de få full juridisk upprättelse. Ett beslut om resning är också, vid sidan av att läkarna får skadestånd, nödvändigt om de skall kunna få *social* upprättelse i Sverige och även utomlands.

Som redan angetts har Allgén och Härm för övrigt anspråk på ersättning för icke-ekonomisk skada i form av lidande ända fram till den dag då kammarrättens dom från 1991 blivit undanröjd.

Det finns också, oavsett skadeståndsfrågan, ett principiellt juridiskt skäl för kravet på undanröjande av domen om deras deslegitimering som läkare.

Rätten till skadestånd kan i princip ses som en *sekundär* påföljd till det krav på ”restitution” (dvs. reparation eller återställande), som djupare sett borde vara den *primära* påföljden när en skada vållats. I praktiken är skadeståndet dock oftast den enklaste rättsföljden för den som lidit skada.

Oavsett att det nu väcks skadeståndstalan mot staten är det sålunda angeläget att Socialstyrelsen som läkarnas motpart i legitimationsmålet ansöker om resning för deras räkning – lämpligen med understöd av JK, som inte kan ursäkta sig med att ämbetet inte blivit insatt i ärendet. På så sätt skulle JK kunna spela båda rollerna i sin motsägelsefulla konstitutionella uppgift att dels agera som ombud för staten, dels utöva tillsyn över domstolar och myndigheter.

Skälen för en snar ansökan om resning genom statens egen försorg är också helt extraordinära med hänsyn till hur Regeringsrätten år 2004 behandlade 2003 års resningsansökan för läkarnas räkning.

En skyldighet för behörig myndighet att ompröva tidigare misstag i statens verksamhet och agera därefter följer redan av kravet enligt 1 kap. 9 § Regeringsformen på myndigheternas skyldighet att iaktta saklighet och opartiskhet. Socialstyrelsen som läkarnas motpart i legitimationsärendet har behörighet att ansöka om resning till deras förmån.

Man kan jämföra en sådan skyldighet för Socialstyrelsen med att Riksåklagaren i motsvarande situationer bör förbereda och framställa resningsansökningar till förmån för felaktigt fällda personer i brottmål. Denna ståndpunkt ligger bakom den unikt kraftfulla kritik av RÅ:s inställning som ChefsJO Mats Melin framfört till

Riksdagen i ”fallet Ulf”.³ ChefsJO diskuterar situationen när ”nya omständigheter tillkommit som ger anledning att hysa tvivel på en fällande hovrättsdoms riktighet”. Enligt ChefsJO bör RÅ i sådana fall ”handla betydligt mera aktivt för att undersöka de nya uppgifternas bärkraft”. I ett följande stycke framhåller Mats Melin att resningsfrågan inte får bero av ”sådana tillfälligheter som om en privatperson väljer att engagera sig i saken” liksom att, ”om det finns välgrundat tvivel på att ett avgörande i statens domstol är riktigt (det bör) vara en uppgift för ett statens organ att medverka till att rättelse sker”.

Vad ChefsJO Mats Melin anfört, särskilt i den sist citerade meningen, har direkt tillämpning på Socialstyrelsens brist på agerande till förmån för Thomas Allgén och Teet Härm. ChefsJO företräder sålunda den konstitutionellt välmotiverade ståndpunkten, att statliga organ skall vidta självrättelse när misstag uppdragas i tidigare beslut.

Redan under år 1999 hade sådan information blivit tillgänglig för Socialstyrelsen att den borde ha agerat till läkarnas förmån.⁴ På grund av min resningsansökan som deras ombud 2003 blev det uppenbart, att det år 1991 hade saknats hållbar bevisning som underlag för kammarrättens dom. Inte desto mindre motsatte sig Socialstyrelsen resningsansökan med anlitande av advokat och på ohållbara grunder, varefter Regeringsrätten på likaledes ohållbara skäl avslog resningsansökan den 1 juli 2004.

Det finns dessutom även en annan principiell grund än den konstitutionella förpliktelsen som underlag för Socialstyrelsens skyldighet att begära resning till läkarnas förmån. Det är nämligen en vedertagen skadeståndsrättslig princip att ersättningskyldighet för underlåtenhet att agera inträder, om någon tidigare vållat skada för annan eller framkallat risk för skada. Eftersom statens olika åtgärder vållat Thomas Allgén och Teet Härm enorma skador när de felaktigt deslegitimerades 1991, kan det även på rent skadeståndsrättsliga grunder motiveras att statens organ bör agera för att få beslutet om deslegitimation undanröjt.

5. Närmare om grunderna för statens skadeståndsansvar

För att skadeståndsansvar vid myndighetsutövning skall föreligga måste (1) käranden (dvs. läkarna) ha lidit *skada*, (2) skadan måste ha *orsakats* av felet eller försummelserna (antingen genom aktiva handlingar eller underlåtenhet att handla) och (3) orsakandet måste ha berott på *fel eller försummelser i myndighetsutövning* av personer för vilkas agerande staten bör bära ett ansvar. Dessa rekvisit skall kort kommenteras var för sig.

³ Se Justitieombudsmännens ämbetsberättelse till riksmötet 2006/07 s. 15 ff.

⁴ Se vidare nedan under 12.2.

5.1 Om de olika skador som drabbat Thomas Allgén och Teet Härm

Om ett beslut eller annan åtgärd vid myndighetsutövning visas ha varit ”objektivt felaktigt”, kan beslutet eller åtgärden ha inneburit en primärskada som kan dra med sig olika följdskador för den drabbade. En rad olika myndighetsåtgärder har orsakat skador för läkarna.

Det kan inte krävas att Allgén och Härm visas ha varit oskyldiga till de handlingar vilka har lagts dem till last. Avgörande bör endast vara om de utsatts för andra skadliga beslut eller ingripanden utan tillräckliga bevis för den aktuella åtgärden, exempelvis anhållande, häktning eller fällande dom med beviskrav som i brottmål.

Allt vägt och mätt finns det dock inget underlag för annat antagande än att båda läkarna verkligen är oskyldiga till såväl mord som likstyckning. All åberopad bevisning mot dem kan nämligen visas ha varit utan värde. Inte heller har några kända omständigheter i övrigt något bevisvärde för påståenden om att någon av läkarna skulle ha känt Catrine da Costa eller ha haft med hennes död att göra.

De definitiva, livsförstörande skadorna för såväl Thomas Allgén som Teet Härm vållades av kammarrättens dom 1991. Den domen kom dock i realiteten till stånd under avgörande påverkan av tingsrättens domskäl tre år tidigare.

Läkarna drabbades emellertid var för sig av skador på grund av felaktiga myndighetsåtgärder redan under förundersökningen i brottmålet.

Teet Härm hade i december 1984 anhållits som misstänkt för två mord enbart på grund av påståenden om hans karaktär och livsföring men också under påverkan av dåvarande docenten Jovan Rajs’ obduktionsutlåtande angående Catrine da Costa och Rajs spekulationer i övrigt. Redan efter fyra dygn (måndag-fredag) måste Teet Härm frigges, eftersom bevis mot honom saknades och något underlag för begäran om häktning på grund av sannolika skäl inte kunde skapas. Inte desto mindre tvingades han omedelbart bort från sitt arbete vid rättsläkarstationen i Solna. Han blev slutgiltig uppsagd i november 1985 genom meddelande från Socialstyrelsen, att han inte skulle få förlängt förordnande vid rättsläkarstationen i Stockholm.

Ungefär samtidigt tog polisen i november 1985 ännu en gång – den tredje – upp misstankar mot honom på grund av hans hustru Anne-Catherines död 1982, och Härm måste medverka vid en dramatiserad rekonstruktion av hur han hittat sin hustru hängande död ner från sängen. Efter detta orkade Teet Härm inte leva längre utan sökte ta sitt liv genom en överdos av läkemedel; han kunde återupplivas men drabbades av svår hörselskada och vissa nervskador i övrigt.

Åtgärderna mot Teet Härm 1984-85 kan ses som kumulerade fel vilka medförde både ekonomiska skador och icke-ekonomiska skador genom lidande redan under denna period. För Teet Härms del kan man faktiskt säga, vilket kommer att framgå i det följande, att hans liv förstördes genom felaktigt genomförda myndighetsåtgärder redan från december 1984

För den tid som han var anhållen (december 1984) och senare häktad (oktober 1987 – mars 1988) har Teet Härm fått viss ersättning enligt 1974 års lag om frihetsinskränkning (numera ersatt av lag 1998:714 om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder). Att det utgått ersättning enligt denna lagstiftning, som bygger på s.k. strikt ansvar (oberoende av vårdslöshet), hindrar inte att rätt till ersättning kan kvarstå om skada orsakats av fel eller försummelse vid myndighetsutövning.

Thomas Allgén drabbades av skador på grund av fel och försummelser från och med den 6 oktober 1987 då han greps, anhölls och strax därefter häktades. Teet Härm greps den 29 oktober 1987 efter anhållningsbeslut dagen innan och häktning kort därefter. Den åberopade bevisningen mot dem bestod främst av barnpsykiatrikern Frank Lindblads och barnpsykologen Margareta Erixons utlåtande, att man borde sätta tilltro till ”mammans berättelse” (dvs. Christina Allgéns antaganden att ”barnet” vid 17 månaders ålder skulle ha varit vittne till mord och likstyckning), samt docenten Rajs´ och hans medhjälparens påståenden, att det hade krävts läkar-kompetens av speciell art för att stycka Catrine da Costas döda kropp på det sätt som skett. På detta underlag, som var felaktigt i båda leden, antogs läkarna tillsammans vara likstyckare och mördare.⁵ Thomas Allgén hade också efter gripandet på helt felaktigt underlag delgetts misstanke om incest mot sin dotter.

Thomas Allgén hade visserligen drabbats av stora obehag redan när han den 3, 6 och 7 februari 1986 underrättades om att han ansågs med säkerhet ha utsatt sin dotter för incest och också varit med om att mörda Catrine da Costa och stycka hennes döda kropp. Eftersom han då inte delgavs någon formell misstanke om brott, görs det dock inte nu gällande, att statens skadeståndsansvar mot Thomas Allgén för felaktig myndighetsutövning inträffade för tiden innan han greps den 6 oktober 1987.

De livsförstörande skadorna för läkarna genom förluster av inkomster och lidanden på grund av kränkning har kunnat bestå fortlöpande under alla år efter kammarrättens dom 1991, som gjorde skadorna definitiva. Som redan framgått har statliga organ en skyldighet att verka för rättelse dels enligt kraven i 1 kap. 9 § Regeringsformen på myndigheternas saklighet och opartiskhet, dels enligt den skadeståndsrättsliga principen, att den som vållat en skada i princip är skyldig att undanröja den.

5.2 Kravet på fel eller försummelse vid myndighetsutövning. Betydelsen av kumulerade fel

Frågan om en skada vållats av ”fel eller försummelse vid myndighetsutövning för vilken staten svarar” (2 kap. 3 § skadeståndslagen) aktualiserar helt andra bedömningar än de som förekommer vid en prövning av enskilda domares och andra tjänstemäns straffansvar för tjänstefel enligt 20 kap. 1 § Brottsbalken. Enligt detta lagrum och dess nuvarande tillämpning ges ett generöst utrymme för olika bedöm-

⁵ Det sagda hindrar dock inte att det kan ha varit en läkare som utfört styckningen liksom en veterinär, en slaktare, en jägare eller till och med ”vem som helst” med andra erfarenheter av djurstyckning som vid köksarbete.

ningar av materiella, rättsliga frågor utan att detta anses vara tjänstefel. En rättslig felbedömning betraktas inte som straffbart tjänstefel annat än i uppenbara och i praktiken sällsynta fall. JK och JO överprövar knappast någonsin domstolarnas materiella bedömningar som grund för utkrävande av ansvar. Om en domare eller tjänsteman brutit mot *formerna* för beslutsfattande anser sig däremot dessa tillsynsorgan lättare kunna ingripa.

Vid bedömningen av vad som är *skadeståndsgrundande* fel och försummelse vid myndighetsutövning bör man däremot – som saken uttrycks i Bengtsson & Strömbeck, Skadeståndslagen. En kommentar, 2 uppl. 2006 s. 94 – ”hela tiden ställa frågan: vad kan den enskilde rimligen begära från myndighetens sida i den aktuella situationen?” Denna inställning bör upprätthållas även vid brottsutredningar eller andra anklagelser mot enskilda – kanske alldeles särskilt i sådana fall och i rättssäkerhetens intresse.

Det förhållandet att den som lider skada kan grunda sina ersättningskrav på en helhetsbedömning av olika brister i en verksamhet anses gälla såväl angående en enskild arbetsgivares s.k. principalansvar enligt 3 kap. 1 § som i fråga om stats och kommuns ansvar för myndighetsutövning enligt 3 kap. 2 § skadeståndslagen.

Möjligheten att lägga samman olika fel och brister i en arbetsgivares verksamhet, liksom vid myndighetsutövning, är etablerad sedan lång tid tillbaka. Det är också sedan länge vedertaget att i sammanhanget tala om skadeståndsansvar för s.k. *kumulerade fel* utförda av olika anställda. Detta innebär att även en försumlighet av en enskild anställd, som tagen för sig själv inte kan läggas till grund för skadeståndsansvar, kan genom kumulation ingå som en del av *fel och försummelser i verksamheten* för vilka en arbetsgivare har att svara.

Resonemanget kan tillämpas även i fråga om skadeståndsansvar vid myndighetsutövning. Detta har Högsta domstolen framhållit i rättsfallet *NJA 2005 s. 462* (se s. 494 sista stycket).

I styckmordsfallet finns det många fel och försummelser från statliga tjänstemän, vilka var för sig bör vara tillräckliga för att ådra staten skadeståndsansvar. En sammanläggning av kumulerade fel förstärker dock i mycket hög grad underlaget för statens skadeståndsansvar.

Till de rent materiella felbedömningarna måste i detta fall läggas *vaktslåendet* om de felaktiga besluten på grund av dels senare felbedömningar, dels organisatoriska missförhållanden i svenskt rättsväsende. Därigenom har de tidigare felbedömningarna permanentats samtidigt som rättssystemet visat sig helt sakna förmåga till självrättelse.

5.3 Kravet på orsakssamband

3 kap. 2 § skadeståndslagen bygger, liksom allt skadeståndsansvar, på ett orsakssamband mellan ansvarsgrunden och den inträffade skadan. Detta kommer enligt

lagtexten till uttryck genom kravet på att en skada skall ha ”vållats” genom fel eller försummelse vid myndighetsutövning. Den traditionella hänvisningen till *vållande* syftar på att det skall föreligga både ett *ansvarsgrundande beteende* och ett *orsaks-samband* mellan föreliggande fel och försummelser och de skador som uppkommit för Thomas Allgén och Teet Härm.

Vad som är relevant i detta fall är i vad mån summan av de vid en viss tidpunkt kumulerade felen orsakat en påstådd delskada. Som framgått i kap. 5.1 ovan, kan man ur skadeståndsrättslig synpunkt urskilja olika etapper i uppkomsten av skador för läkarna.

Enligt skadeståndsrättslig terminologi kan det sägas att en lång rad av ibland ”nöd-vändiga”, ibland ”tillräckliga” och ibland ”samverkande” betingelser framkallat de olika skadorna för Thomas Allgén och Teet Härm. Sambandet mellan de många fe-len och försummelserna och de framkallade skadorna är allmänt sett mycket tyd-ligt.

När det gäller statens skadeståndsansvar för sådana organisatoriska brister eller rentav sådan försumlighet hos en myndighet, som medfört att läkarna inte fått upp-rättelse, är det fråga om *ansvar för underlåtenhet*. Teoretiskt sett bör visserligen underlåtenhet inte ses som orsak till efterföljande händelser. Vid försumlig under-låtenhet eller vid organisationsbrister tillgodoses ändå kravet på orsakssamband genom ett hypotetiskt prov. Skulle en skada ha kunnat undanröjas genom ett hand-lande som nu inte företagits? Detta är skadeståndsrättsliga elementa i många prak-tiska situationer.

6. De beslut som vållat de livsförstörande skadorna

6.1 Felaktigheterna i tingsrättens dom 1988 och i kammarrättens dom 1991

Kammarrättens dom 1991 innebar att förstörelsen av läkarnas liv blev fullbordad.⁶ Redan tingsrättens dom 1988 hade dock lagt den avgörande grunden för fortsatta rättsliga katastrofer, eftersom läkarna i domskäl, som inte kunde överklagas, utpe-kades som likstyckare.⁷

Som skall visas längre fram i stämningensansökan utgjorde kammarrättens dom i praktiken en direkt upprepning av de felbedömningar som kommit till uttryck ge-nom tingsrättens domskäl. Kammarrätten måste ha utgått från att läkarna var lik-styckare; detta kommer att klarläggas i kap. 11. Inte heller kammarrättens dom om deslegitimation av läkarna kunde överklagas, eftersom Regeringsrätten inte bevil-jade prövningstillstånd.

⁶ Till denna stämningensansökan utgör kammarrättens dom bilaga 16.

⁷ Till denna stämningensansökan utgör tingsrättens dom bilaga 13.

Förhållandet mellan domskälen i tingsrätten och de i kammarrätten har jag belyst i 2003 års resningsansökan⁸ liksom mera översiktligt i ”Anatomin av en häxprocess”.⁹

Ett studium av dessa handlingar ger i och för sig tydlig information om att läkarna utpekats som likstyckare helt utan rimliga bevis. En läsare kan tillägna sig denna insikt genom att under avd. 4 och avd. 6 i resningsansökningen ta del av analysen av alla de ”bevis” som där anges, nämligen angående ”obduktionsresultatet”, ”barnets” berättelse (skall egentligen vara ”mammans” berättelse), ”damen med hunden”, ”fotohandlarparet”, ”jägmästaren”, ”kvinnan med dagboken” och ”polisvittnet”.

Kammarrätten hade för övrigt inte någon kunskap om helt centrala moment i en gärningsbeskrivning såsom

- när Catrine da Costa hade dött,
- var hon hade dött,
- av vilken orsak hon hade dött
- hur läkarna skulle ha kommit över hennes döda kropp,
- när styckningen skulle ha ägt rum,
- var styckningen skulle ha skett,
- vilket motiv som de två läkarna, som inte var personliga vänner, skulle ha haft för att gemensamt stycka en död kropp efter någon som de i så fall sannolikt också hade mördat.

Endast i fråga om ”polisvittnet” kan det möjligen sägas, att vittnesmålets ohållbarhet inte gjordes så klart i resningsansökningen som möjligt är. Därför skall förklaras tydligare varför Marie Rådéns berättelse var ytterligare ett alldeles för otillförligt vittnesmål för att det skall kunna ges något värde ens för att Teet Härm skulle ha haft kontakt med Catrine da Costa. Detta framgår om man bedömer saken med ledning av sådana realitetskriterier som först utvecklades av professor Arne Tranckell som en banbrytare för *utsagepsykologisk* analys, vilket är något helt annat än en allmän trovärdighetsbedömning.¹⁰

För övrigt kommer varje eventuell kvarstående tvekan betr. otillförlitligheten av alla vittnesutsagor och av all annan ”bevisning” att undanröjas i den fortsatta, kronologiska framställningen om den stora mängden av fel och försummelser i förundersökningen angående Catrine da Costas död. Den framställningen kommer att förberedas genom kap. 7 i vilket allmänna principer för bevisvärdering med mera kommer att presenteras.

”Polisvittnet” Marie Rådén var omplacerat till våldsroteln, där hon vid ett samtal med en kollega i början av 1988 råkade säga, att hon våren 1984 sett Teet Härm

⁸ Se s. 26 ff bilaga 4.

⁹ Se s. 12 ff bilaga 6.

¹⁰ Se kap. 7 nedan om teoribildningen i detta och andra hänseenden som är av betydelse för beskrivningen av mängder av fel vid myndighetsutövningen.

(som nu 4 år senare satt häktad i samma byggnad) i sällskap med Catrine da Costa. Genom denna upplysning kom hon plötsligt att uppfattas som ”den felande länken”, dvs. för ett samband mellan da Costa och Teet Härm. Själv hade ”polisvittnet” utgått från att Teet Härm var skyldig till da Costas död liksom att polisen visste att de två kände varandra.

Marie Rådén förhördes första gången 1988-01-12 av kriminalinspektör Bengt Wingqvist. Som skall framgå senare i stämningsansökan tycks Wingqvist för sin del ha varit helt övertygad om läkarnas skuld och ville gärna tro på riktigheten av hennes upplysningar. Hennes iakttagelse skulle ha gjorts på ”vårvintern” 1984, dvs. flera månader före Catrine da Costas försvinnande.

Hon berättade nu för Wingqvist att hon sett Teet Härm (som var välkänd som rättsläkare och föreläsare för poliser) tillsammans med Catrine da Costa (som polisvittnet visste var prostituerad) i ett tunnelbanetåg mellan Slussen och Zinkensdamm. Hur tillförlitliga var dessa uppgifter enligt utsagespsykologiska ”realitetskriterier”?

För det första kom polisvittnet in i utredningen av en slump när hon tilldelades en roll utan att själv från början ha förstått betydelsen av vad hon nog själv uppfattat som en liten märkvärdighet om Teet Härm, vars förbindelse med da Costa hon redan trodde var helt klarlagd. Därmed kunde ”polisvittnet” plötsligt räknas in bland de personer som kunde hjälpa polisen för att få fast Catrine da Costas mördare med ett påstående om fyra år gamla iakttagelser vilka hon dittills hållit för sig själv. För det andra torde Marie Rådén inte ha känt till att Teet Härm hade en fästmö, som inte var så olik da Costa. För det tredje bodde Teet Härm och hans fästmö i närheten av Zinkensdamm varför det kunde hända att de, efter tågbyte, åkte tunnelbana från Slussen till Zinkensdamm. För det fjärde sade sig polisvittnet ha haft sällskap i tunnelbanevagnen av en kollega; tunnelbanepoliserna tjänstgjorde alltid tillsammans två och två. Ingen kollega som enligt tjänstgöringslistor arbetat tillsammans med Marie Rådén i tunnelbanan kunde dock erinra sig någon episod som passade in. För det femte är det en säker kunskap, att det inte finns något samband mellan ett vittnes övertygelse om vad han eller hon sett och tillförlitligheten i vittnets berättelse, alldeles särskilt flera år senare. För det sjätte medför ett begrundande av förhållandet mellan ”helheten och delarna”, att polisvittnets uppgifter inte kan ges något bevisvärde alls för att Teet Härm skulle ha känt Catrine da Costa.

”Polisvittnets” berättelse – som avgavs nästan fyra år efter den påstådda iakttagelsen – hade med all sannolikhet framkallats av en felaktig iakttagelse och subjektivt förskjuten minnesbild, underbyggd av övertygelsen att Teet Härm var mördare. Sannolikt har polisvittnet sett Teet Härm på tunnelbanan tillsammans med hans dåvarande fästmö. Slutsatsen måste bli att också denna berättelse var ett av alla värdelösa indicier mot läkarna.

Frågan om läkarnas ansvar för styckningen av Catrine da Costas död var i själva verket så synnerligen väl utredd redan genom 2003 års resningsansökan, att det inte fanns underlag för misstanke om att de tillsammans eller någon av dem ensam

skulle ha haft någon kontakt med Catrine da Costa, än mindre att de skulle ha tagit livet av henne eller styckat hennes kropp.

Numera har det också tillkommit nya fakta som ytterligare bekräftar att alla indici-er mot läkarna saknade bevisvärde för att de tillsammans eller någon av dem skulle vara likstyckare eller mördare.

På egen begäran fick läkarna under sommaren 2005 till stånd en DNA-jämförelse mellan hårstrån, som hos polisen i Västerort rycktes bort med rötter från deras huvuden, och hårstrån som 1984 anträffades på en handduk strax intill en säck med likdelar efter Catrine da Costa. Genom en analys av mitokondrie-DNA kunde båda läkarna uteslutas som den person vars hårstrån anträffats på handduken tillsammans med hårstrån från Catrine da Costa. Chefsåklagaren Anders Helin har i en intervju för tidningen Metro förklarat att enbart detta förhållande, om det varit känt år 1987, skulle ha medfört att läkarna aldrig blivit åtalade för mord eller vållande av Catrine da Costas död.

Till saken hör också att polisen i Västerort ("Solnapolisen"), som numera har ansvar för förundersökningen för att om möjligt finna Catrine da Costas mördare, inte har någon misstanke mot Thomas Allgén eller Teet Härm för vare sig mord eller likstyckning. Saken kan lätt kontrolleras av JK genom kontakt med kriminalchefen Anders Burén.

6.2 Om Regeringsrättens beslut 2004-07-01 att avslå resningsansökan

Regeringsrättens rubricerade beslut att inte pröva resningsansökan i sak, kan visserligen inte åberopas som grund för statens skadeståndsansvar. Staten är immun mot ett sådant anspråk enligt 3 kap. 7 § skadeståndslagen, vilket dock inte hindrar skadeståndstalan på grund av fel och försummelser i alla andra statliga organ.¹¹

I "Anatomin av en häxprocess"¹² har jag gjort klart att Regeringsrättens beslut 2004-07-01 att avslå resningsansökan byggde på en argumentation, som var dels vilseledande angående förarbetena till 37 b § förvaltningsprocesslagen (angående resning i förvaltningsmål), dels felaktig när domstolen påstod att resningsansökan brast i kravet på nyheter i förhållande till kammarrättens dom. Det fanns i själva verket gott om nyheter i resningsansökan. Samtidigt saknades det faktiskt skäl att uppställa ett nyhetskrav i detta fall av extremt chikanerande behandling av två läkare. Just detta framgår av Regeringsrättens egna hänvisningar till förarbetena bakom 37 b §. (Ledamöter vid detta tillfälle var regeringsråden Susanne Billum, Stefan Ersson och Carina Stävberg.)

Som nyheter borde man dock rimligtvis ha betraktat analyserna i resningsansökan av vittnesmålen inför domstolarna med jämförelse av vad vittnena från början sagt till polisen. Ett sådant hänsynstagande har direkt stöd i förarbetena till reglerna om

¹¹ Se ovan 4.1.

¹² Se s. 12-21, bilaga 6.

resning enligt Rättegångsbalken.¹³ Jämförelser av vad exempelvis ”damen med hunden” och ”jägmästaren” hade sagt vid olika polisförhör urholkade helt och hållet tillförlitligheten av vad de berättade i kammarrätten. Det fanns även gott om andra nyheter i förhållande till kammarrättens dom, t.ex. i form av flera av polisen bortslarvade vittnesuppgifter av innebörd att Catrine da Costa varit i livet efter pingsthelgen 1984, liksom i form av en redovisning av läkarnas arbetsförhållanden, vilka utslöt att de då skulle kunna ha ägnat sig åt styckning av da Costas kropp, hur de nu skulle ha kommit över den.

Att Regeringsrättens beslutsskäl var oacceptabla framgår inte bara av ”Anatomin av en häxprocess” utan bekräftas också indirekt av uttalanden av föredraganden efteråt; se härom Förord till den nämnda ”Dossiern”.

Så länge en verklig mördare av Catrine da Costa inte kunnat gripas, gick det knappast att åstadkomma ett starkare underlag för resning än vad som presterades i 2003-2004 års resningsärende. Vad som där framkom visade i varje fall att läkarna fråntagits sina legitimationer på fullkomligt ohållbar ”bevisning” om att de varit likstyckare; det fanns inte rimligt underlag för annat antagande än att båda varit helt oskyldiga.

Alldeles särskilt anmärkningsvärt i detta enormt uppmärksammade mål, som åstadkommit konvulsioner i det svenska samhället, var att det slutliga beslutet i Regeringsrätten fattades av endast tre regeringsråd (Susanne Billum, Stefan Ersson och Carina Stävberg). Ett beslut av tre ledamöter i stället för fem är vid prövning av bland annat frågor om resning ”om prövningen är av enkel beskaffenhet” (se 4 a § lagen 1971:229 om allmänna förvaltningsdomstolar).¹⁴

Ett ytterligare intressant förhållande i sammanhanget är att Regeringsrättens dåvarande ordförande Hans Ragnemalm i en uppsats ”Synnerliga skäl för resning”, Förvaltningsrättslig tidskrift nr 1/2006, s. 91-103, i realiteten har bekräftat att kammarrättens dom borde ha föranlett resning i Regeringsrätten.

På annat sätt kan man knappast tolka Ragnemalms olika utläggningar om och kring rättsfallet *RÅ 2004 not 141*. Ragnemalm skriver om detta fall utan att tala om för läsare att han i själva verket behandlar styckmordsfallet, liksom ännu mindre att han själv spelade en aktiv roll för domstolens handläggning.¹⁵

¹³ Se härom också ”Axberger-gruppens” rapport, Felaktigt dömda, 2006, s. 85 med vidare hänvisningar.

¹⁴ Som omtalats i ”Anatomin” s. 12 ff (bilaga 6) fattades dock beslutet i denna sak av ”enkel beskaffenhet” först sedan föredragning i målet den 2 juni 2004 följts av överläggningar den 10, 16, 29 och 30 juni innan beslutet meddelades den 1 juli med beslutsskäl som föredraganden, sedan beslutet om tremannaavgörande fattats i början av månaden, utarbetat redan i mitten av maj. Att domstolen gick ner på tre ledamöter är så mycket mera anmärkningsvärt som min resningsansökan om 64 sidor helt inriktades på bevisningens otillräcklighet, medan ett avslag 2001 på läkarnas resningsansökan genom advokaten Kerstin Koorti byggde på en ansökan om 25 sidor varav endast några få sidor på slutet handlade om bevisningen. Den allra största delen av den ansökningen handlade om processuella egendomligheter genom åren.

¹⁵ Ett utdrag ur Hans Ragnemalms uppsats i Förvaltningsrättslig tidskrift bifogas här som bilaga 70. Med tanke på hans betraktelser om styckmordsfallet, som han dock inte identifierar i sin text, har det sitt särskilda intresse att

Det var ett beklagligt uttryck för juridisk förstening, när det som för vanligt sunt förnuft framstår som självklara ”synnerliga skäl”, av Regeringsrätten omtolkades till att ”synnerliga skäl” saknades.

Vad som nu sagts belyser om inte annat styrkan i önskemålet enligt kap. 4.2 ovan att Socialstyrelsen i samråd med JK snarast bör ombesörja en ansökan om resning för undanröjande av kammarrättens dom 1991.

7. Några övergripande principer för bevisprövning

Inför den kronologiska framställningen av händelseförloppet i kap. 8-13 skall här understrykas vikten av några principer, vilka har stor betydelse, om felaktiga, fällande domar i brottmål skall undvikas. Det rör sig emellertid om komplicerade begrepp. Vad som här skall sägas, gör inte anspråk på att vara någon fullständig, teoretisk analys.

a) Beviskravets karaktär

Kravet på fullt bevis i brottmål gäller ytterst en kunskapsteoretisk sanningsfråga, låt vara av praktisk natur.

I en rättsstat måste frågan besvaras med ledning av genomtänkta principer för bevisvärdering och ett så högt beviskrav för fällande dom, att det i praktiken kan utslutas att den åtalade är oskyldig.¹⁶

Det är sålunda missvisande när en del jurister påstår, att kravet på fullt bevis inte gäller ett juridiskt problem utan en fråga om domarens personliga övertygelse.

Det är lika missvisande när jurister talar om att bevisfrågorna i brottmål inte gäller sanningen utan enbart vad som blivit bevisat. Sådana uttalanden kan lätt nog locka till felaktiga resonemang.

Glömmer man bort att beviskravet gäller en sanningsfråga, som måste analyseras enligt genomtänkta principer, kan man lättare förbise såväl felaktigheter i åberopa-

Ragnemalm som domstolens ordförande kom att personligen spela en roll under målets handläggning i Regeringsrätten.

Från början av år 2004 saknade målet referent i Regeringsrätten, eftersom den ursprunglige referenten Mats Melin blivit utsedd till chefs-JO. Jag talade vid något tillfälle med Hans Ragnemalm per telefon; se vidare också mitt vädjande brev 2004-05-11 till Regeringsrätten med kopia direkt till ordföranden Ragnemalm och till JK Göran Lambertz; brevet finns i ”dossiern” s. 172 ff, (bilaga 7).

Enligt vad jag sedermera fått klarlagt var Hans Ragnemalm som domstolens ordförande också personligen närvarande (däremot deltog inte den föredragande regeringsrättssekreteraren Hedin) när han i början av maj 2004 tillsammans med några andra domare (jag vet inte vilka) fattade ett icke protokollfört beslut att målet skulle föredras för tre i stället för fem domare. Målet hörde egentligen till domstolens andra avdelning. Ragnemalm som ordförande hade ansvar för den första avdelningen.

¹⁶ I rättsfallet NJA 2003 s. 119 upprätthöll HD (JR Svensson, Lennander, Thorsson, Håstad och Ella Nyström) ett synnerligen högt beviskrav i ett fall som liknade styckmordsfallet. Hovrätten hade frikänt den åtalade för mord men fällt honom till ansvar för brott mot griftefrid, eftersom domstolen fann det bevisat att den åtalade i varje fall hade transporterat det försvunna liket i sin bil. I HD, liksom tidigare i tingsrätten, ogillades åtalet helt.

de bevis som obeaktade förhållanden, som gör att beviskravet inte bör anses vara uppfyllt.

b) En antimetabol: ”Helheten beror på delarna och delarna beror på helheten”

Denna underrubrik anger vad som inom retoriken kallas för ”antimetabol”.¹⁷ Den anger att två begrepp står i ett ömsesidigt beroendeförhållande. Som ett exempel med aktualitet i detta rättsfall kan nämnas: *barnets uppträdande beror på modern, och moderns uppträdande beror på barnet.*

Inom den praktiska filosofin är det ett välkänt förhållande att vid all tolkning av händelser (t.ex. i ett historiskt förlopp) helheten beror på delarna, samtidigt som delarna beror på helheten.

Detta bör också gälla vid bevisvärdering: Helheten (bevis temat) beror på delarna (de enskilda bevisen), men de enskilda bevisens värde kan också bero på helheten, dvs. sannolikheten för temat.

Med tanke på den juridiska teoribildningen kan det följaktligen understrykas, att ”bevisvärdemetoden” (angående värdet av varje enskilt bevis eller indicium betraktat för sig) måste kopplas samman med ”temametoden” (det sammanlagda bevisvärdet för att en viss person har begått ett mord, stöld eller vilken gärning som helst) i ett ömsesidigt beroendeförhållande.

Denna insikt måste beaktas bland annat när man bedömer kronologiskt tillkommande bevis eller indicier i tur och ordning. Ett alltför svagt indicium bör inte ges något bevisvärde alls, annars blir risken alltför stor för felaktiga slutsatser genom sammanläggning av svaga indicier när senare vittnesmål framlockats av tidigare ”bevis”. Om ett kronologiskt tidigt bevis måste underkännas, kan det inte senare ges något värde därför att det dyker upp ytterligare svaga vittnesmål, som i sin tur utlösts av vad vittnet läst, sett eller hört om tidigare bevis.

Indicierna är då inte fristående utan senare indicier är beroende av tidigare, vilket förtar bevisvärdet. Det totala bevisvärdet för temat (”helheten”) kan ligga kvar på nollpunkten hela tiden, när nytillkommande indicier (”delar”) kan underkännas ett efter ett som i sig alltför otillförlitliga för att ges något värde.

I andra ordalag kan synpunkten uttryckas så, att ett sent tillkommet ”bevis”, t.ex. ett vittnesmål, är alltför osannolikt i förhållande till temat (helheten) för att kunna ges något bevisvärde alls.

¹⁷ Det mest kända exemplet i modern tid är president John Kennedys ord: ”Fråga inte vad Ditt land kan göra för Dig, fråga vad Du kan göra för Ditt land.”

c) Vikten av utsagepsykologisk analys av vittnesberättelser

Vid värdering av enskilda vittnesmål är det vidare av stor vikt att bedömningen inriktas på berättelsens större eller mindre ”tillförlitlighet” och inte på vittnets allmänna ”trovärdighet”.¹⁸

Det är också naturligt att inget enda av många påstådda bevis har något värde när en misstänkt person är oskyldig. Vittnesmålen kan då ha framkallats av missuppfattningar och önskan att hjälpa polisen, inte av brottet eller händelser i samband med det.

Även vid värdering av enskilda vittnesmål får man enligt den utsagepsykologiska analysmodellen bygga på sambandet mellan ”delar” och ”helhet”. Uppkomstbetingelserna för en vittnesberättelse från ursprunglig iakttagelse fram till successiva återberättanden bör beaktas om värdet av vittnesmålet skall kunna bedömas.

Redan dessa iakttagelser rycker undan grunden för det vanliga påståendet att endast den som närvarit vid huvudförhandlingen i brottmål och då lyssnat till vittnesmålen, kan uttala sig om tillförlitligheten.

För övrigt aktualiserar det utsagepsykologiska perspektivet en särskild svårighet vid bedömningen av vittnesmål, nämligen att avslöja lögnare. Vetenskapliga undersökningar har visat att domare lika litet som andra yrkeskategorier eller folk i allmänhet har någon skicklighet i att avslöja lögnare. Skickligast därvidlag tycks erfarna förbrytare vara. De är vana både att ljuga och att själva bli lurade.¹⁹

Vad som här sagts innebär att endast psykologer med specialutbildning i vittnespsykologi kan antas ha erforderlig kompetens för sakkunniguppdrag på området. En psykolog som enbart utgår från individens förmodade psyke och trovärdighet kan hamna alldeles fel eftersom en berättelses uppkomstbetingelser försummas.

d) Begreppet ”förförståelse”

Begreppet ”Vorverständnis” har utvecklats av den tyske filosofen Hans-Georg Gadamer (född 1900-död 2002, professor bl.a. i Heidelberg 1949-68): den som tolkar en företeelse kan aldrig leva upp till *total* objektivitet. Alla har vi *någon* form av förförståelse till vad som skall bedömas. – Begreppet ”ursprungssannolikhet”, som ibland används inom bevisteorin, kan kanske betraktas som uttryck för ”förförståelse” av sannolikheten för att en viss person skall ha begått ett visst brott.

¹⁸ Inom vittnespsykologin kom för uppemot 50 år sedan professor Arne Trankell att bli en även internationellt betydelsefull föregångsman med uppställande av ”realitetskriterier” genom att undersöka en utsagas uppkomstbetingelser. Dessa lärdomar måste hållas levande. Se allmänt Nils Wiklund & Ulla Sjöström (red.), *Svensk vittnespsykologi. Utsagepsykologi i teori och praktik*, 2004 (390 s.).

¹⁹ Jfr härtill Pär Anders Granhag, Leif A. Strömwall och Maria Hartwig, *Lögnarens kroppsspråk*, i *Svensk vittnespsykologi, Utsagepsykologi i teori och praktik* (red. Nils Wiklund & Ulla Sjöström), 2004 s. 293 ff.

Som jag underströk i 2003 års resningsansökan var ursprungssannolikheten försvinnande liten för att Thomas Allgén och Teet Härm skulle ha tillsammans vare sig mördat Catrine da Costa eller styckat hennes döda kropp.²⁰

Vad som kommer att framgå av den följande undersökningen av händelseförloppet under olika tidsskeden är en extrem innebörd av begreppet ”förförståelse”, som kan sägas innebära ren subjektivitet. En bedömare intalar sig från början att en misstänkt person antagligen är skyldig, och den uppfattningen får efter hand allt större förankring hos senare bedömare; ursprungliga misstankar kan förvandlas först till trosföreställningar och därefter till förmodade sanningar – utan att det föreligger någon bevisning.

Också denna mekanism har mycket tydliga illustrationer i ”styckmordsfallet”.

Man kan ställa frågan om begreppet ”förförståelse” med tanke på brottmål innebär en onödig överteoretisering. Kan man inte lika gärna enbart tala om ”förutfattad mening”? Här finns dock en skillnad.

”Förförståelsen” är en vag påverkansseffekt för den som söker vara objektiv. Den förutfattade meningen är subjektiv, man har bestämt svar på frågor i förväg

8. Förundersökningen 1984-87

8.1 Inledning till kap. 8 – 13.

Utan fel och försummelse kan det inte gärna förekomma så många och så svåra felbedömningar som i detta rättsfall. Ett uttryck från romersk rätt, som blivit en rättsprincip i engelsk skadeståndsrätt, är satsen *res ipsa loquitur*, saken talar för sig själv. Den tanken kan i vissa lägen ha goda skäl för sig i vilket land som helst.

Som skall framgå i det följande finns det en väldig serie av kumulerade fel att åberopa. Dessa innebär en kraftfull, om än överflödigt förstärkning, av vad som redan sagts i kap. 6.1, att bevisningen mot läkarna helt saknat värde. På grundval av vad som nu skall gås igenom bör man till och med anse det utrett i praktiken, att såväl Thomas Allgén som Teet Härm är helt oskyldiga till att ha haft någonting med Catrine da Costas död eller styckningen av hennes lik att skaffa.

Här har valts en kronologisk disposition för olika tidsperioder. Upprepningar av förhållanden, som haft betydelse under flera tidsperioder, har inte kunnat undvikas. Därmed blir det också särskilt tydligt hur felbedömningar i tidiga skeden smittade av sig på senare stadier och hur de sammantagna kumulerade felena hela tiden blev allt större.

²⁰ Se dossiern s. 14 f (bilaga 7) med hänvisningar om begreppet till Stening och Ekelöf.

8.2 Hösten 1984 – november 1985. Misstankarna mot Teet Härm

8.2.1 Jovan Rajs spekulationer för att få fast Teet Härm för mord. Härms anhållande och frigivande i december 1984. Skandaliseringen av hans person

Innan Teet Härm i december 1984 anhölls som misstänkt för två mord hade den utlösande faktorn för polisens undersökningar varit påstötningar från fadern till Härms unga hustru Anne-Catherine, som hittats död i sovrummet 1982 med en snara om halsen. Teet Härms förre svärfar framförde på förhösten 1984 för första gången misstankar att Teet Härm skulle ha mördat Anne-Catherine (vilket han aldrig nämnt 1982), samt dessutom Catrine da Costa 1984; da Costas likdelar hade nämligen hittats i Solna inte så långt från rättsläkarstationen och Karolinska institutet.²¹

Teet Härm var 1984, då han var 30 år gammal, en ambitiös och framgångsrik rättsläkare som inte hade långt kvar till disputation för att bli medicine doktor. Han tycktes fascinerad av sitt yrke med ett visst specialintresse för och kunskaper om sexualbrott. Han var en engagerande föreläsare för medicine studerande, poliser och även jurister. Han hade emellertid också inslag i sin privata livsföring som senare visade sig ödesdigra som grund för smutskastning och ryktesspridning.

Framförallt hade han som sagt upplevt det olycksödet 1982 att hans hustru Anne-Catherine hittats död i sovrummet någon dag innan makarna skulle lämna in ansökan om äktenskapsskillnad. Detta dödsfall hade omedelbart undersökts av polis och rättsläkare som inte fann skäl att anta annat än självmord. Inte desto mindre blev den händelsen särskilt ödesdiger några år senare.

Att det inte finns anledning att anta att Teet Härm mördat sin hustru har bekräftats av flera ytterligare polisundersökningar. Den senaste utredningen, den fjärde i raden, genomfördes år 2002-2003 under ledning av kriminalkommissarie Bo Wide vid länskriminalen i Stockholm. Utredningen kom till stånd efter ett tv-program i Uppdrag granskning den 9 april 2002 i vilket tv-journalisten Lars Borgnäs gjorde gällande, att medicinska iakttagelser innebar att Anne-Catherine *måste* ha blivit mördad och då av Teet Härm (låt vara enbart kallad ”obducenten”).

Kommissarie Wides efterföljande utredning ledde emellertid fram till konstaterandena att ”dödsfallet är självförvållat och har iscensatts genom olycksfall eller genom en egen vilja från A-C Härms sida”, samt att ”någon annan person har inte befunnit sig i lägenheten”. Bo Wide lämnade följande förslag till beslut: ”Ärendet avskrivs med gärningen ej brott och misstänkt oskyldig.” Kammaråklagaren Ingela Hessius beslutade därefter att förundersökningen skulle läggas ner med motiver-

²¹ I Per Lindebergs bok ”Döden är en man” s. 43 f citeras ett dagboksblad, som kriminalinspektören K.G. Olsson fört 1982-01-11, och som anger att fadern talat om alternativa skäl till att Anne-Catherine begått självmord. Fadern sägs ha varit rädd för att Teet Härm uppfattat hans frågor som anklagelser liksom för sin hustrus skuld känslor.

ingen att brott inte kunde styrkas. Dessa förhållanden redovisades år 2004 i resningsmålet i Regeringsrätten.²²

Det kan för övrigt noteras att Anne-Catherine Härm, som hade en särpräglad personlighet, gjort åtminstone ett tidigare försök att ta sitt liv.

År 1984 fanns ännu inte en fullt lika ingående, medicinsk och annan utredning av Anne-Catherine Härms död som kommissarie Wide föranstaltade om 2002-2003. År 1984 var det naturligt att stockholmspolisen intresserade sig för de misstankar som Anne-Catherine Härms far delgav polisen om Teet Härm som en tänkbar dubbelmördare. Det hade på sina håll inom våldshoteln vid stockholmspolisen funnits en negativ stämning mot Teet Härm på grund av hans hustrus död 1982.

Det fanns emellertid i början av hösten 1984 även andra personer vilkas eventuella kontakter med prostituerade kvinnor, och deras kännedom om Catrine da Costa, som polisen ville ha kartlagda. Förhör med prostituerade kvinnor – noga räknat 188 stycken enligt en sammanräkning redovisad 1987-12-21 – ombesörjdes av 3 poliser från Solna och 5-6 poliser från Stockholm. På både dagar och kvällar genomfördes dessa intervjuer, samtidigt som polisen visade foton på över 10 personer, bland annat flera som skulle kunna vara misstänkta som gärningsmän. Dessa utfrågningar pågick i ungefär en månads tid. Under den tiden hade de prostituerade kvinnorna goda möjligheter att tala med varandra, och många svar blev så småningom alltmera inriktade på Teet Härm.

Teet Härm hade redan tidigare berättat för flera kollegor (däribland Jovan Rajs, se vidare nedan) att han tidigare studerat prostitutionen på Malmskillnadsgatan. Han var intresserad av sexualbrott. Hans studiebesök på Malmskillnadsgatan var dock diskutabla för en rättsläkares renommé. Teet Härm bedrev även rättsmedicinska studier om sexualbrott. Han kom därför av flera skäl att uppfattas som expert på prostitution och sexualbrott av andra anställda vid rättsläkarstationen.

Han medgav, när saken togs upp av polisen, att han köpt sex några gånger vid tillfällena då det skurit sig i hans äktenskap, vilket då inte var någon brottslig handling.

Påståendena om Teet Härms täta kontakter med prostituerade byggdes på en polisundersökning, som ur metodsynpunkt var lösligt upplagd och genomförd. Några slutsatser till stöd för att Teet Härm begått något brott kan inte dras av resultaten. I själva verket pekades han ut ”alldeles för mycket” som kund till prostituerade för att utpekandena skulle vara sannolika. De prostituerade kvinnor, som påstod att de haft Teet Härm som kund, lämnade mycket olika berättelser om den påstådde kundens person. För övrigt – och det är särskilt viktigt – innehöll kvinnornas berättelser inte några uppgifter som innebar att Teet Härm skulle ha haft kontakt med Catrine da Costa.

²² Jfr ”Dossiern” s. 109-112 (bilaga 7).

Misstankarna mot Teet Härm kom att ganska snart få ett stöd av en person, vilkens energi kom att spela en avgörande roll för fortsättningen. Dåvarande docenten i rättsmedicin *Jovan Rajs* var handledare för Teet Härm.

Rajs, född 1933 i Jugoslavien, har i sin memoarbok ”Ombud för de tystade” (2001) berättat att han som barn suttit i flera koncentrationsläger, och att många av hans släktingar och vänner blev dödade där. Han utbildades till läkare efter kriget och kom till Sverige 1968 då han till en början fick anställning som patolog i Linköping. En bit in på 1970-talet anställdes han vid rättsläkarstationen i Stockholm; han disputerade 1978. Han kom så småningom att medverka i åtskilliga uppmärksammade rättsfall.

I mitten av oktober 1984 underrättades Rajs av polisen om misstankarna mot hans nära medarbetare och doktorand Teet Härm. Misstankarna hade då redan framförts till ett par andra läkare vid rättsläkarstationen. När Rajs fick klart för sig att polisen dröjt med att inviga honom i misstankarna mot Teet Härm, bestämde han sig efter en helomvändning för att överge sina tidigare, olika hypoteser om fallet och i stället gå på polisens linje.

Det var en slump som gjorde att Rajs och inte någon av de andra läkarna vid stationen fick ansvar för obduktionen av likdelarna efter Catrine da Costa. Han råkade ha jourtjänst när de första säckarna med likdelar anträffades den 18 juli 1984 (återstående säckar påträffades den 7 augusti). När Rajs senare under hösten väl bestämde sig för att Teet Härm var skyldig till mord på Catrine da Costa, var hans motiv förmodligen, dels att han blev chockerad när han genom polisen fick höra talas om Teet Härms påstådda och omfattande kontakter med prostituerade, dels att han ville med tanke på sin egen framtid ta avstånd från sin nära medarbetare. Detta gjorde han trots sitt dittillsvarande helt problemfria och nära samarbete med Teet Härm.

Rajs kom därefter att bli den främste pådrivaren av polisens arbete, så småningom jämte Thomas Allgéns förutvarande hustru. Under förment vetenskaplig täckmantel ägnade sig Rajs åt efter hand allt intensivare spekulationer för att få Teet Härm åtalad och fälld som mördare.²³

I Kristina Hjertén von Geddas bok ”Bortom allt rimligt tvivel. Fyra svenska rättsfall” (2005) omtalas (s. 165) att Rajs sänt författarinnan följande meddelande: ”Jag ångrar ingenting, jag har samma uppfattning om styckmordet. Hanna Olssons och Lars Borgnäs böcker är bra, jag gav polisen fem namn redan i februari 1985 (på mördade prostituerade kvinnor, min anm.) men man

²³ I en skrift till Rättsmedicinalverket 2003-12-18, dvs. under den tid då 2003 års resningsansökan var under handläggning i Regeringsrätten, begärde Thomas Allgén och Teet Härm en granskning av Jovan Rajs olika ageranden i da Costa-fallet liksom i vissa andra hänseenden. I beslut 2004-01-21 fann RMV att myndigheten, som normalt inte yttrar sig på begäran av enskilda, borde yttra sig först efter begäran av Regeringsrätten eller annan behörig myndighet. Läkarnas skrift till RMV liksom verkets beslut, finns intagna i dossiern s. 81-95 (bilaga 7).

Under resningsmålet ingav jag till Regeringsrätten läkarnas skrift till RMV, men jag brydde mig aldrig om att hemställa att Regeringsrätten skulle inhämta yttrande från verket. Det föreföll nämligen så uppenbart att resning skulle beviljas, att jag ansåg att ett inhämtande av yttrande från RMV skulle ta onödig tid. Det ansåg tydligen RR också, men av rakt motsatt skäl, man tyckte sig ändå kunna avslå resningsansökan.

gjorde inte något åt det. På samma sätt som man 1989 firade hundraårsminnet av Jack Uppskäran kommer man att 2084 att celebrera da Costa-ärendet. Teo (dvs. Teet Härms namn i en dramadokumentär i tv, min anm.) är skyldig”.

Jovan Rajs snabba förändring av attityd, från några spontana reaktioner byggda på att Teet Härm måste vara oskyldig, till förföljelse av honom, har redan belysts och dokumenterats i min skrift till JK den 12 februari 2005. Detta är en viktig dokumentation, som bl.a. innehåller två belysande, handskrivna brev från Rajs, dels ett skrivet 1984-10-21 till kriminalinspektören Allan Bäckström, dels ett efterföljande skrivet 1984-11-03 till Wincent Lange, chef för stockholmspolisens tekniska rotel. I det första brevet betonade Rajs först Härms skötsamhet och duktighet, för att därefter också beröra sina misstankar p.g.a. vad han hört om dennes påstådda prostitutionskontakter. I det andra brevet, som gällde vilka verktyg som använts vid styckningen, utgick Rajs från att Teet Härm mördat Catrine da Costa. Rajs fabulerade nu om att Teet Härm mördat da Costa med hjälp av sin fästmö, som enligt Rajs var veterinärassistent,²⁴ att liket nog fotograferats och att Teet Härm nog grävt ner huvudet på parets nya villatomt i Täby kyrkby.²⁵

Den 23 november 1984 daterade Jovan Rajs det officiella utlåtandet angående obduktionen av Catrine da Costa. Som framgår av det nyssnämnda brevet till Wincent Lange hade alltså Rajs redan innan han avgav utlåtandet bestämt sig för att Teet Härm var mördare. I obduktionsutlåtandet framhöll Rajs bland annat att själva styckningssättet varit suggestivt för att styckningen i huvudsak genomförts av en person som äger ”allmänna medicinska kunskaper exempelvis i kirurgi och ortopedi men också haft specialkunskaper i anatomi och obduktionsteknik”. Redan i 2003 års resningsansökan klargjordes att Rajs egendomliga specifikationer om arten av läkarkompetens – som han utformat för att de skulle passa in på Teet Härm – var vetenskapligt ogrundade. Detta hindrar förstås inte att styckningen av den döda kroppen kan ha utförts av en läkare, likaväl som en slaktare, jägare eller annan person med erfarenhet av djurstyckning eller med tillräcklig förmåga i vilket fall som helst.²⁶

Trots sitt jävsförhållande till Härm kunde Rajs som rättsläkare delta i myndighetsutövningen och ägna sig åt allehanda aktiviteter från det att de första misstankarna mot Teet Härm blivit kända till och med förhandlingen i kammarrätten 1991.

I ett brev den 17 december 1984 till kommissarien Inge Reneborg framhöll rättsläkarstationens föreståndare, docenten Milan Valverius att det skulle vara lämpligt om man i detta fall (då Rajs avgett ett obduktionsutlåtande samtidigt som han var

²⁴ I själva verket var hon inte detta utan försöksdjurstekniker, vilket är en annan yrkeskategori.

²⁵ Här bifogas brevet 1984-11-03 då Rajs bestämt sig för att Teet Härm mördat Catrine da Costa, liksom förklarande upplysningar från Teet Härm om de fotografier som Rajs berör i brevet. Se bilaga 24.

²⁶ I ett senare rättsfall, Svea Hovrätts dom DB 34. 2000-03-29 i mål B 7211-99, hade Rajs i obduktionsutlåtande angående en styckad kropp angett liknande överväganden om kompetensen för en ”professionell styckning” av en åttioårig man. Sedan det visat sig att likstyckerskan var mannens mycket yngre, invandrade hustru, godtog även Rajs, enligt hovrättens domskäl (s. 16) att styckningen kunde ha utförts ”av personer som sysslar med köksarbete”.

handledare för Teet Härm) förordnade en expert från Finland eller Norge. Det brevet föranledde ingen åtgärd.²⁷

Att Rajs senare fick instämmanden i sina hypoteser från doktorn Wykman och kommissarien Lange gör inte saken bättre, tvärtom belyser detta hur de förutfattade meningar som Rajs tillhandahöll okritiskt anammades av andra. (Se om särskilt Langes insats nedan under 8.4.3.) Ohållbarheten av Rajs slutsatser skulle också framgå av två olika utlåtanden av Rättsliga Rådet, liksom av utlåtande av professor Simonsen i Köpenhamn och av brev till Rajs från professor Püschel i Hamburg.²⁸

Rajs har i memoarboken ”Ombud för de tystade” (2001) lämnat direkt vilseledande uppgifter om sina reaktioner och åtgärder år 1984.²⁹

Teet Härm greps på morgonen måndagen den 3 december 1984 av polisen och satt anhållen under fyra dygn (måndag-fredag) som misstänkt för två mord, på sin hustru 1982 och Catrine da Costa 1984. Han greps på rättsläkarstationen vilket gjorde att gripandet genast väckte stor uppmärksamhet. Samma eftermiddag gick polisen ut med information till massmedia om de obekräftade uppgifter om Teet Härm som man fått genom de nämnda förhören med prostituerade för vilka man uppvisat fotografier. Härm måste emellertid snart släppas fri eftersom åklagaren inte hade någon bevisning som kunde motivera häktning, dvs. att Teet Härm på sannolika skäl skulle vara skyldig till något mord.

Samtidigt hade polisen märkligt nog låtit journalister få oriktiga upplysningar, som att Teet Härm skuggats hela hösten, att man sett honom ta upp prostituerade i sin bil, och att han haft kontakt med Catrine da Costa. Det kom därför att publiceras direkt felaktiga uppgifter. Detta torde ha berott på polisens önskan att på grund av de prostituerade kvinnornas påståenden få bort Teet Härm från rättsläkarstationen. Man torde ha insett att han kanske skulle gå fri från mordanklagelserna, i vilket fall han kunde kräva att bli återinsatt i tjänst.

Polisens utnyttjande av den osäkra insamlingen att påståenden från ett stort antal prostituerade kvinnor medförde en skandalisering av Teet Härm i massmedia. Några konkreta uppgifter med bevisvärde hade över huvud taget inte kommit fram vare sig för att finna Catrine da Costas mördare eller för att styrka att hon haft kontakt med Teet Härm. Han tvingades inte desto mindre bort från rättsläkarstationen utan möjlighet att få något annat arbete som motsvarade hans kvalifikationer.

Senare kom dock chefsåklagaren Helin till insikt om att förhören med prostituerade kvinnor saknade bevisvärde. Han kom inte att åberopa dem när läkarna åtalades för mord, dock med ett undantag. (Detta gällde ett ogrundat åtal mot Teet Härm för påstått övergrepp mot en för honom okänd, prostituerad kvinna, Theresa Trygger. Det åtalet väcktes dock först under den andra rättegången i tingsrätten 1988.)

²⁷ Se 2003 års resningsansökan s. 37 (bilaga 4) med bilaga 11 (återfinns här i bilaga 5).

²⁸ Rättsliga rådets båda utlåtanden, från 1988 och (efter en JO-anmälan) 1990, bifogas som bilaga 50 resp. 57.

²⁹ ”Ombud för de tystade” s. 224-244 (bilaga 69). Boken är tillkommen med Kristina Hjertén von Gedda som ”spökskrivare”.

De prostituerade kvinnornas uppgifter gav emellertid stark näring åt den kommande, enorma ryktesspridningen angående ”obducenten”, vars namn fanns publicerat i flera tidningar och vars identitet blev känd av ett stort antal människor. Detta ledde inte bara till förföljelse samt hotelser mot Teet Härm. ”De prostituerades uppgifter” fick framförallt en fatal inverkan under senare stadier av det rättsliga händelseförloppet.

8.2.2 Teet Härms arbetslöshet under 1985. Rekonstruktionen den 27/11 av Anne-Catherines död 1982. Hans självmordsförsök med svår hörselskada m.m. som kvarstående invaliditet

Genom ett beslut av Socialstyrelsen 1984-12-07 blev Teet Härm avstängd från sin tjänst vid rättsläkarstationen samma dag som han frigavs efter det att han under fyra dygn suttit anhållen som misstänkt för två mord.³⁰ Beslutet är i och för sig inte förvånande efter den oerhörda skandalisering för vilken Teet Härm blev utsatt.

Den omedelbara och omfattande smutskastningen i massmedia av hans person och påstådda förgripliga uppträdande mot en rad anonyma, prostituerade kvinnor har redovisats i det andra kapitlet, ”Fotografen”, i Per Lindebergs bok ”Döden är en man” (1999).³¹

Chefsåklagare Helin och spaningsledaren Inge Reneborg ordnade en presskonferens på onsdagen 5/12 efter gripandet av Teet Härm på måndagen. Ett femtiotal journalister var närvarande, men också advokaten Henning Sjöström som förordnats till Härms offentlige försvarare. Lindeberg skriver: ”En sak visade sig advokaten och åklagaren eniga om på presskonferensen. Publiciteten hade förstört läkares framtid. Han var redan dömd i pressen, förklarade Anders Helin”³²

Pressombudsmannen fann senare att följande tidningar hade brutit mot de pressetiska reglerna: Aftonbladet, Arbetet, Dagens Nyheter, Expressen, Göteborgs-Posten, Göteborgs-Tidningen, Kvällsposten och Sydsvenska Dagbladet.³³

Under första halvåret 1985 pågick en del förhandlingar i frågan om vilken tjänst eller tjänsteställe som Teet Härm skulle kunna erbjudas i det uppkomna läget. Det yppades en möjlighet, att han skulle få fortsätta sin tjänstgöring vid rättsläkarstationen i Lund. Teet Härm ville dock inte flytta från stockholmsområdet. Utan att frågan om hans framtid som läkare blivit löst, beslutade Socialstyrelsen 1985-11-26 att han inte skulle få förlängning av sitt förordnande på den tjänst vid rättsläkarstationen i Stockholm från vilken han blivit avstängd i samband med anhållandet nästan ett år tidigare.³⁴

Flera år senare lämnade Socialstyrelsen ett sammanfattande besked av hur Socialstyrelsen hade sett på frågan om Teet Härms fortsatta tjänstgöring. Detta skedde år 1990 efter det att Rättsliga

³⁰ Avstängningsbeslutet bilaga 48.

³¹ Kapitlet ”Fotografen”, s. 15–25, bifogas som bilaga 66.

³² Citat från s. 22 i boken, bilaga 66.

³³ Boken s. 24, bilaga 66.

³⁴ Detta beslut utgör här bilaga 49.

rådet blivit JO-anmält därför att rådet inte instämt i slutsatserna i Rajs obduktionsutlåtande. I det sammanhanget gjorde den dåvarande rättsläkaren Gunilla Bring, som genom alla år varit en aktiv anhängare av Jovan Rajs', en egen anmälan som riktades in på "jävsfrågan". Därmed menades att Gerhard Voigt blivit jävig att medverka i Rättsliga rådets granskning av Rajs' obduktionsutlåtande i da Costa ärendet på grund av erbjudandet att Teet Härm skulle bli omplacerad till stationen i Lund.³⁵

Professor Voigt avgav ett svar på dr. Brings anmälan.³⁶ Socialstyrelsen yttrade sig därefter till JO 1990-10-29 varvid man, utöver att svara JO på huvudanmälan mot Rättsliga rådet, även yttrade sig om Gunilla Brings framstöt om Gerhard Voigts påstådda jävighet.³⁷ I den delen anförde Socialstyrelsen:

"Den av doktor Bring åberopade överläggningen ägde rum på Socialstyrelsen vid något tillfälle under våren 1985 i samband med att dr B (omskrivning för Härm) på ett tidigt skede av utredningen om bl a kvinnan C:s död varit försatt ur sin tjänstgöring på ett tidsbegränsat förordnande vid rättsläkarstationen i Stockholm. Eftersom han efter avstängningstidens slut var att betrakta som friad från misstanke om mord, måste han anses berättigad att fullgöra återstående tjänstgöring enligt förordnandet. Man önskade emellertid inte ta honom tillbaka på rättsläkarstationen i Stockholm. Socialstyrelsen sökte som arbetsgivare andra lösningar. På förfrågan förklarade sig Voigt vid överläggningen kunna acceptera att dr B fullgjorde återstoden av sin förordnandetid vid rättsläkarstationen i Lund under förutsättning att hans medarbetare gick med på detta. Dr B avböjde emellertid av personliga skäl erbjudandet, då han önskade tjänstgöra i Stockholm. Innan några ytterligare åtgärder vidtagits beträffande hans tjänstgöring sattes han emellertid i häkte."

Dessa upplysningar uttrycker vad som också framgår av olika protokollsanteckningar från överläggningar under våren 1985 med närvaro i olika omgångar av Teet Härm själv, företrädare från Läkarförbundet m.fl. Socialstyrelsens yttrande 1990-10-29 var korrekt när det gäller handläggningen 1985 av Härms arbetsförhållanden. Det sista stycket om att Teet Härm "sattes i häkte" gav emellertid en grovt felaktig bild av fortsättningen.

Samtidigt byggde yttrandet på en svårartad "personlighetsklyvning" i myndighetens inställning. Utan att Socialstyrelsen nämnde något om saken i svaret till JO, var man vid denna tidpunkt i färd med att förbereda rättegången i kammarrätten 1991 angående indragning av Allgéns och Härms läkarlegitimationer. Socialstyrelsens uppfattning byggde helt och hållet på tingsrättens domskäl 1988 av läkarna var likstyckare. Detta förhållande gjorde att yttrandet till JO i övrigt blev grovt vilseledande om rättsliga rådets insatser, något som skall belysas nedan.³⁸

På hösten 1985 fick Teet Härm, nu 31 år gammal, ett barn med sin dåvarande fästmö och sambo. Strax därefter blev han ånyo kallad till polisen, som nu återupptog förundersökningen angående hans hustru Anne-Catherines död 1982 (se vidare 8.3). Den 27 november 1985 måste Teet Härm medverka vid en rekonstruktion av hur Anne-Catherine hittats död i den lägenhet där dödsfallet inträffat.

Vid samma tid fick Teet Härm också det nyssnämnda beslutet från Socialstyrelsen, vilket innebar att han blivit definitivt arbetslös. Han hade dålig ekonomi med kostnader för sin och fästmöns nya villa, och han var sedan december 1984 skandaliserad i massmedia. Han var redan deprimerad.

³⁵ Skriften till JO från Dr. Gunilla Bring bifogas, bilaga 56.

³⁶ Se brev 1990-09-07 från Gerhard Voigt till Socialstyrelsen, bilaga 58.

³⁷ Socialstyrelsens yttrande 1990-10-29, bilaga 59.

³⁸ Se kap. 11.1.

Efter rekonstruktionen den 27 november blev livssituationen övermäktigt svår för honom. Han sökte ta sitt liv. Han fick hjärtstillestånd och blev ”kliniskt död”, men han återupplivades med en svår hörselskada och även vissa nervskador (vid sidan av skador på hörselnerven) som resultat.

Orsaken till polisens i november 1985 förnyade intresse för dödsfallet 1982 var att Thomas Allgéns tidigare hustru Christina i september 1985 upprepade gånger hört av sig till polisen för att föra fram misstankar om en koppling mellan Allgén och Härm som gemensamma likstyckare av Catrine da Costas kropp med makarna Allgéns dotter som åsyna vittne. (Se närmare följande avsnitt.)

Denna säregna samverkan, än så länge rent slumpmässig, mellan Rajs och Christina Allgén – vilka båda hade fallenhet för fixa idéer och lösliga spekulationer – gav förundersökningsledningen i samarbete med Rajs incitamenten för en förskräckande fortsättning.

8.3 Hösten 1985 – februari 1986. Christina Allgéns fixa idéer och dessas konsekvenser.

8.3.1 Inledning om Christina Allgén samt om Thomas Allgéns och Teet Härms bekantskap.

Som framgått under 8.2 var det framförallt docenten Jovan Rajs' fallenhet för att ibland övertolka sina obduktionsfynd genom spekulationer som medförde, att misstankarna mot Teet Härm för två mord blev tagna på allvar. Nu skall i händelseförloppet införas den andra person, vars liknande egenskaper aktualiserade misstankar även gentemot Thomas Allgén och därmed mot båda läkarna tillsammans.

Det är fråga om Thomas Allgéns tidigare hustru Christina Allgén. Hennes insatser kom att karakteriseras av en blandning av ursprunglig spekulation om incest, som övergick till en orubblig, fix idé. Denna fixa idé ledde så småningom också till växande spekulationer för att tolka hennes dotters beteende i överensstämmelser med hennes egna inbillningar om att dottern utsatts inte bara för incest av sin far utan att hon också vid en ålder av 17 månader sannolikt skulle ha varit närvarande när Catrine da Costa mördades. Detta blev en ny, fix idé som Christina Allgén kom att exploatera genom samtal med barnet precis som hon gjorde också i fråga om incestidén.

Här kom nu i stor skala att demonstreras den redan nämnda antimetabolen: barnets uppträdande beror på modern, och moderns uppträdande beror på barnet.³⁹

Som nu redan antytts, och som vi skall se i följande avsnitt, kom detta sammanträffande av fixa idéer och spekulationer från två helt olika håll (Rajs och Christina Allgén) att under den fortsatta förundersökningen övergå i ett växelvis och avgörande inflytande för än den ene, än den andra av de två idégivarna för polisens arbete.

Under 1987 kom nämligen de poliser, vilka då som nykomlingar fick överta förundersökningen av Catrine da Costas död, att förvandla Rajs och Christina A:s fixa idéer till trosföreställningar om att de båda läkarna tillsammans skulle ha mördat Catrine da Costa och styckat hennes kropp. Hur därmed förhåller sig skall skildras i ett senare avsnitt (8.4).

Att två läkare skulle ha tillsammans styckat en död kvinnas kropp, sannolikt efter att de tillsammans eller någon av dem mördat henne, förutsätter en ganska nära bekantskap. Misstankarna mot Thomas Allgén och Teet Härm för att de skulle ha samverkat för mord på en prostituerad kvinna och styckningen av hennes döda kropp, måste anses ha haft en obefintlig "ursprungssannolikhet".⁴⁰

Under 1980 var Teet Härm AT-läkare på Södersjukhuset när med. kand. Thomas Allgén tjänstgjorde på samma avdelning under ett par månader. Härm kom att i

³⁹ Jfr kap. 7 ovan.

⁴⁰ Jfr kap. 7 ovan.

praktiken fungera som en informell handledare för Allgén. Efter det att Allgén slutat sin korta tjänstgöring bjöd Härm hem honom – för att citera Härm i brev till mig – ”på den berömda räkmackan”, i maj eller juni månad.

Nästa kontakt inträffade under sommaren 1981, då Thomas Allgén tjänstgjorde på Stureby sjukhus och ställde frågor per telefon till Teet Härm om ifyllandet av ett dödsbevis.

Senare lät Teet Härm Thomas Allgén närvara vid en demonstrationsobduktion för poliser, sedan Allgén ”missat” en av de två obligatoriska obduktionerna som ingick i kursen i rättsmedicin för läkarstuderande (det var dock denna termin inte Teet Härm som haft ansvaret för kursen). Under år 1982 träffades de båda av en slump då Thomas Allgén var på samma restaurang där Teet Härm råkade äta lunch tillsammans med Jovan Rajs. Senare på året bjöd Thomas Allgén och hans hustru Christina av artighet Teet Härm och hans dåvarande fästmö Margaretha på en kvällsmåltid. Christina Allgén var då gravid med den dotter som hon födde i januari 1983. Christina hade sig då väl bekant att Teet Härms hustru Anne-Catherine år 1982 hittats död med en snara om halsen.⁴¹

Efter detta sist nämnda tillfälle råkades Thomas Allgén och Teet Härm inte igen förrän de den 10 december 1987, då båda satt häktade som misstänkta för mord på Catrine da Costa och sammanfördes för ett s.k. konfrontationsförhör.

8.3.2 Christina Allgéns reaktion när Teet Härm gripits i december 1984. Hennes misstankar mot Thomas Allgén för incest

Thomas Allgén var sedan förhøsten 1984 AT-läkare i Alingsås, medan hans hustru Christina och dottern, som alltså var född i januari 1983, bodde kvar i Stockholm.

I december 1984 såddes fröna till Christina Allgéns senare påståenden att dottern vid 17 månaders ålder skulle i juni 1984 ha varit vittne till mord på Catrine da Costa och styckning av hennes döda kropp. I december tillkännagav nämligen massmedia att en rättsläkare anhöllits som misstänkt för två mord, varav det ena gällde Catrine da Costa. Christina A ringde till stockholmpolisen och fick bekräftat att den gripne var Teet Härm.

Tisdagen den 4 december, dvs. dagen efter det att Teet Härm gripits av polisen, tjänstgjorde Allgén som tillfälligt inkallad jourläkare på sjukhuset i Alingsås. För ett privatsamtal hem till Christina använde han på eftermiddagen en telefonkiosk i sjukhusets entréhall. Samtidigt såg han en löpsedel som omtalade att en rättsläkare gripits i Stockholm. Han tog upp saken med Christina, som berättade om sin föregående telefonförfrågan till stockholmpolisen, liksom att hon sagt till polisen att Thomas nog skulle ha en del att berätta om Teet Härm.

⁴¹ En något mera detaljerad beskrivning av sin relation till Teet Härm har Thomas Allgén lämnat redan i en promemoria februari 2004 till mig som ombud, se ”Hågkomster 1984–2002” s. 113-143 i dossiern (bilaga 7).

Dessa upplysningar från Christina, att han själv skulle ha upplysningar av värde för en mordutredning, upprörde Thomas Allgén. Det var dock inte vid detta samtal den 4 december utan först när Thomas Allgén kommit tillbaka till Stockholm från Alingsås den 7 december, som Christina Allgén vid ett ytterligare telefonsamtal meddelade att en utredning om incest mot dottern skulle påbörjas. Detta senare telefonsamtal föregicks av att Thomas Allgén vid hemkomsten funnit sin bostad vara tom; Christina hade ”flytt” med dottern till sin väninna Kerstin Lager.⁴²

Christina Allgén kom senare att åberopa telefonsamtalen till stöd för att Thomas skulle ha reagerat så egendomligt, att det gav stöd för att han var skyldig till incest och också till mord och likstyckning. Ännu tre år senare – under hösten 1987 – försökte polisen att gentemot Thomas Allgén utnyttja just Christina Allgéns spekulationer om telefonsamtalen (liksom allt annat som hon framförde) för att få honom att erkänna sin delaktighet i mord på Catrine da Costa.⁴³

Christina Allgéns spekulationer med efterföljande ageranden började som sagt med idén om incest. I december 1984 medverkade hon till att socialdistrikt 3 i Stockholm gjorde anmälningar mot Thomas Allgén för misstänkt incest, dels till Stockholms socialförvaltning för särskild utredning, dels till polisen för sexuellt utnyttjande av underårig.

Händelseförloppet är av intresse för belysning av såväl galenskapen i detta individuella fall som av hur det allmänt sett tydligen kunde gå till när de sociala myndigheterna tog initiativ till en utredning om förmodad incest. Vad som här skall tas upp är dock bara ett urval av episoder.

Den 19 december 1984 undertecknade socialsekreteraren Louise Lapidus-Werbell och vik. socialinspektören Gun-Marie Pettersson, en anmälan till Stockholms socialförvaltning med upplysning att socialvårdsbyrån i socialdistrikt 3 tänkte genomföra en social utredning i ett ärende om misstankar mot Thomas Allgén för incest mot makarna Allgéns dotter.⁴⁴ I anmälan hänvisades till iakttagelser av Majvor Sundvik och Anneli Svensson, som var anställda vid daghemmet, och som den 12 december gjort en anmälan till förvaltningen genom barntillsynsassistenten Katarina Lüning.

I anmälan hänvisades till att Karin, 2 år, börjat ”invänjningen” på daghemmet den 15/10 liksom att personalen efter den andra veckan tyckt att Karin verkade röd i stjärten. De hade därför talat med mamman, dvs. Christina A, och uppmanat henne att ta kontakt med läkare. ”Mamman beställde tid hos dr. Naglo och fick komma på besök den 3/12. Dr. Naglo fann inget anmärkningsvärt hos Karin.” Inte desto mindre hade personalen samma afton ringt till ”Frank Ståhl och delgav honom sina

⁴² Under rättegången om läkarlegitimationerna i kammarrätten 1991 lämnade Thomas Allgén en än mera ingående beskrivning av de här i texten behandlade telefonsamtalen den 4 och 7 december, 1984 liksom om hela sin bekantskap och sitt äktenskap med Christina Allgén. Se närmare kammarrättens protokoll, s. 11-15, bilaga 19.

⁴³ Se vidare under 8.4.2 om polisförhör med Thomas Allgén 1987-12-01.

⁴⁴ Bilaga 26.

misstankar. Ståhl tyckte att saken skulle anmälas”.⁴⁵ (Frank Ståhl var barnpsykiatriker vid S:t Görans sjukhus.)

I följande stycke av samma anmälan framgår att anmälarna gjort hembesök hos Christina Allgén den 18/12. Det framkom att Christina blivit orolig c:a ett halvt år tidigare då hon ”uppmärksammat att ett hudveck i flickans vagina försvunnit”. Mamman sköt undan oron, men den blossade upp igen i den aktuella situationen då daghemmet uttryckt sina misstankar till mamman.” I fortsättningen av anmälan redovisades hur Christina vid hembesöket talat illa om Thomas Allgén som far och som person som underlag för misstanke mot honom för incest.⁴⁶

Samma dag den 19 december 1984 gjorde socialsekreteraren Louise Lapidus-Werbell även en polisanmälan mot Thomas Allgén som misstänkt för sexuellt utnyttjande av dottern, något som skulle ha skett ”i bostaden”.⁴⁷

Vad som här omtalats innebär sålunda att Christina Allgén genom doktor Naglos undersökning av dottern den 3 december fått besked, att det inte fanns någon anledning till oro för hur dottern såg ut i stjärten, inklusive i slidan. Inte desto mindre berättar Christina i telefon för sin man Thomas, sannolikt den 7 december, att en incestutredning skall påbörjas, och att dottern inte såg ut som andra barn i stjärten. Och trots att även anmälarna inom socialdistriktet varit väl medvetna om doktor Naglos konstateranden, görs den 19 december ändå de omtalade anmälningarna mot Thomas Allgén, verksam som AT-läkare i Alingsås och fullkomligt okänd för daghemspersonalen och socialtjänstemännen men nu misstänkliggjord av sin hustru Christina.

Christina Allgén förhördes för första gången av polisen (kriminalinspektören Eva Graaf vid sedlighetsroteln) 1985-02-11. I detta förhör (42 sidor av sammanlagt 184 sidor förhör med Christina) utvecklade Christina sin starka frustration över makarnas avsaknad av sexualliv efter dotterns födelse i januari 1983 plus diverse iakttagelser, som tydligen skulle göra troligt att Thomas på andra vägar sökte utlopp för en stark sexualdrift. I ganska långa monologer fortsatte hon med funderingar om att Thomas Allgén skulle ha begått incest mot dottern. Som stöd för det ingick bland annat att han visserligen avvisat hennes misstankar men inte tillräckligt snabbt förklarat att han var oskyldig.

Under tiden 1985-02-14 – 03-15 var Christina Allgén och dottern, nu två år gammal, inskriven dagtid på Karolinska sjukhusets barn- och ungdomspsykiatriska kli-

⁴⁵ Det kan tilläggas att doktor Naglo (specialist på barnålderns invärtes sjukdomar) i ett brev den 12 februari 1985 bekräftade och specificerade sina iakttagelser den 3 december. Brevet utgör bilaga 28.

⁴⁶ Christinas negativa omdömen om Thomas Allgén kan lämpligen jämföras med de varmhjärtade omdömen om den unge läkaren som tre år senare, då han satt häktad, kom att publiceras i Aftonbladet efter intervjuer med några av hans patienter i Alingsås. Artikeln i Aftonbladet återges här genom ett utdrag ur Per Lindebergs bok, Döden är en man, bilaga 68.

⁴⁷ Se bilaga 27. I anmälan uppgavs också att anmälan till socialdistriktet ombesörjts av barn tillsynsassistenta Katarina Lünning.

nik på grund av Christina A:s misstankar. Som strax skall framgå präglades denna undersökning av att man *ville* tro att Thomas Allgén utnyttjat dottern sexuellt.⁴⁸

Thomas Allgén avböjde att medverka i vad som kallades ”familjeterapi” på grund av Christina A:s incestmisstankar. Detta förklarade han också vid ett besök i Stockholm och genom ett personligt sammanträffande med barnpsykiatrikern Frank Lindblad. Thomas Allgén kom senare per telefon överens med kuratorn Kerstin Hallström, att han skulle kunna besöka sin dotter utanför utredningens ramar, när han den 8 mars var i Stockholm på förnyat besök från Alingsås.

Journalanteckningar, förda av förskolläraren Gunilla Welander över Thomas Allgéns besök på kliniken för att han ville träffa sin dotter, bekräftar att man betraktade hans person med misstänksamhet; anteckningarna var ägnade att skapa en negativ bild av honom.⁴⁹ I själva verket gick Thomas Allgén i en fälla. Trots att han förklarat för Frank Lindblad att han inte ville bli utsatt för någon undersökning inom ramen för den pågående utredningen, och trots sin överenskommelse med Kerstin Hallström om att han skulle få träffa sin dotter vid sidan av utredningen, blev han utsatt för övervakning med efterföljande vinklade omdömen vilka passade bra med misstankarna om incest.

Det är ganska självklart att detta besök måste ha varit påfrestande för Thomas Allgén på grund av det sätt på vilket han observerades och den fientlighet som Christina Allgén, enligt vad som framgår av anteckningarna, visade mot honom.

”Journalanteckningarna” om besöket den 8 mars kan läsas som ett gripande mänskligt dokument över det sista mötet någonsin mellan far och dotter. Den lilla flickan, som gladdes över besöket av sin pappa, ville att han skulle stanna, samtidigt som det bemötande som han fick, särskilt av Christina Allgén, tvingade honom att gå.

Under resten av våren 1985 bodde Christina Allgén i hemlighet på ett hem för unga kvinnor med barn, under sommaren bodde hon till stor del hos sina föräldrar. Under sommaren vände hon sig också privat till barnpsykologen Helly Sylwan för att få ett bättre stöd för sina misstankar om incest av Thomas Allgén. Tydligt var hon inte nöjd med de dittillsvarande – oredovisade – resultaten av dr. Frank Lindblads med fleras arbete. Helly Sylwan genomförde någon form av undersökning, men förklarade att misstankarna inte kunde utredas utan kontakter med Thomas Allgén.

8.3.3 Christina Allgéns nya anklagelser på hösten 1985 mot Thomas Allgén för medverkan vid likstyckning, kanske mord. Uppdraget till Lindblad & Erixon

Den 27 augusti besökte Christina Allgén på nytt kriminalinspektören Eva Graaf för att för första gången meddela sina misstankar att dottern varit närvarande då ”pap-

⁴⁸ Vad som förekom beskrivs flera år senare i en omfattande kommentar som Thomas Allgén skrev till Stockholms tingsrätts dom 1988-07-08, en kommentar som Allgén förgäves sökte få Socialstyrelsen och HSN att alls intressera sig för på våren 1989. Kommentaren utgör bilaga 72 till denna stämningsansökan.

⁴⁹ Bilaga 29.

pa” och en farbror ”tomt” eller ”tet” skulle ha styckat ett lik.⁵⁰ Redan vid detta förhör berättade Christina utförligt hur hon träffat Teet Härm och hans fästmö 1982. Hon tog därefter initiativ för nya ”förhör” genom samtal med Eva Graaf 19/9, 25/9, 7/10, 11/10, 15/10 och 21/10 och gav hela tiden nya upplysningar som stöd för sina misstankar.

Den 11/11 började en omgång av nya förhör hos kriminalinspektören Allan Bäckström (jämte inspektören Lars Jonsson). Till en början blev det repriserna på saker som Christina Allgén tidigare berättat för Eva Graaf. Ett mycket långt förhör den 13/11 eskalerar Christinas berättande synnerligen kraftigt. Nu beskriver hon att dottern vid olika tillfällen skulle ha umgåtts med både Teet Härm, pappa och Catrine, hur de varit ute och åkt bil, att de åkt tuff-tuff tåg till Tomt, att dottern ”varit utsatt för incestförhållanden med Teet Härm och framför allt med Thomas i olika situationer” (Bäckströms sammanfattande ord). Christina berättade också för Bäckström hur styckningen skulle ha gått till (bl.a. ”slängde tantens huvud i papperskorgen” etc.).

Vid detta förhör 13/11 1985 diskuterar Christina för första gången med kriminalinspektören vilka dagar i anslutning till pingsten 1984 som Thomas Allgén och dottern kunde ha varit ensamma borta från hemmet. Christina resonerar sig fram till att de dagar som kan komma ifråga (underförstått för likstyckning) är antingen pingstaftonen den 9 juni eller annandagen den 11 juni (arrangemangen den 10 juni, hennes 30-årsdag, redovisas ingående). Dagarna närmast efter pingsten avvisas av Christina.

Tydligen under intryck av kriminalinspektör Bäckströms förhör med Christina ordnades det redan omtalade sammanträde, då barnpsykiatrikern Frank Lindblad och barnpsykologen Margareta Erixon fick i uppdrag att undersöka tillförlitligheten av Christina A:s berättelser om att ”barnet” vid en ålder av 17 månader skulle ha bevittnat hur hennes pappa tillsammans med Teet Härm skulle ha styckat Catrine da Costas lik, sannolikt efter att ha mördat henne.

Polisens första sammanträde med Lindblad & Erixon kom att följas av flera. Några protokoll tycks inte ha förts, men enligt vad Lindblad & Erixon kom att redovisa i sitt utlåtande den 26 januari 1986 hade de vid dessa sammanträden träffat åklagarna Anders Helin och Tora Holst, kriminalinspektörerna Lars Jonsson, Allan Bäckström och Eva Graaf samt – vilket är värt att notera särskilt – Jovan Rajs som fick spela en aktiv roll under hela förundersökningen, och som också själv såg till att han kunde göra det.

Nu hade sålunda Thomas Allgén genom Christina Allgén insatser dragits in i en mordutredning, som dittills enbart haft Teet Härm som misstänkt gärningsman utan något som helst bevis. Christina A:s fantastiska misstankar, att Thomas Allgén och Teet Härm samverkat om bestialiska gärningar mot Catrine da Costa med

⁵⁰ Här bifogas endast ett exempel för att belysa karaktären av Christina A:s spekulationer, nämligen kriminalinspektör Eva Graafs protokoll 1985-09-25 över ett telefonförhör. Se bilaga 32.

den 17 månader gamla dottern som åskådare, överlämnades alltså för undersökning av Lindblad & Erixon som kom att ha omfattande kontakter med Christina Allgén.

Dessa båda experter hade redan genom sitt sysslande med Christinas incestmisstankar fått en negativ förhandsuppfattning om Thomas Allgén, och de var på hösten 1985 ännu inkopplade på dessa misstankar. Deras negativa förhandsuppfattning till hans person, som de inte kände, torde ingalunda ha minskat genom deras sammanträffande med de nämnda poliserna och åklagarna och det nya uppdraget att undersöka om inte Thomas Allgén också hade medverkat vid mord eller likstyckning.

Lindblad hade för övrigt även etablerat ett läkar-patientförhållande till Christina. Lindblad, som var barnpsykiatriker och inte vuxenpsykiatriker, skrev ut lugnande medicin till henne sedan han först fått reda på hennes berättelse om att barnet skulle ha åsett styckningen av en människokropp, kanske också ett mord.

Att Christina Allgéns nya berättelse om barnets närvaro vid likstyckning knappast kunde ha verklighetsunderlag framgår dock redan av polisprotokollen över samtalen mellan Christina Allgén och Eva Graaf. Det är enbart fråga om spekulationer. Allt som ”barnet” påstås ha sagt eller gjort – dvs. sagt eller gjort enligt Christina A:s uppgifter – tolkas som bekräftelser på hennes misstankar mot Thomas Allgén och ”farbror tet eller tomt”. Som framgått eskalerade också hennes påståenden successivt.

Ett ytterligare och fantastiskt kliv uppåt skulle hon komma att ta då hon på nytt – i stort sett efter ett uppehåll på nio månader – hörde av sig till polisen och blev förhörd den 7 augusti 1986. Härom mera i det följande.

8.3.4 Lindblads & Erixons utredning. Förundersökningsledningens sätt att utnyttja den i februari 1986 vid förhör med Thomas Allgén och efteråt

Dotterns påstådda berättelse om särskilt en upplevelse vid 17 månaders ålder – plus åtskilligt tidigare umgänge med Teet Härm, Catrine och pappa – härrörde alltså enbart från Christina Allgén. Man kan tycka att barnpsykiatrikern Lindblad och barnpsykologen Margareta Erixon borde ha sökt skaffa sig en uppfattning om verkligheten även på andra sätt än att samtala med Christina. I motsats till Margareta Erixon, som samtalade med barnet (som nu var tre år gammalt) och som visade bilder, bl.a. av da Costa – som hon genom eget utpekande fick det nu treåriga barnet att ”känna igen” – talade Lindblad bara med Christina Allgén och med Margareta Erixon.

I Lindblad & Erixons utlåtande av den 26 januari 1986 fanns många referat av vad barnet skulle ha sagt enligt Christina Allgén.⁵¹ Slutsatsen blev att barnet hade varit med om för vuxna skrämmande händelser av våld och sexualitet. Eftersom de anlidade experterna utgick från att ”mammans” andrahandsuppgifter korrekt återgav

⁵¹ Utlåtandet bifogas här som bilaga 33.

hennes tolkningar av vad dottern skulle ha sagt och varit med om, blir det omedelbart tydligt att Lindblad & Erixons förhållningssätt inte uppfyllde kraven på sådan vetenskaplighet, som förmodats ge dem rollerna som experter.

Det var inte godtagbart att expertutlåtandet avgavs utan varje försök att analysera ”antimetabolen”, att ”barnets uppträdande beror på modern, och moderns uppträdande beror på barnet”.⁵² Att Christina Allgén skulle ha påverkat sin dotter avvisades sålunda av experterna, fastän det är uppenbart för den som tar del av allt material utan barnpsykiatrisk expertkunskap – men viss livserfarenhet av barn – att det var precis vad som hade hänt. Inte heller hade experterna någon som helst kunskap om Thomas Allgéns person och hur han under förundersökningen ställt sig till Christina Allgéns anklagelser.

Godtagandet av Christina A:s berättelse som sannolik enligt ”sakkunnigutlåtandet” var inte bara ovetenskapligt i och för sig. Christina A:s påståenden var närmare besett omöjliga även med hänsyn till uppgifter i polisens egna protokoll. Som skall framgå av det följande (bl.a. 8.4.2) hade det redan 1984 lämnats flera vittnesuppgifter till polisen vilka gjorde det sannolikt att Catrine da Costa levde ännu efter pingsthelgen 1984. Som redan berörts var det dessutom enbart med tanke på mord och likstyckning under pingstaftonen eller annandag pingst 1984 som Christina Allgéns berättelse riktats in.

Lindblads & Erixons utlåtande blev den viktigaste orsaken till fortsatta misstag under förundersökningen och i den fortsatta rättsprocessen, eftersom polis och åklagare helt okritiskt godtog deras hypoteser.

Noteras kan också att cirka tio timmars bandinspelningar som Christina Allgén under hösten 1985 på polisens uppmaning gjort av samtal med barnet ”glömdes bort”, sedan kriminalinspektören Eva Graaf vid sedlighetsroteln drabbats av stroke. När banden väl ”återupptäcktes” i januari 1988, ansågs de felaktigt sakna intresse i den då påbörjade mordrättegången och blev aldrig processmaterial. Banden avslöjar att ”mamman” förgäves sökte få ”barnet” att säga något alls till stöd för hennes spekulationer.

Thomas Allgén kallades till polisförhör den 3 februari 1986 sedan Lindblad & Erixon avgett sitt utlåtande den 26 januari 1986. Förhørsledare var kriminalinspektören Allan Bäckström och vid hans sida deltog chefsåklagaren Anders Helin. Efter det att misstankarna om incest framförts den 3/2, lade förhørsledarna till mordmisstanken 6/2 och förhöret om mord och likstyckning fortsatte 7/2. Thomas Allgén fick alltså nu, vid de första polisförhör som han varit med om i sitt liv, reda på att han misstänktes för att ha sexuellt förgripit sig på sin dotter, att han tillsammans med Teet Härm mördat Catrine da Costa och styckat hennes kropp, att han skulle ha medfört sin 17 månaders gamla dotter som åskådare vid det senare förhåvandet, och att dessa förhållanden blivit klarlagda av experter.

⁵² Jfr ovan kap. 7.

Thomas Allgén tilläts dock att efter förhöret åka utomlands för en planerad vintersemester. Efter hans återkomst genomförde polisen i februari 1986 husrannsakan i hans bostäder i Stockholm liksom i Alingsås.

Vid förhören med Thomas Allgén den 3, 6 och 7 februari, 1986, lämnade han i själva verket – trots de chockartade anklagelserna – en nyanserad belysning av hela händelseförloppet under åren 1984 och 1985 såvitt angår honom själv, hans hustru Christina och dottern, född i januari 1983. Han ger en förklarande och nyanserad bild av sitt äktenskap, av dottern, av Christina Allgéns person och av hennes utnyttjande av dottern liksom hur han ställer sig till de orimliga anklagelserna för incest och mord.⁵³ Som kommentar till allt som Thomas Allgén sade i strid mot anklagelserna påstod dock förhørsledarna (dvs. inspektören Bäckström med hjälp av chefsåklagaren) att han ljög, eftersom de då fullkomligt förlitade sig på riktigheten av Frank Lindblads och Margareta Erixons ”expertutlåtande”.

Därefter mördades statsminister Olof Palme och utredningen av Catrine da Costas död avsomnade så när som på att polisen efter Allgéns utlandsresa gjorde husrannsakningar i hans bostäder i Alingsås och i Stockholm.

Därefter hörde Thomas Allgén ingenting från polisen förrän 1½ år senare då han anhölls den 6 oktober 1987 (med beslut om häktning 13/10).

Teet Härm hade över huvud taget inte hört talas om ”barnets berättelse” innan han greps den 28 oktober 1987, efter beslut föregående dag om anhållande.

Under häktningstiden hölls de strängt isolerade från varandra. Någon kontakt mellan läkarna efter 1982 förekom som sagt inte förrän de den 10 december 1987 sammanfördes i ett s.k. konfrontationsförhör. Det kan kanske verka förvånande, att Thomas Allgén inte tog kontakt med Teet Härm under mellantiden.

Förklaringen var, som Thomas Allgén omtalat för mig, att han inte kunde ta anklagelsen om medverkan till mord riktigt på allvar, eftersom en anklagelse av sådan typ föreföll helt befängd. Han hade inte träffat Teet Härm på 3½ år. Han visste visserligen att Teet Härm anhållits i december 1984 men också att han frisläppts. Thomas Allgén hade inte anledning tro att de fantastiska misstankarna om att han och Teet Härm skulle ha tillsammans mördat en prostituerad kvinna, hade något annat underlag än Christinas spekulationer.

För övrigt visar också avslutningen på protokollet 1986-02-07 att chefsåklagaren nog hade sina tvivel på Thomas Allgén som mördare och likstyckare, trots de olika påståenden som han gjort att Allgén var en lögnare. Förhöret avslutades nämligen med att kriminalinspektören Bäckström omtalade att ”vi” tänker låta Dig åka utomlands ”till advokat Nilssons, förmodar jag, stora överraskning”. Ett beslut om eventuellt anhållande var dock chefsåklagarens. Bäckström avslutade förhöret med en replik till Thomas Allgén: ”Utredningen kommer att fortsätta med vad det innebär

⁵³ Dessa tre förhör upptar 139 sidor av sammanlagt 380. Övriga förhör, sju stycken, hölls efter anhållande eller häktning under tiden 6/10 – 8/12 1987.

och det kommer din advokat att informera dig om”. Någon gång senare under våren meddelade advokaten Bengt H. Nilsson till Thomas Allgén, att man kunde vänta sig att förundersökningen skulle läggas ner.

8.3.5 Nedläggningen av förundersökningen mot Teet Härm och Jovan Rajs' nya åtgärder för att få den igång igen. Christina Allgéns parallella agerande.

Under fortsättningen av 1986 kom kammaråklagaren Torsten Wolff att bli ansvarig för förundersökningen i da Costa-fallet, eftersom chefsåklagaren Anders Helin var sysselsatt med mordet på Olof Palme. Den 17 juni beslöt Wolff att lägga ned förundersökningen mot Teet Härm angående misstankarna mot honom för två mord plus ett övergrepp mot en prostituerad kvinna.⁵⁴

Vad som närmare besett föranledde Wolffs nedläggningsbeslut känner jag som läkarnas ombud inte till. En rimlig hypotes är dock att Wolff insåg att Christina Allgéns berättelse om barnets påstådda upplevelser inte kunde medföra några seriösa misstankar mot Thomas Allgén och Teet Härm för något så fantastiskt som att de tillsammans skulle ha mördat Catrine da Costa och styckat hennes kropp, dessutom i närvaro av Thomas 17 månader gamla dotter. Inte heller rekonstruktionen i november 1985 av Anne-Catherine Härms död 1982 hade gett stöd för mordmisstankarna i det fallet. Avskrivningsbeslutet den 17 juni 1986 var då naturligt, ja rentav ofrånkomligt. Utredningen mot Teet Härm hade tydligen inte alls förts framåt efter det att han i december 1984 varit anhållen som misstänkt för två mord.

Misstanken mot Thomas Allgén för incest ville man antagligen inte avskryva, eftersom den fått stöd av Lindblads & Erixons utlåtande den 26 januari.

Sedan det gått nära nio månader efter det senaste polisförhøret med Christina Allgén i november 1985 (jfr 8.3.2) hörde hon av sig på nytt till kriminalinspektör Bäckström för ett nytt förhör 7/8 1986. Nu var hon – enligt Bäckströms sammanfattande inledning till hennes besök – ”heligt förbannad”, eftersom hon var fullt övertygad om att hennes misstankar var riktiga. Vi kan erinra oss att Christina under hösten 1985 stegvis skruvat upp barnets påstådda iakttagelser från likstyckningen och från samvaro i övrigt med pappa, farbror Teet och Catrine. Vid förhøret 7/8 1986 nådde hon toppen av sina inbillningar som denna gång innehöll uppgifter som var medvetet felaktiga.

Det är intressant att notera att Christina under detta nya förhör – efter ett uppehåll på nio månader sedan hon senast uppsøkt kriminalinspektör Bäckström – nu mera än tidigare drar in Teet Härm i alla de ryligheter om vilka dottern Karin skulle ha berättat. Det är också intressant att besøket hos Bäckström inträffade sju veckor efter det att kammaråklagare Wolff 17/6 beslutade att lägga ner förundersökningen mot Teet Härm för två påstådda mord och ett fall av misshandel.

Nu omtalade Christina att Karin berättat att ”dom åt delar av en tant som hette Catrine”, liksom att de ”möjligen på Kallholmen eller någonstans utanför stan i natu-

⁵⁴ Wolffs beslut bifogas här som bilaga 34.

ren”, och hon säger, att pappa och Tomt la henne, eller la Catrin, på grillen. Att de samtidigt då hade tagit en hammare och slagit henne i tinningarna. Karin säger att det var bara Tomt som gjorde det, inte pappa.”

Christina fortsatte med att Thomas Allgén nog hade intresse för svartkonst, eftersom han, när de varit på bio för flera år sedan, uppskattat filmen ”Jakten på den försvunna skatten”. I den fanns det en ”väldigt lång scen med blodsoffer och svart mätta och allt sånt där”. Karin skulle också – antagligen vid årsskiftet 1985-86 – ha berättat att ”Tomt syr ett hjärta”, och att hon kan ha varit på ”Rättsmedicinska mer än en gång, kanske har varit där flera tillfällen, och har sett obduktioner, har sett att man syr igen efter sig”. Karin hade också berättat att hon fått suga på ”pillesnoppen ibland”, inte bara pappas utan ”på Tomt också”.

Efter många svårbegripliga utvecklingar till olika ämnen, berättar Christina följande:

”Ja det var några dagar innan Karin och jag skulle till Rättsmedicinska för att hon skulle få titta på hur där såg ut, och då kom Karin dragandes med den här lilla tomteboken där det finns, det är en sån här låtsasvetenskaplig bok och där finns det bland annat ett tomteskett. Så pekar hon på huvuddelen då och så frågar hon, vad är det där mamma. Det är ett skelett säger jag då. Jag visste inte vad jag skulle säga. Tomt säger hon, han har en, två, tre, och så räknar hon på fingrarna. Jag tror hon räknar fyra, men hon sa, en två, tre, men hon räknar nog fyra fingrar, sådana. Sen några dagar senare då berättade Frank Lindblad för mig att det här rummet på Rättsmedicinska har ställts i ordning och att där faktiskt finns då, om det nu var tre kranier. Ett antal.”

Efter ytterligare upplysningar om Frank Lindblads intresse för saken – det var fråga om en rekonstruktion på rättsläkarstationen för att utröna om Karin kände igen sig – fortsatte Christina efter en stunds funderande genom att förklara för kriminalinspektör Bäckström, att hon till Karin sagt sig inte tro att ”Tomt” egentligen heter ”Tomt” utan ”Tet”, och att Karin hade ”bejakat detta”. Här är det intressant att notera, att det var Christina som visste att ”Tomt” nog hette ”Tet”. Det var följaktligen inte dottern Karin som sade det. Karin höll bara med sin mamma. Detta är ett utmärkt exempel hur lätt det är att med ledande frågor få små barn att hålla med om nästan vad som helst.

I sammanhanget lämnade Christina också mera genomtänkta, lögnaktiga uppgifter, som dock kunnat kontrolleras. Teet Härm hade verkligen haft tre kranier på en hylla i sitt arbetsrum. På senhösten 1985 då dottern Karin var nästan tre år gammal, fördes hon till rättsläkarstationen för att man skulle ta reda på om hon kände igen sig. Kranier hade då ställts upp på samma hylla där Teet Härm haft sådana. Besöket hade förberetts bl.a. vid ett samtal mellan doktor Frank Lindblad. Christina visste precis vad som väntade, eftersom Lindblad varnat henne för att dottern kanske skulle bli rädd för kranierna.

I tingsrätten 1988-02-03 pressades hon om tomteboken av advokaten Bengt H. Nilsson. Christina lade då till den ytterligare lögnaktiga uppgiften, att dottern själv plockat fram ur boken ur hyllan och burit den till sin mamma till för att visa vad farbror ”tomt”, som egentligen avsåg ”Teet”, hade på sitt rum.

För tiden februari – juli 1987 hade Thomas Allgén, som då arbetade i Borås, hyrt ut ett rum i sin lägenhet, som Christina med Karin lämnat vid årsskiftet 1984-85. Tomteboken låg kvar i lägenheten då Karin enligt berättelsen till kriminalinspektören Bäckström skulle ha visat bilder ur boken på tre sådana kranier som också fanns hos ”Tomt”, av Christina rättat till att ”Tomt” hette ”Tet”. Episoden om tomteboken inför besöket på rättsläkarstationen byggde på flera lögner. Christina försökte utnyttja den kännedom som hon fått inför besöket på rättsläkarstationen, att det funnits tre kranier på hyllan i Teet Härms rum, genom att ge intryck av att Karin hade varit där. Christina måste ha insett faran av detta, eftersom hon senare på något sätt återerövrade boken hem till sig. En hypotes kan vara att den nytillkomne utredaren Per-Åke Larsson bett Christina att få se tomteboken.

Thomas Allgén arbetade ännu 1987 i Borås. Han fick då en fråga om han inte kunde hyra ut ett av rummen i sin lägenhet i Stockholm till en ung kvinna som skulle behöva den för sex månaders tid. I ett tillägg till hyresavtalet 2/2 1987 förband sig hyresgästen att under inga omständigheter ge tillträde åt Christina Allgén eller någon annan för hennes räkning, liksom att inte heller lämna ut några föremål i lägenheten annat än efter Thomas Allgéns godkännande. Inte desto mindre försvann tomteboken från ”skötrummet” i vilket allt vänts upp och ner. Hyresgästen avbröt sitt boende redan efter ett par månader.⁵⁵

Det är okänt om Christina Allgéns besök hos kriminalinspektör Bäckström 1986-08-07 utlöstes av nedläggningsbeslutet av förundersökningen mot Härm i juni månad samma år. Eftersom Christian vid detta förhör så mycket inriktade sig på Teet Härm (jfr också vad hon sade att barnet hade sugit även på farbror Teets snopp), är det mycket troligt att hon kände till kammaråklagaren Wolffs nedläggningsbeslut Wolffs beslut var i vart fall den utlösande orsaken för nya aktiviteter även av Jovan Rajs. Han började med att skriva ett brev 1986-09-11 till Wolff med påstående att nedläggningsbeslutet skulle ha utlöst oro bland personalen på rättsläkarstationen.⁵⁶ Tydligt ville Rajs påskina att det skulle ha funnits en allmän mening vid stationen att Teet Härm var mördare.

Rajs tog dessutom initiativ till ett större projekt för få igång förundersökningen mot Teet Härm igen. Rajs begärde och fick genom stockholmspolisens försorg in dokumentation över styckmordsfall i Sverige under åren 1961-86. (Insamlingen av akterna över andra likstyckningar ombesörjdes av kommissarie Jan Olsson, som för närvarande, mars 2007, vistas i Sydostasien för att utbilda brottsplatsutredare.) Den 21 november 1986 undertecknade Rajs ett utlåtande till kriminalkommissarien Reneborg vid våldshoteln.

I utlåtandet hänvisade Rajs till att Thomas Allgéns dotter enligt Lindblads & Erixons utlåtande den 27 januari 1986 ”genom lek och berättelse avslöjat att hon varit med om mycket skrämmande upplevelser, vilka bl.a. skulle bestå i att hon bevittnat styckningen av en människokropp”. I omfattande tabeller jämförde Rajs tio sådana

⁵⁵ Hela underlaget för dessa påståenden framgår av ”Berättelsen om tomteboken”, en promemoria 2007-03-14 av Thomas Allgén. Pm jämte bilagor bifogas som bilaga 73.

⁵⁶ Brevet 1986-09-11, bilaga 36.

fall angående detaljer om skador på liket och möjligtvis använda verktyg m.m. Rajs tabeller, fotografier och skisser ledde honom till slutsatser att Catrine da Costas styckade likdelar hade ett utseende och blivit utsatta för åverkan på ett sätt som stämde väl med olika uppgifter som barnet hade lämnat enligt ”mammans” av Lindblad & Erixon godtagna information.⁵⁷

Samtidigt bör vi komma ihåg, som framgått i föregående delavsnitt, att Lindblad & Erixon torde ha påverkats av Rajs, när de fick sitt uppdrag i november 1985. Den ena personens (Christina A:s) fixa idéer, som blivit trodda av Lindblad & Erixon, utnyttjades nu av den andre (Rajs), som när det gäller fixa idéer och spekulation hade en likartad läggning. Rajs hade varit den förste som redan på hösten 1984 bestämt sig för att Teet Härm var mördare. Rajs spekulationer hade i sin tur delgetts Lindblad & Erixon i november 1985.

De olika spekulationerna flätades nu genom Rajs utlåtande i november 1986 ihop i flera led, det ena efter det andra, på ett sätt som satte skenande orimligheter i rörelse.

Felbedömningarna av ”mammans” berättelse under 1985-86 fick genomslagseffekt för ännu större misstag i den fortsatta förundersökningen under 1987.

Senare fick Christina Allgéns berättelse ett avgörande inflytande på tingsrättens dom i juli 1988, samt kanske också en kvardröjande, indirekt verkan för kammarrättens felaktiga grundinställning 1991, att läkarna gemensamt skulle ha styckat Catrine da Costas döda kropp.

8.4. Den återupptagna förundersökningen 1987

8.4.1 Kriminalinspektör Larsson tar över. Christina Allgén får en utvidgad roll i förundersökningen. Läkarna grips och häktas i oktober. Polisläckan till Expressen

På våren 1987 återupptogs förundersökningen i da Costa fallet sedan chefsåklagaren Helin återkommit från den pågående förundersökningen av mordet på Olof Palme. Beslutet fattades av Helin och Wolff gemensamt.

Det kan, om bedömningen skett med tillräckligt källkritisk förmåga, inte ha funnits någon tillräcklig grund för att riva upp kammaråklagaren Wolffs beslut den 18 juni 1986 att lägga ned förundersökningen mot Teet Härm. Det förefaller dock som om dåmera professorn Rajs’ ovannämnda agerande måste ha spelat en roll för beslutet att förundersökningen även mot Härm skulle fortsätta. Rajs agerande kan ha fungerat som stöd för Christina Allgéns berättelse om att dottern sagt saker som skulle ha pekat på att hon haft kontakter med Teet Härm. Det finns också anledning tro att Christinas senaste minst sagt sensationella nya upplysningar vid förhöret 7/8

⁵⁷ Rajs omnämnda utlåtande utgjorde bilaga 13 till resningsansökan 2003-09-23 s. 23 (här i bilaga 5).

1986 kan ha påverkat beslutet att återuppta förundersökningen mot Teet Härm.⁵⁸ Det är mig obekant om Christina gjorde även andra framstötningar under hand.

Det var av allt att döma kombinationen av Rajs och Christina Allgéns ansträngningar som gett resultat.

Kriminalinspektören Per-Åke Larsson har i en radiodokumentär om da Costa fallet i P 3 (sänd i början av 2006) berättat hur han en bit in på 1987 blev tillfrågad av chefsåklagare Helin om han kunde ta över utredningen. Larsson, som tycks ha kommit från sedlighetsroteln, saknade erfarenhet av mordutredningar. Han måste börja med att söka sätta sig in i alla förundersökningsprotokoll. Det borde – för en person med källkritisk förmåga – ha varit en lätt uppgift att med studium av allt dåvarande material i förundersökningen räkna ut att det inte fanns några bevis för Christina Allgéns och Jovan Rajs' spekulationer att läkarna tillsammans skulle ha haft med Catrine da Costas död att skaffa.

Lösandet av denna uppgift hade förutsatt, att man inte blint litade på utlåtandet av Lindblad & Erixon och därmed på Christina Allgéns tillförlitlighet. Till en sådan kritisk inställning hade det funnits så mycket större anledning, eftersom kammaråklagaren Wolff i juni 1986 lagt ned förundersökningen mot Teet Härm. Kriminalinspektör Larsson saknade erforderlig erfarenhet och kompetens för att genomföra den uppgift som chefsåklagare Helin inte borde ha tilldelat honom.

Det kan visserligen sägas att det inte var lätt för en ny utredare att sätta sig in i alla de olika protokoll över polisförhör som genomförts av den ursprungliga utredaren Allan Bäckström med medhjälpare. Detta är dock minst av allt någon ursäkt för att någon sådan avgörande analys aldrig kom till stånd. Hade den genomförts genom en kronologisk genomgång av polismaterialet – ungefär som jag numera har gjort – skulle ohållbarheten av spekulationerna mot läkarna lätt ha blivit avslöjad – för övrigt alldeles särskilt lätt om man beaktat även sådana förhørsprotokoll som aldrig kom att redovisas i det offentliggjorda förhørsprotokollet och som starkt tydde på att Catrine da Costa levde även efter pingsthelgen 1984.

Kriminalinspektören Larssons insatser kom helt att präglas av försök att finna bevis mot läkarna under fullständig förlitan på tillförlitligheten av Jovan Rajs spekulationer och Christina Allgéns inbillningar, vid behov understödda av lögner. Nu skulle vanföreställningar på vägen mot ett felaktigt åtal komma att få en avgörande skjuts framåt. I stället för att genomföra någon kritisk analys hade Per-Åke Larsson åtskilliga kontakter med Christina Allgén vars olika påståenden Larsson tydligt fann vara i alla avseende övertygande. (I polisens material finns några formella förhör inte dokumenterade utan bara anteckningar om att samtal ägt rum.) Som vi skall se i det följande kom Christina A:s aktiviteter och kontakter med kriminalinspektören att spela en särskilt avgörande roll – vid sidan av Rajs olika ansträng-

⁵⁸ Jfr nedan under 8.4.3 ang. ett förhör med Christina Allgén 1987-12-21 då chefsåklagaren Helin ställde frågor till henne. Chefsåklagaren erinrade inledningsvis som en självklar sak om att ”barnets” uppgifter till polisen kommit in från augusti-september 1985 ”till cirka augusti 1986”.

ningar – för att misstankarna mot både Thomas Allgén och Teet Härm hölls levande i sökandet efter bevis. Christina Allgén inte bara hjälpte Per-Åke Larsson att komma in i utredningsmaterialet. Som skall framgå nedan tillhandahöll hon senare under 1987 bisarra idéer, vilka polisen tydligen höll för troliga precis som allt annat hon hade påstått.

När läkarna greps, anhölls och häktades i oktober 1987 bestod den påstådda bevisningen mot dem främst av Jovan Rajs obduktionsutlåtande från 1984, och Christina Allgén's berättelse av vad barnet skulle ha varit med om vid 17 månaders ålder. ”Mammans berättelse” förmodades vara trovärdig på grund av Lindblads & Erixons utlåtande den 26 januari 1986, i sin tur understött av Rajs egendomliga tilläggsutlåtande av den 21 november 1986 (jfr föregående avsnitt).

Häktningspromemorian 1987-10-12 angående Thomas Allgén var på olika sätt vinklad till hans nackdel och byggd på det otillförlitliga underlag som beskrivits här ovan. Exempelvis framgick det inte ens att de särskilt uppseendeväckande uttalandena av ”barnet” i själva verket enbart grundade sig på Christina Allgén's återgivanden.

Teet Härm greps i sin bostad några veckor efter gripandet av Thomas Allgén, nämligen på morgonen den 28 oktober 1987 (efter beslut om anhållande föregående dag). Gripandet skedde inför ögonen på en journalist och en fotograf från ”Expressen”, som hade tipsats i förväg genom att köpa upplysningar från någon inom polisen. Sedan tidningen redan samma dag publicerat en verklig skräckhistoria, påbörjades de fruktansvärda, massmediala ramaskrin mot läkarna, vilka skildrats i Per Lindebergs bok ”Döden är en man”.

Det har mer än kuriositetsintresse i fråga om vissa tidningars agerande, att den journalist från Expressen som tillsammans med en fotograf befann sig utanför Teet Härms bostad den 28 oktober var Leif Brännström. Brännström har år 2007 omplacerats inom Expressen eftersom han ansetts vara en av de huvudansvariga när tidningen 2006 publicerade lögnaktiga uppgifter om skådespelaren Mikael Persbrandt. Dessa senare uppgifter har som bekant lett till att Expressens ansvarige utgivare fällt till straffansvar för förtal och Expressen ålagts skadeståndsansvar mot Persbrandt.

Det helt enorma massmediedrevet mot ”obducenten” och ”allmänläkaren” – än så länge oöverträffat i Sverige och kanske även internationellt, om man begränsar sig till demokratier – inleddes med Expressens famösa löpsedel samma dag som gripandet skett. I själva tidningen fanns en braskande artikel med stort uppslagen bild av ”obducenten”, beledsagad av två poliser och med ansiktet bortmaskerat på bilden. Med all sannolikhet hade bilden tagits med teleobjektiv från en tomt snett över gatan i förhållande till Härms bostad.⁵⁹

Leif Brännström fortsatte sin bevakning genom att omedelbart publicera skräckinjagande artiklar om de två läkarnas bestialiska förehavanden. Brännström och Expressen förvanskade och överdrev de uppgifter som man fått från polisen.⁶⁰ Ännu år 2006 kunde Brännström tydligen ägna sig

⁵⁹ Löpsedeln med förklarande ord finns att beskåda på omslaget av min skrift ”Anatomin av en häxprocess” (bilaga 6).

⁶⁰ Brännströms och Expressens liksom andra journalisters och andra tidningars överdrifter och spekulationer sedan Teet Härm gripits, har beskrivits av Per Lindeberg i kapitlet ”Läckor” (boken s. 293-310), bilaga 67. Expressen må ha börjat med de journalistiska överdrifterna, men den fick snart konkurrens.

åt liknande journalistik som 1984. ”Läckan” till Expressen utreddes av JK Hans Stark, som fann att det begåtts ett brott men att det inte kunde fastställas vem som var skyldig.

8.4.2 Förundersökningsledningens förlitan på Christina A:s spekulationer som underlag för jakten på bevis i november – december 1987. Dess okunnighet om egna polisprotokoll med mera. Försvarsadvokaternas bristande insikter

Publiciteten efter Expressens artikel den 28 oktober, vilken i massmedia spred sig som ringar på vattnet, medförde att ett stort antal ”hjälpssamma vittnen” hörde av sig till polisen, ett välkänt förhållande vid svåra brott. Redan efter någon dag hörde fotohandlaren Arne Schröder i Solna av sig till polisen med upplysningen att man i hans butik några år tidigare framkallat en filmrulle med förfärliga bilder, vilka kunde tänkas föreställa Catrine da Costas styckade kropp. Någon film hade man dock inte kvar i butiken.

Därmed inträdde fotohandlaren, och i än högre grad hans hustru, i förundersökningen mera än 3 år efter det att Catrine da Costas styckade kroppsdelar påträffats. (Fotohandlarparet hade sålunda inte reagerat under sommaren 1984 då fyndet av likdelar efter Catrine da Costa väckt stort uppseende i massmedia). Fotohandlare Schröders information föranledde tre vittneskonfrontationer, nämligen den 4 och 19 november samt den 7 december 1987. Vid de första två tillfällena visades Teet Härm upp i en panel av figuranter (vid det andra tillfället genom en filminspelning från den första gången). Vid det tredje tillfället gavs fotohandlarparet tillfälle att se Thomas Allgén i en ny grupp av poliser som figuranter. Särskilt betydelsefullt är att fotohandlarhustrun Anita Schröder pekade ut först Teet Härm och senare i stället Thomas Allgén.

Thomas Allgén hade i panelen av poliser försetts med numret 5 på bröstet. Fotohandlaren Arne Schröder pekade också ut Allgén under påpekande, att han förra gången (då Teet Härm hade ingått i en panel) hade ”hållit på nr 5”, vilket han sålunda gjorde även denna gång då Allgén fanns att beskåda bland ett antal poliser.

Det är intressant att notera enskilda steg i polisens ansträngningar, med kriminalinspektör Per-Åke Larsson i spetsen, att från slutet av november 1987 till varje pris få fram bevis, som man inte hade, gentemot de båda häktade läkarna. Som utgångspunkt kan vi ta en promemoria från kriminalinspektören Larsson, skriven den 30 november 1987 och ställd till chefsåklagaren Anders Helin.⁶¹ Promemorian är inte stämplad med myndighetsnamn eller ärendenummer, vilket kan tyda på att den inte inlagts i förundersökningsmaterialet utan legat i polisens s.k. ”slask”.

I promemorian till chefsåklagaren meddelar spaningsledaren sina förhoppningar att bevis mot läkarna skall komma fram genom de åtgärder som planerats. – Larsson nämner först att en handduk som upphittats vid en säck med likdelar skall föras till London för teknisk undersökning. – Därefter omtalas att kommissarien Lange vid

⁶¹ Promemorian, bilaga 38.

den tekniska roteln var sysselsatt med en omfattande undersökning för att söka ut-
röna vilka verktyg som använts vid styckningen av Catrine da Costas kropp. – Det
tilläggs vidare att det under senare delen av utredningen ”framkommit indikationer
på att da Costas huvud grävts ner på en viss plats” liksom att denna plats skulle
undersökas den 3 december.

Både idén, att den handduk som påträffats nära en säck med likdelar kunde tänkas
komma från Christina och Thomas Allgéns hem, och spekulationen att huvudet
kunde finnas nedgrävt på föräldrarna Allgéns sommarställe i Stockholms skärgård,
härörde direkt från vad den tidigare fru Allgén sagt vid protokollförda polisförhör
plus hennes senare hjälpsamhet att rita en skiss över föräldrarna Allgéns sommar-
ställe i skärgården, så att polisen utan problem skulle finna trädgårdslandet. Det var
otvivelaktigt en märklig idé – med dottern om drygt 17 månader som uppgiftsläm-
nare enligt Christina – att Catrine da Costas huvud skulle ha förts till Thomas All-
géns föräldrars sommarställe för nedgrävning. Så stor tilltro hade Christina Allgén
tydligt tillvunnit sig hos Per-Åke Larsson, att hennes spekulaton förlänades eti-
ketten ”indikation” i hans promemoria till chefsåklagaren.

Uppslaget med handduken var också i djärvaste laget. Den handduk som påträffats
vid säckar med likdelar hade en etikett med varumärket ”the Green Hills”, medan
de aktuella handdukarna hemma hos Allgéns var av märket ”Cannon”.

För övrigt har det redan nämnts tidigare, att hårstråna på handduken av märket ”the Green Hills”
intill säckarna med likdelar år 2005 kunde fastställas ha kommit från Catrine da Costa, samt att
det också fanns hårstrån från en annan person på samma handduk. På begäran av Thomas Allgén
och Teet Härm ombesörjde Västerortspolisen senare samma år att det kom till stånd en s.k. mi-
tiokondrie-DNA-analys. Därigenom blev såväl Allgén som Härm uteslutna som den person vil-
ken efterlämnat hårstrån på handduken tillsammans med hårstrån efter Catrine da Costa.

Polisens grävande på sommarstället genomfördes som planerat och med hjälp av
en kartskiss, som Christina Allgén tillhandahållit. Grävningen lämnade inte något
resultat. Thomas Allgéns föräldrar underrättades först efteråt.

Kriminalinspektör Larssons hänvisning till utredningen av kommissarien Lange
skall kommenteras i det följande (under 8.4.3).

I sin promemoria 30/11 till chefsåklagaren omtalade Per-Åke Larsson avslutnings-
vis att polisen avsåg att för två vittnen visa upp Thomas Allgén som en av figuran-
terna i en panel, och att man hade hopp om att han skulle kunna identifieras. Denna
inriktning på fotohandlarparet Schröder som möjliga utpekare av Thomas Allgén
framhölls alltså nu av Larsson som särskilt löftesrik, trots att makarna Schröder re-
dan 4/11 och 19/11 gjort andra utpekanden när Teet Härm visades upp i en panel
av poliser. Arne Schröder hade pekat ut en polis som inlämnare av film och Anita
Schröder hade pekat ut Teet Härm som, på tal om filmen, besökare i affären. Det är
okänt om också förhoppningen i kriminalinspektör Per-Åke Larssons promemoria
30/11 – att makarna Schröder nu också skulle kunna peka ut Thomas Allgén – har
härörts från Christina Allgén

Redan den 1 december, dvs. dagen efter det att kriminalinspektören den 30/11 skrivit sin förhoppningsfulla promemoria, genomfördes polisförhör med dels Teet Härm, dels Thomas Allgén. Båda förhören illustrerar hur djupt som i första hand Per Åke Larsson satt fast i sina trosföreställningar om Thomas Allgéns skuld på grundval av Christina Allgéns fixa idéer.

Under det långa förhöret med Teet Härm (39 sidors protokoll) sökte förhørsledaren, kriminalinspektören Larsson att få en ny bekräftelse på att även Teet Härm delade Lindblad & Erixons ”expertuppfattning”, att ”barnet” varit med om de upplevelser som Christina Allgén intalat sig. Larsson fick under förhöret den önskade bekräftelsen av Teet Härm. Denne har i brev till mig redovisat både delar av förhørsprotokollet och hur han själv kunnat inta de attityder som framgår av protokollet.⁶² Förhöret ägde rum i närvaro också av chefsåklagaren Helin, kriminalinspektörerna Wingqvist och Ehrenbrand plus Teet Härms offentlige försvarare, advokat Jan Karlsson.

Förhöret med Thomas Allgén samma dag hade samma krets av deltagare så när som på att det då var advokaten Bengt H. Nilsson och inte Jan Karlsson som var offentlig försvarare. Närvarande vid detta förhör var också Thomas Allgéns far docenten Lars-Göran Allgén. En betydande del av detta likaledes omfattande förhørsprotokoll (33 sidor) upptas av förhørsledarens och chefsåklagarens försök att snärja Thomas Allgén för påstådda och misstänkta motsägelser vid telefonsamtalen med Christina Allgén den 4 december 1984 (om att Christina ringt polisen och fått reda på att Teet Härm anhöllits som misstänkt för mord) och den 7 december 1984 (då Christina torde ha meddelat Thomas att han är misstänkt för incest). Det är fråga om en obehaglig uppvisning i integritetskränkande förhörsteknik även i andra personliga frågor utan bevisvärde.⁶³ Åtskilliga frågor gällde dock vad barnet skulle ha sagt, dvs. även nu med Christinas påståenden som underlag för förhöret. Också frågan om Thomas Allgéns intresse för fotografering kom upp, kombinerad med frågan om han möjligen någon gång hade lämnat in film för framkallning i en fotobutik i Solna. Det hade inte Thomas Allgén, som den 1 december knappast kunde föreställa sig vad som snart skulle hända.

Den 3 december genomfördes som sagt den resultatlösa grävningen efter Catrine da Costas huvud på föräldrarna Allgéns sommarställe i skärgården.

Per Åke Larssons förhoppningar enligt promemorian 30/11, att Thomas Allgén skulle utpekas som inlämnare av film med bilder av en styckad kropp, film som ingen annan än fotohandlarparet sett, kom som sagt att infrias, nämligen den 7 december. Kriminalinspektören Wingqvist var förhørsledare vid detta tillfälle, då Allgén ingick bland figuranterna i en panel, som visades för makarna Schröder.

⁶² Teet Härms brev till mig utgör bilaga 74.

⁶³ På grund av den för Thomas Allgén som person mycket integritetskränkande förhörstekniken föredrar jag att inte här bifoga förhørsprotokollet som bilaga.

Dessa hade som framgått hört av sig till polisen efter Expressens journalistiska insatser den 28 oktober, dvs. samma dag då Teet Härm gripits i sin bostad.

Som fullkomligt klargjorts i resningsansökan 2003 (med hänvisning också till äldre analyser av fil.lic. Birgit Hellbom i Svensk Juristtidning 1994 och av Per Lindeberg i hans bok 1999) var utpekandet av Thomas Allgén värdelöst. Genomförandet av vittneskonfrontationerna bröt mot alla regler för hur en sådan konfrontation skall genomföras för att ha något bevisvärde. I alla hänseenden av betydelse för tillförlitligheten genomfördes dessa konfrontationer med inkompetens och enögdhet. Det skapades ett alldeles falskt ”bevis” för att Thomas Allgén skulle ha lämnat in film med likdelar för framkallning i en fotobutik i Solna.

Utpekandet av Thomas Allgén från Anita Schröders sida kom till stånd med god hjälp av kriminalinspektören Wingqvist – man kan faktiskt säga hans tydliga strävan som förhørsledare – att få Thomas Allgén utpekad. Som likaledes framhållits i 2003 års resningsansökan gav dessutom Wingqvists sammanfattning av hur utpekandet kommit till stånd ett vilseledande intryck.⁶⁴ Rent bisarrt var Anita Schröders påstående enligt Wingqvists sammanfattning, att Teet Härm inte varit den som lämnat in filmrullarna men att hon tidigare pekat ut honom, eftersom ”hon tror att den mannen kan ha varit med på fotografierna”.

Det har för övrigt också intresse som uttryck för inkompetensen och de bristande kunskaperna hos polismännen, att Wingqvist kommit som förstärkning till kriminalinspektören Larsson tidigare under hösten. Enligt vad Wingqvist senare (år 1999) redovisat på ett mycket inexact vis hade Härm och Allgén anhållits och gripits ”någon dag efter det att jag börjat läsa in ärendet”. Läkarna greps ju ingalunda samtidigt utan med tre veckors mellanrum.⁶⁵ Wingqvist var närvarande vid ett av Larssons förhör med Allgén, nämligen 1988-10-27, dagen innan Teet Härm greps. Jag har inte sett honom omtalad i tidigare protokoll.

Som framgår av Wingqvists nämnda redovisning till Västerortspolisen förstärktes tydligen utredningsgruppen ännu något senare på hösten 1987 av kriminalinspektörerna Ehrenbrand och Johan Karlsson. Den först huvudansvarige kriminalinspektören Allan Bäckström, som varit med om misstagen från och med 1984 till och med Christina Allgén 1986-08-07, hade efter den tidpunkten försvunnit ur utredningen.

I och med fotohandlarhustruns (Anita Schröders) utpekande av Thomas Allgén kom trosföreställningen om läkarnas skuld att förvandlas till en säker sanning i polisens föreställningsvärld. De förutfattade meningarna kom nu att styra förundersökningen mot – om möjligt – ännu större misstag än de mycket kvalificerade sådana som redan hade uppnåtts.

De nya misstagen illustrerades omedelbart genom ett förhör med Thomas Allgén den 8 december 1987, dvs. dagen efter det förmodade ”genombrottet” på grund av Anita Schröders utpekande av Thomas Allgén. Förhørsledaren kriminalinspektör Larsson, tillsammans med chefsåklagaren Helin, byggde förhöret på fullständig

⁶⁴ Kriminalinspektör Wingqvists sammanfattning är bilaga 22 till 2003 års resningsansökan (här i bilaga 5).

⁶⁵ Se Wingqvists promemoria 1999-10-04 till Västerortspolisen, som då hade ansvar för förundersökning av mord på Catrine da Costa. Promemorian utgör bilaga 47.

tilltro till Christina A:s berättelse i kombination med aningslös okunnighet om polisens eget material. Ingen av de kriminalinspektörer som nu sysslade med förundersökningen tycks ha känt till existensen av flera polisprotokoll från augusti-september 1984, dvs. tiden närmast efter det att Catrine da Costas kvarlevor påträffats.

Till det som på hösten 1987 ”glömdes” bort hörde polisprotokoll från förhör 1984-09-10 med arkitekten Anckers (som byggde sin berättelse på dagboksanteckningar), berättelsen av Ragnar Lindgren i Ösmo (som redan i augusti 1984 omtalat att Catrine per telefon efter pingsthelgen velat hyra en stuga av honom) samt protokollförda berättelser av TÅ, BM och Selaisse S. Alla dessa fem berättelser omtalades i 2003 års resningsansökan. Anckers berättelse ger vid handen att Catrine da Costa levde på pingstdagen. De fyra sistnämnda berättelserna ger stöd för att Catrine da Costa med all sannolikhet levde även efter pingsthelgen 1984.⁶⁶

De nämnda fem förhören redovisades aldrig i det slutliga förundersökningsprotokollet. Däremot kan noteras att ett utförligt förhör med Catrine da Costas bekant Nils-Göran (”Nille”) K. finns med i förundersökningen bilaga D. Nille berättade enligt förhørsprotokoll 1984-08-15 att han kände Catrine väl, att de mer eller mindre polat med varandra under de sista två veckorna före den 6/6 1984, då han sett henne för sista gången. Han berättade ingående om Catrines kontakter med sin ”torsk”, den i föregående stycke omnämnde TÅ, som utsatts för omfattande förhör på eftersommaren 1984.⁶⁷

Innehållet av förhöret med Nille K. stämmer naturligtvis bra med att Catrine da Costa skulle kunna ha mördats på pingstaftonen den 9 juni. Man måste dock fråga sig hur det var möjligt att detta förhör redovisades i det slutliga förundersökningsprotokollet, samtidigt som inte mindre än fem förhör som pekade i annan riktning, utelämnades

Det kan knappast uteslutas att polisförhör avsiktligt valdes bort av polisen därför att de inte passade med trosföreställningarna, låt vara att polisernas dåliga kännedom om hela förundersökningen kanske också kunde förklara saken. Det var dock särskilt egendomligt att just Nille K. *inte* tappades bort.

Som framgår av protokollet från den 8 december 1987 genomfördes förhöret med Thomas Allgén av ”förhørsledaren” Per-Åke Larsson och chefsåklagaren Helin i närvaro av advokaten Bengt H. Nilsson. (De andra kriminalinspektörerna var inte närvarande vid detta tillfälle.) Larsson och Helin riktade våldsamma verbala angrepp mot Thomas Allgén för att få honom att bryta samman och erkänna.⁶⁸ Thomas Allgén fick höra att den största tjänst han kunde göra sig själv det var att tala om ”vad Du och Teet Härm gjorde med Catrine da Costa på pingstafton 1984”, att han kallade sin dotter ”lögnerska” och tog avstånd från henne, att han för alltid skulle förbli ”styckmördaren” oavsett vad som kunde hända i domstol, och att han

⁶⁶ Se om borttappade polisförhör, som innebär att Catrine da Costa måste antas ha levt efter pingsthelgen 1984, avd. 6.2 i 2003 års resningsansökan (bilaga 4).

⁶⁷ Protokollet över förhöret med Nille K. (bilaga 23).

⁶⁸ Protokollet utgör bilaga 28 till 2003 års resningsansökan (här i bilaga 5). Närvarande vid förhöret den 8 december var också Thomas Allgéns offentlige försvarare advokaten Bengt H. Nilsson, som dock inte yttrade sig.

för sin egen, sina föräldrars och sitt barns skull, borde erkänna så att han kunde se dem i ögonen igen.

Med ledning av Christina A:s påståenden utgick man från att Thomas och Teet mördade da Costa på pingstaftonen. Allgén fick höra att han varit den siste som sett Catrine da Costa i livet, och att – om någon hade sett henne senare – ”så hade Du inte suttit här i dag”. Samtidigt var chefsåklagaren och kriminalinspektören okunniga om de nämnda polisprotokollen över förhör med arkitekten Anckers (samt andra personer) vilka innebar, att Catrine da Costa omöjligen kunde ha mördats på pingstaftonen.

Som framgår av protokollet tillhandahöll chefsåklagaren också några provokativa och direkta förolämpningar mot Thomas Allgén. Han antogs gå som läkare ”i Din fina vita rock” och anse sig förmer än vanliga poliser som Larsson och Helin, vilka dock ”varit med förr” och visste vad de talade om. Detta förhör tog totalt, med en paus, fem timmar. Thomas Allgén tycks enligt protokollet ha uthärdat förhöret med stoisk behärskning och den genomgående attityden, att han inte kunde yttra sig om påståenden som han inte kände till eller förstod. Denna inställning tycktes ytterligare irritera förhørsledarna.

Även det s.k. konfrontationsförhöret med båda läkarna tillsammans två dagar senare, den 10 december 1987, byggde på trosföreställningar och okunnighet om de ”borttappade” polisprotokollen. Det förhöret tog i sin helhet nästan åtta timmar.⁶⁹ Förutom chefsåklagaren Helin var alla kriminalinspektörerna närvarande (Per-Åke Larsson som förhørsledare) liksom – för en gångs skull – båda de offentliga försvararna samtidigt.

Även om inledande delar av detta förhör upptogs av frågor om Teet Härms privatliv och sexuella intressen, koncentrerades det också på att kartlägga vilka rättsläkare som Thomas Allgén kände. Det visade sig att Härm var den ende, ett faktum som förhørsledarna tog som en bekräftelse på Allgénns skuld, eftersom styckningen av Catrine da Costas kropp förutsattes ha skett på rättsläkarstationen. Det nästan dagslånga konfrontationsförhöret avslutades med ett långt samtal mellan Teet Härm och Thomas Allgén. Teet Härm ställde frågor och Thomas Allgén svarade.

För en åhörare som inte var helt förblindad gjorde detta samtal på ett mänskligt gripande sett tydligt, att båda läkarna måste antas vara helt oskyldiga. Det verkar dock som om ingen annan ens kom på tanken, att de verkligen kunde vara det. En reservation får dock göras för försvarsadvokaterna som satt tysta hela tiden.

Det har dock intresse att advokaterna Bengt H. Nilsson resp. Jan Karlsson inte torde ha insett hur svag som ”bevisningen” mot de båda läkarna var. Bortsett från konfrontationsförhöret den 10 december 1987 deltog varje advokat, som redan

⁶⁹ Förhöret behandlas ganska ingående i 2003 års resningsansökan s. 58 ff (bilaga 4), se för ett längre utdrag bilaga 29 till resningsansökan (bilaga 5). Närvarande vid detta stort upplagda förhör var förutom Per-Åke Larsson som förhørsledare även chefsåklagaren Helin, kriminalinspektörerna Ehrenbrand och Wingqvist samt de offentliga försvararna, advokaterna Bengt H. Nilsson och Jan Karlsson.

framgått, bara vid förhör med sin egen huvudman, aldrig vid förhör med den ”and-
re” misstänkte.

Nackdelarna av att inte båda försvarsadvokaterna kallades till alla förhör med nå-
gon av de misstänkta, kan illustreras av en anmärkning i slutet av protokollet över
vittneskonfrontationen den 7 december 1987. Kriminalinspektören Wingqvist, som
också var förhørsledare, gav advokaten Bengt H. Nilsson tillfälle att ställa frågor
till ”fotohandlarhustrun”, som just resonerat sig fram till att hon kände igen Tho-
mas Allgén som inlämnare av film. Att advokaten enligt protokollet endast svarade
”nej tack, jag är nöjd” var så mycket mera förvånande som ”fotohandlarhustrun” i
en tidigare panel av figuranter pekade ut Teet Härm som besökare i butiken. Bengt
H. Nilsson har senare talat om för mig, att han ”inte hade en aning om” att foto-
handlarhustrun vid en tidigare konfrontation pekade ut Teet Härm; vid den konfron-
tationen hade advokaten Jan Karlsson varit närvarande som försvarare för Härm.
Advokaten Bengt H. Nilsson var sålunda omedveten om i polisarbetet mycket vik-
tiga händelser, och kommunikationen mellan advokaterna tycks inte ha varit så ef-
fektiv.

De nämnda nackdelarna kom för övrigt fram även under den första rättegången i
tingsrätten. Sedan Christina Allgén hörts under 1½ dag (2/2 och 3/2 1988) förkla-
rade advokat Jan Karlsson att han inte hade för avsikt att ställa någon fråga till
henne, ”att hon hade en oförklarligt negativ bild av honom (dvs. Härm, min anm.)
och att detta kan ha påverkat henne i tolkningen av Karins uppgifter”. Detta var en
alldeles korrekt iakttagelse av advokaten. När han trots detta inte ställde några frå-
gor till henne, tyder det på att advokaten inte hade fått någon vidare bra insyn i
Christinas påståenden under förundersökningen vilka dock hade avhandlats vid
förhör med Thomas Allgén. – Advokaten ändrade sig dock senare under rättegång-
en och ansatte då Christina ganska ordentligt.

8.4.3 Ytterligare insatser av Jovan Rajs och förundersökningsledningen under de- cember 1987 för att få fram bevis mot läkarna

a) Jovan Rajs nya ansträngning

Fotohandlarparets efter flera förhör allt detaljrikare skildringar av vad de skulle ha
sett på en för framkallning inlämnad filmrulle föranledde en förnyad insats av Jo-
van Rajs, som nu agerade snabbt.

Den 8 december 1987, dvs. samma dag då Thomas Allgén förhördes av åklagare
och polis, undertecknade Rajs ett nytt utlåtande angående sina jämförelser mellan
da Costa-fallet och ett tiotal andra styckmord i Sverige.⁷⁰

Nu gjorde Rajs gällande att fotohandlarparets olika påståenden om sina 3½ år gam-
la iakttagelser, som polisen vid flera förhör hjälpte dem att söka beskriva, stämde
ganska bra med att det var fråga om likdelar efter Catrine da Costa. Detta utlåtande

⁷⁰ Utlåtandet bifogas som bilaga 39.

hade Rajs skrivit under brådska för att stärka fotohandlarparets berättelse. Även bortsett från svagheterna i alla led i vad fotohandlarparet skulle ha sett, var Rajs utlåtande i sig tämligen meningslöst, vilket man bör kunna konstatera utan medicinsk sakkunskap. Styckningen av Catrine da Costas kropp stämde ju ganska bra med hur lik styckats även i ett antal andra fall. Det verkar också naturligt att olika fall av likstyckning har gemensamma drag; människans anatomi gör en del likartade förfaranden ganska närliggande.

Genom sitt nya utlåtande återupprepade Rajs alltså samma slags övning som han genomfört ett år tidigare, då han sökt göra troligt att ”mammans” berättelse avslöjade att det 17 månader gamla barnet gjort så exakta iakttagelser i ett obduktionsrum på rättsläkarstationen, att de var väl förenliga med Rajs egna jämförelser mellan olika styckmord.

Rajs två senare utlåtanden i tillägg till hans spekulativa obduktionsutlåtande innebär inte någon vetenskaplighet och hade inget bevisvärde. En korrekt beteckning är ”humbug” i samband med myndighetsutövningen mot de båda läkarna.

b) Förhören med obduktionsteknikern Åke Fredriksson

1987-12-18 höll kriminalinspektör Wingqvist ett kort förhör med obduktionsteknikern Bengt Fredriksson. Obduktionsteknikerna hade till uppgift att biträda rättsläkarna både med uppskärning och hopsyning i samband med obduktioner och rengöra obduktionsborden efteråt. Fredriksson skulle senare vittna i domstolarna om att ett obduktionsbord på rättsläkarstationen hade använts under pingsthelgen 1984. Fredriksson förhördes vid fyra tillfällen. Protokollen ger god inblick i hur polisen tänkte och arbetade.⁷¹

När Åke Fredriksson förhördes av Allan Bäckström 1984-12-17 – dvs. strax efter det att Teet Härm hade suttit anhållen som misstänkt för två mord, hade blivit avstängd från arbetsplatsen, men också hade blivit frisläppt eftersom bevis mot honom saknades – hade Fredriksson ingalunda uttalat sig så som Wingqvist skulle få honom att göra nästan precis tre år senare.

1984-12-17 förhördes Fredriksson (av kriminalinspektör Bäckström) om alla inslag i sitt fleråriga samarbete med Teet Härm inklusive om de samtal som Härm själv hade tagit upp med Fredriksson om Anne-Catherine Härms död 1982, en för Teet Härm plågsam händelse. Under förhöret lockades Fredriksson att successivt - men synbarligen inte utan viss vanda – att söka omtolka sin på det hela taget positiva inställning till Teet Härm som rättsläkare och som person. I stället sökte Bäckström få Fredrikssons erfarenheter att stämma med de misstankar som man hade mot Teet Härm för två mord. Det var mer eller mindre en uppvisning i konsten att få till stånd ”guilt by association”, något som ju för övrigt kommit att känneteckna förföljelsen av Teet Härm (”obducenten”) under alla år.

Angående frågan om otvättade obduktionsbord efter helger, upplyste Fredriksson vid förhöret 1984-12-17 att det ibland kunde hända ”att jag kommit tillbaka och sett att någon har varit i obduktionslokalen efter en helg. - : - : - Det är inte vanligt men det händer.” Som svar på frågan om

⁷¹ De fyra protokollen från förhör med Fredriksson 1984-12-19, 1985-11-18, 1987-11-26 och 1987-12-18 bifogas som bilaga 25.

det hänt ”den här helgen” svarade han: ”Inte som jag minns. Ja, det kan jag inte säga, att det har hänt”. Till detta svar lämnade Bäckström den mycket tendentiösa kommentaren. ”I vart fall inte en legal obduktion?”

1985-11-18 inriktade Bäckström förhöret i stort sett på tvättningen av obduktionsbord, även om det på slutet kommer fram märkliga försök att misstänkliggöra Teet Härm från en granne till denne. Grannen var naturligtvis medveten om att Teet Härm varit gripen som misstänkt för två mord. På grund av denna ”förförståelse” (mitt ordval) hade han till Fredriksson, som han kände, framfört sina betänkligheter över att Härm vid samtal kritiserat utredningsförfarandet utan att ”han vid något tillfälle utgått ifrån att det fanns en annan mördare till fallet da Costa”. Här underförstås tydligen att Härms samtal med sin granne skulle peka på att Härm själv var mördaren. - Det kan också noteras att detta andra förhör med Åke Fredriksson ägde rum vid ungefär den tidpunkt då man gjorde en rekonstruktion av Anne Catherine Härms död 1982 och gav utredningsuppdrag i da Costa-fallet åt Lindblad & Erixon.

I fråga om rengöringen av obduktionsborden noterade Bäckström 1985-11-18 inledningsvis, att Fredriksson vid något tillfälle noterat att obduktionssalen på rättsläkarstationen nyttjats på något sätt under en helg. På en fråga senare under förhöret om ”det här förhållandet” inträffat under pingsthelgen 1984, svarade Fredriksson att han inte kunde säga ”med säkerhet att det är så”. Det vågar jag absolut inte göra”. På Bäckströms fråga om det kunde vara pingsten, eller om Fredriksson kunde ”utesluta pingsten”, svarade Åke Fredriksson: ”Nej, jag kan inte utesluta pingsten”.

1987-11-26 hölls ett nytt förhör med Fredriksson, nu av spaningsledaren Per-Åke Larsson. Förhöret inriktades på hur obduktionslokalen i rättsläkarstationen varit utrustad, exempelvis om det funnits från taket hängande verktyg, och om personalen vid obduktionerna brukade ha gröna kläder. Tydligen sökte Per-Åke Larsson nu bekräftelse på vad makarna Schröder (fotohandlarparet) tidigare under november hade berättat om de filmbilder som de framkallat några år tidigare. Makarnas minnen av bilderna växte i tydlighet efter hand som de förhöordes av polisen. Sätillvida blev förhöret med Fredriksson inte så framgångsrikt, att hans svar, såvitt jag förstår, inte gav stöd för de hängande verktygen, och heller inte något stöd för den fantastiska tanken att Härm skulle var med foton, något som Anita Schröder senare skulle hävda. Enligt Fredriksson använde nämligen Teet Härm mestadels vita kläder, dvs. inte sådana gröna kläder som enligt Anita Schröder skulle ha skymtat på filmbilderna.

Per-Åke Larsson kom också in på smutsiga obduktionsbord och förklarade: ”Om jag minns rätt, så har Du reagerat vid ett tillfälle och du vill knyta det till dagen efter pingsthelgen 1984”. Men Larsson ”mindes” inte alls rätt utan alldeles fel; det var två år tidigare Allan Bäckström och nu Larsson själv som strävat efter att Fredriksson skulle ”anknyta” till pingsthelgen 1984.

1987-12-18 tillfrågades Fredriksson till sist av kriminalinspektör Wingqvist om han kunde säga att ”det var efter pingsthelgen 1984 som han upptäckte konstigheterna i obduktionssalen vilket han tidigare är hörd om”. ”Fredriksson menar att han inte till 100 % kan säga att det var efter den helgen. Dock var det så att han under Pingsthelgen målade sitt hus och han sätter detta i samband med att det verkade som om någon hade arbetat på Rättsläkarstationen under helgen. - : - : - Fredriksson har också kontrollerat sin dagbok och funnit att det finns anteckningar som stämmer med att det kan ha rört sig om Pingsthelgen.”

De helt obestämda upplysningarna om otvättade obduktionsbord efter olika helger, som Fredriksson ursprungligen lämnat 1984-12-17, hade alltså tre år senare förvandlats till att de gällde ett bestämt tillfälle, nämligen dagen efter pingsthelgen 1984, om än inte med 100-procentig säkerhet.

c) Ett bisarrt förhör med en god vän till Thomas Allgén och en tidigare husrannsakan hos honom

1987-12-20 genomförde den nu febrilt verksamme kriminalinspektören Wingqvist ett ”kompletterade telefonförhör” med Gösta Erne, som alltsedan barndomen var god vän med Thomas Allgén och gudfar till Allgéns dotter Karin. Förhöret hålls på grund av uppgifter från dottern – via Christina förstås – ”om att Thomas Allgén sagt att Karin sprungit i vatten och blivit blöt i sina sockor i samband med besök på Skansen då Gösta varit med”. Erne berättade om några promenader med familjen Allgén då dottern varit med, liksom ett besök på Skansen med Thomas och Karin. Han hade dock svårt komma ihåg när det hade varit.

Detta var dock inte första gången som polisen hört av sig till Gösta Erne. Han hade förhörts av polisen även vid ett tidigare tillfälle under hösten, osäkert vid vilken tidpunkt. (Gösta Erne är numera avliden.) Gösta Erne hade då förmodat att han skulle få tillfälle att berätta om orimligheten av misstankarna mot en sådan person som Thomas. I verkligheten ledde förhöret vidare till husrannsakan i Ernes bostad och i hans bankfack i polisens jakt på de fotografier som fotohandlarparet sade sig ha sett.

Vad som låg bakom denna behandling av Erne är inte känt. Jag har inte i förundersökningsprotokollet funnit några uppgifter om husrannsakingen hos Gösta Erne. Thomas Allgén kom själv att anta att hans egna telefonsamtal kan ha varit avlyssnade av polisen, och att han med Erne talat om turistfotografier från en resa som de tillsammans gjort i U.S.A. Med tanke på hur Christina Allgén i andra hänseenden inspirerat kriminalinspektören Per-Åke Larsson kan man emellertid också tänka sig att hon spelat en roll även för att det blev husrannsakan i Gösta Ernes bostad och i hans bankfack. Tanken att Erne skulle ha förvarat bilder på ett styckat lik åt sin vän sedan barndomen Thomas Allgén hör i varje fall till de mera fantastiska uppslagen i förundersökningen på hösten 1987.

d) Chefsåklagarens första sammanträffande med Christina Allgén

Belysande för ansträngningarna att få fram bevis mot läkarna är också ett protokoll 1987-12-21 över ett ganska kort förhör med Christina Allgén. Som närvarande anges chefsåklagaren Helin, förhørsledaren Wingqvist och kriminalinspektören Ehrenbrand.⁷² Detta tycks, att döma av alla protokoll i förundersökningen, vara det första och enda tillfälle då Anders Helin personligen träffade Christina Allgén. Tydligt ville chefsåklagaren nu, när åtal till sist förbereddes, själv träffa henne. Han får som svar på en fråga bekräftat att ”Karins (dvs. dotterns) uppgifter” kommit in till polisen från augusti-september 1985 till cirka augusti 1986. Efter någon ordväxling om ”Karins” (dvs. dotterns) associationer med tanke på mord frågar Helin, om det fanns motsvarande associationer med sexuell innebörd till misstanken om incest.

⁷² Protokoll från detta förhör bifogas som bilaga 41.

Christina berättar då att Karin (som nu är 4 år 11 månader gammal) brukar få bada tillsammans med en manlig bekant till Christina, att Karin då vill undersöka hans penis, att hon vill pröva hans vänskap m.m. (se protokollet). – I slutet av förhöret ber Wingqvist Christina berätta om en helt annan händelse, nämligen under julhelgen 1984, då dottern var 1 år 11 månader och Christina och dottern tillfälligt varit ”hemma” under ett dygn. Thomas hade då tagit två foton av dottern, som just hade badat och nu framför kameran började utföra dansliknande rörelser. (Detta torde vara ett helt naturligt beteende för en knappt tvåårig flicka, min anm.)

Det är anmärkningsvärt att Christina Allgén lät dottern vid en ålder av fyra år 11 elva månader på ett intimt sätt bada naken med en manlig bekant till henne själv. Särskilt uppseendeväckande är dock, att hon tolkade dotterns beteende både i badet vid denna ålder och vid fotograferingen efter badet tre år tidigare som stöd för hennes misstankar mot Thomas Allgén för incest. Detta vittnar om en mycket stor förmåga till paranoida föreställningar.

Det är förvånande att också chefsåklagaren varit så styrd av förutfattade meningar, att han – när han nu för första gången skulle träffa Christina Allgén – att han på grundval av hennes ”associationer” inte insåg att Christina A:s misstankar över huvud taget kanske inte hade verklighetsunderlag. I själva verket tycks chefsåklagaren ha bildat sig en uppfattning ”i fjärde hand” (dvs. via Christina Allgén, Lindblads & Erixons och Per-Åke Larssons successivt tillkommande förlitan på vad ”barnet” antogs ha varit med om). Man kan också uttrycka saken så att chefsåklagaren därmed hade bibringats en så bestämd ”förförståelse” om läkarnas skuld, att också han helt och hållet tappat den kritiska förmågan.

e) Kommissarie Wincent Langes hypoteser om använda verktyg

Som kriminalinspektör Larsson förutskickat i sin promemoria 1987-11-30 närmade sig under december också kommissarie Wincent Langes redovisning av vilka verktyg som skulle ha använts vid styckningen av Catrine da Costas döda kropp. Langes utlåtande är daterat 1987-12-27.⁷³ Lange kom att stödja Rajs, särskilt genom påståendet, att ett snitt med kniv genom en led vid vänster lårben måste ha varit gjort med en särskilt skarpslipad och nersliten kniv av ekonomiskt värde (senare i domstol preciserat av Lange som en kniv han endast sett på rättsläkarstationer).⁷⁴ Kruxet i just det sammanhanget var dock, som senare kom att framhållas av Statens kriminaltekniska laboratorium i ett sakkunnigutlåtande 1988-05-10, att kommissarie Lange sammanfogat benbitarna på ett anatomiskt felaktigt sätt, vilket gav utrymme för en felaktig slutsats om utseendet på snittet genom leden och därmed angående karaktären på den använda kniven.⁷⁵

⁷³ Utlåtandet bifogas här som bilaga 42.

⁷⁴ Se Langes utlåtande s. 15 y (bilaga 42).

⁷⁵ Laboratoriets utlåtande bifogas som bilaga 51. Se särskilt s. 16 ö om det här gjorda påpekandet, vilket möjliggjorts genom medverkan i undersökningen av dåvarande docenten (sedermera professorn) i rättsmedicin Peter Löwenhielm, Lund.

f) Tillstötandet av polisvittnet

Som skall redovisas i det följande väcktes åtal mot läkarna genom stämningsansökan 1988-01-14. I sista stund dessförinnan kunde förundersökarna inräkna ett nytt vittne, nämligen kriminalinspektören Marie Rådén. Hon förhöordes den 11 januari 1988 av kriminalinspektör Wingqvists vars kritiska förmåga gentemot nya ”bevis” torde ha varit obefintlig. Marie Rådéns påståenden att hon sett Catrine da Costa och Teet Härm tillsammans på tunnelbanan under våren 1984 har redan kommenterats i kap. 6.1.

g) Försök att framlocka erkännande genom press på Thomas Allgéns far

I häktet fick Thomas Allgén ta emot åtskilliga besök av sin far, docenten Lars-Göran Allgén. Denne fick också närvara vid det redan omtalade polisförhøret med Thomas 1987-12-01. Taktiken tycks ha varit att Lars-Göran Allgén skulle få besöka Thomas Allgén i häktet och närvara vid åtminstone något förhör för att fadern skulle förmå sin son att erkänna det mord på Catrine da Costa till vilket han, enligt trosföreställningarna, måste vara skyldig.

Vid ett tillfälle hade kriminalinspektör Larsson direkt uppmanat Lars-Göran Allgén, att han skulle övertala Thomas att erkänna. Larsson framhöll för Allgén senior, att Thomas Allgén skulle kunna räkna med sinnesundersökning och frihet från straff på grund av psykisk sjukdom. Detta lockrop från kriminalinspektören bet dock inte på den i psykiatriska frågor hemmastadde fadern, som dessutom kände sin son alltför väl för att ta intryck av vare sig polisens misstankar eller uppslaget om psykisk sjukdom.

8.5 Sammanfattande synpunkter på felen och försummelserna under förundersökningen 1984-87

8.5.1 Polisens utgångspunkt att läkarna var lögnare, vad de än sade

Samtidigt som polisen på hösten 1987, liksom för den delen tidigare också, trodde på alla Jovan Rajs och Christina Allgéns spekulationer om läkarnas skuld till mord och likstyckning, bortsåg man helt från vad Thomas Allgén och Teet Härm själva berättade, när de förnekade brott. I stället valde polis och åklagare att vilja tro på uppgifter som var alldeles osannolika.

Förundersökarnas inställning till Thomas Allgén och Teet Härm präglades av att man inte alls förstod att man här hade att göra med två personer, vilka inte kände varandra särskilt väl, vilka inte träffats efter 1982, och vilka både talade sanning i alla hänseenden. Inte heller förstod man att Thomas Allgén och Teet Härm hade olika utgångspunkter och olika personligheter. Därför reagerade de också olika när de gripits och häktats på hösten 1987.

De samlade förhøren med Thomas Allgén under åren 1986-87 är särskilt omfattande (sammanlagt 380 sidor förhørsprotokoll). Varje normalt funtad läsare av hans nyanserade och eftertänksamma förklaringar till Christina Allgéns alla fantastiska

påståenden inser utan vidare att hans tillförlitlighet måste vara väldigt mycket större än Christinas.

En annan bedömning är möjlig endast för den som har en sådan "förförståelse" på sexualbrottsområdet, att man vill tro på att anklagelser för incest är sanna.

Medan Thomas Allgén under häktningstiden genomgående avböjde att svara på eller kommentera orimliga påståenden, vilkas bakgrund han inte kände till, var Teet Härm beredd att diskutera polisens misstankar mot Thomas Allgén på grundval av den påstådda berättelsen av barnet. Teet Härm ansåg sig nämligen inte kunna utsluta, att "barnets berättelse", som godtagits av förmodade experter, hade verklighetsunderlag. Det var naturligtvis inte så lätt för Teet Härm som rättsläkare att ta ställning till vad Lindblad & Erixon funnit rimligt i fråga om incest av Thomas Allgén, som han inte kände så särskilt väl.

Här passar "antimetabolen" att "Allgéns personlighet var lika okänd för Härm, som Teet Härms personlighet var okänd för Allgén".

I motsats till vad som ofta gäller när två personer är misstänkta för att gemensamt ha begått ett brott, borde det också ha varit iögonfallande, att varken Thomas Allgén eller Teet Härm gjorde minsta försök att skylla på den andre i fråga om det påstådda mord om vilket ingen av dem hade en aning. Visserligen var Teet Härm under häktningstiden 1987 lyhörd för polisens påståenden om "barnets berättelse" med stöd av Lindblad & Erixon. Tvärtemot att skylla ifrån sig på Thomas Allgén bad dock Härm vid konfrontationsförhöret den 10 december 1987, att Thomas Allgén skulle berätta om Härms medverkan, för den händelse att Härm, som svårt hörselskadad haft hallucinationer i häktet, kanske glömt bort vad som faktiskt hade hänt.

Teet Härm fick för första gången höra talas om att polisen hade misstankar mot Thomas Allgén genom att Teets dåvarande fästmö kallats till polisförhör någon vecka innan Teet Härm själv greps den 28 oktober 1987. När två poliser den dagen kom till hans bostad, trodde han först att man ville höra hans uppfattning om misstankarna mot Thomas Allgén. När han satt sig i polisbilen underrättades han om att han själv blivit gripen som misstänkt för mord.

Redan av protokollet från den förhandling den 2 november 1987, då Teet Härm häktades, framgår att han låtit sig vilseledas av vad polisen sagt till honom om att Thomas Allgén, enligt sin dotter, skulle ha varit med om att stycka Catrine da Costas kropp.⁷⁶ Härm förklarade sig tro på vad man sagt honom, liksom att Thomas Allgén sannolikt inte ensam kunnat stycka Catrine da Costas kropp på det sätt som skett. I föregående avsnitt har redan omtalats hur långt Teet Härm lockades att godta misstankarna mot Thomas Allgén bland annat vid ett förhör den 1 december 1987, dagen efter det att kriminalinspektören Larsson författat sin avslöjande promemoria till chefsåklagaren.

⁷⁶ Utdrag ur tingsrättens protokoll 1987-11-02 (första sidan saknas), bifogas här som bilaga 8.

Per-Åke Larssons förtrolighet gick rentav så långt att han i förväg underrättade Teet Härm om polisens plan att gräva efter da Costas huvud på föräldrarna Allgéns sommarställe i skärgården; Härm hade vid denna tidpunkt ingen erinran mot den planen.

Som framgått (ovan 8.4.2) kom Teet Härms inställning också till uttryck under konfrontationsförhöret den 10 december 1987. Ingen av läkarna insåg ännu vilka förstörda livsöden som väntade dem när Teet Härm ställde en lång rad frågor till Thomas Allgén. Som redan sagts: frågorna och svaren avslöjade för den som inte var förblindad, att läkarna talade helt förbi varandra på ett mänskligt gripande sätt.

Antagligen bestämdes polisens olika attityder mot läkarna, när de satt häktade, av ytterligare en föreställning. Teet Härm hade på grund av Jovan Rajs spekulationer ansetts en gång för alla skyldig till mord på Catherine da Costa. Kanske byggde man nu vidare på vad Rajs skrivit till kriminalinspektör Allan Bäckström redan i oktober 1984, när Rajs började spekulera, nämligen att Teet Härm aldrig skulle komma att erkänna. Med en sådan utgångspunkt framstod det under hösten 1987 som mest effektivt, att genom förhör med Thomas Allgén tvinga fram ett erkännande.

Samtidigt kan det kanske inte uteslutas att Per-Åke Larsson, som helt fångats av Christina A:s inbillningar, kunde känna en viss osäkerhet i fråga om Härm skuld. Troligare är kanske dock att han genom att han blivit helt duperad av Christina Allgén uppfattade Thomas Allgén som särskilt obehaglig på grund av incestmiss-tankarna. I varje fall gjorde kriminalinspektören i december 1987, innan rättegången i tingsrätten skulle börja, ett sista besök hos Teet Härm i häktet och önskade honom lycka till i rättegången. (Larsson avreste därefter till Australien för en längre semester.)

Avslutningsvis kan i detta avsnitt noteras att båda läkarna enligt uppgifter, som skyddskonsulenten Bengt Esbjörnsson inhämtat och protokollfört 1987-12-28, var duktiga, skötsamma och hyggliga personer vilka enligt nära vänner omöjligt kunde vara skyldiga till det mord för vilket de nu anklagats.⁷⁷

8.5.2 Ensidigheten i bedömningen av "bevisläget" och allmänna brister under förundersökningen

a) Allvarliga försumligheter vid bevisprövningen

I det föregående har beskrivits hur förundersökningen mot de båda läkarna kom att styras av förutfattade meningar, vilka inspirerats av Jovan Rajs och Christina Allgén. Förundersökningen avvek i synnerligen hög grad från kravet enligt RB 23:4 st. 1 på tillvaratagande även av omständigheter, som är gynnsamma för den miss-tänkte, liksom av bevis som är till hans förmån.

⁷⁷ Inhämtade uppgifter 1987-12-18 om Thomas Allgén och Teet Härm bifogas här som bilagor 40a och b.

Denna ensidighet utmärkte såväl Jovan Rajs' som Lindblads & Erixons göranden och låtanden. Dessa personers förmodade expertstatus smittade av sig på de medverkande poliserna och även till chefsåklagaren Helin.

Oavsett experternas misstag borde man dock ha kunna begära en helt annan källkritisk förmåga hos polisen än de trosföreställningar som nu fick styra förundersökningen. Man bör också kunna begära att en chefsåklagare som förundersökningsledare inte skall ge polisen så fria händer som Anders Helin gav kriminalinspektören Per-Åke Larsson under år 1987, med allt felaktigare, skenande trosföreställningar som resultat.

Till de allvarliga felbedömningarna hörde också att polis och åklagare inte tillmätte Thomas Allgéns och Teet Härms egna upplysningar något som helst bevisvärde. En sådan inställning innebär en stor fara för misstänkta personers rättssäkerhet. Detta blir alldeles särskilt tydligt när utgångspunkten, att de misstänkta ljuger, tillåts dominera även vid misstankar med så extremt låg "ursprungssannolikhet" som i detta fall.

Det är också värt att påpeka här, att polisen från och med hösten 1984 aldrig närmare undersökte en rad andra uppslag, vilka kanske skulle ha lämnat möjligheter att då finna Catrine da Costas mördare.

Alla åtgärder under hösten 1987 illustrerar hur man under förundersökningen saknade sådan förmåga och vilja till allsidig värdering av omständigheter och bevis som föreskrivs i RB 23:4.

Som en del av alla kumulerade fel kan man också räkna insättandet i förundersökningen 1987 av polismän vilka saknade kunskaper om det stora utredningsmaterialet liksom också erfarenhet av mordutredningar. Detta gäller först och främst den nye huvudansvarige, Per-Åke Larsson, som kom in i utredningen i början av 1987, men även de på hösten 1987 tillkommande kriminalinspektörerna Ehrenbrand, Karlsson och Wingqvist.

Okunnigheten hos de nyinsatta polismännen får antas ha medverkat till att källmaterial *slarvades bort*, en under alla omständigheter allvarlig försumlighet i myndighetsutövningen. Som framgått kan det faktiskt heller inte uteslutas att protokoll över förhör, som inte passade förundersökarnas förhoppningar, *valdes bort*. Särskilt betydelsefulla är dels de borttappade vittnesberättelserna från förhösten 1984 vilka tyder på att Catrine da Costa levde även efter pingsthelgen, dels de bortglömda bandinspelningarna av samtalen under 1985 mellan Christina Allgén och den då drygt 2½ år gamla dottern.

Ett studium av de borttappade vittnesberättelserna gör det uteslutet, att Christina A:s påståenden om dotterns närvaro vid likstyckning (sannolikt också mord) på pingstaftonen eller annandag pingst 1984 skulle vara riktiga. De inte utnyttjade bandinspelningarna klargör att Christina A:s påståenden om vad barnet varit med om varit uttryck för Christinas fixa idéer och spekulationer. Detta förhållande har också bekräftats på många andra sätt.

Särskilt betydelsefulla brister – också med avgörande betydelse för fortsättningen – hade likaledes de vittneskonfrontationer vid vilka först Teet Härm och senare Thomas Allgén i november och december 1987 visades upp för fotohandlarparet, Arne och Anita Schröder. Genomförandet av konfrontationerna bröt mot alla de principer som bör iakttas för att motverka felaktiga utpekanden. Utpekandena blev också värdelösa och felaktiga. Inte desto mindre fick de avgörande betydelse.

En allvarlig försumlighet, ovisst hos vem, måste också ligga bakom den ”läcka”, genom vilken Expressen mot betalning blivit tipsad om att Teet Härm skulle gripas i sin bostad den 28 oktober 1987. Det är naturligtvis allvarligt att någon inom polisen mot betalning sprider sekretessbelagd information. I detta fall kom informationen att missbrukas genom en omedelbar, massmedial häxjakt mot läkarna. Denna publicitet framlockade i sin tur alltför många hjälpsamma med felaktiga iakttagelser av personer som i god tro ville hjälpa polisen. Som redan konstaterats blev det särskilt fatalt att fotohandlarparet Schröder i Solna nu kom att anmäla sina förmodade iakttagelser sommaren 1984.

b) Myndighetsfunktionen

Dåvarande docenten Jovan Rajs ingick redan från början i myndighetsutövningen, eftersom han på hösten 1984 avgav det officiella obduktionsutlåtandet angående Catrine da Costas styckade kropp (eller rättare sagt kroppsdelar). Han hade redan dessförinnan bestämt sig för att hans nära medarbetare Teet Härm hade mördat henne, eventuellt med sin dåvarande fästmö som medhjälpare. Under den fortsatta förundersökningen fortsatte Rajs sina ansträngningar av olika slag för att få Teet Härm fälld för mord.

Christina Allgéns påståenden om ”barnets” berättelse vann tilltro genom att barnpsykiatrikern Frank Lindblad och psykologen Margareta Erixon förklarade berättelsen tillförlitlig i utlåtande den 26 januari 1986 och senare i muntliga vittnesmål. Eftersom Lindblad & Erixon fått sitt uppdrag från polisen är det närliggande att se deras utlåtande och senare uppträdande som sakkunniga vittnen på statens sida som en del av myndighetsutövningen.

I övrigt råder det naturligtvis ingen tvekan om att polis och åklagare utövade myndighetsutövning under förundersökningen angående Catrine da Costas död.

c) Frågor om jäv och om utseende av sakkunniga

Det var oacceptabelt att Rajs, som hade en jävssituation till Teet Härm, avgav det officiella obduktionsutlåtandet. Detta borde förundersökningsledaren ha insett på egen hand dels av formella skäl enligt jävsbestämmelsen i 11 § femte punkten förvaltningslagen, dels också på grund av Rajs alltför stora beredvillighet att tillhandahålla allehanda idéer för att göra troligt att Härm hade mördat da Costa och även andra kvinnor. Polisen brydde sig heller inte om att man fått ett påpekande om jävsförhållandet från dåvarande, tillförordnade föreståndaren för rättsläkarstationen

docenten Milan Valverius. Det hade, sedan Rajs väl genomfört obduktionen, varit välbetänkt att följa docent Valverius förslag.

Rajs borde själv ha insett sin jävighet med hänsyn till de brev som han skrivit till kriminalinspektör Bäckström och kommissarie Lange. Sådana hänsyn var honom dock naturligtvis främmande, eftersom han ville att Teet Härm skulle dömas för mord. Därför skrev han också sina märkliga tilläggsyttranden i november 1986 resp. i november 1987.

Valet i november 1985 av Lindblad & Erixon som sakkunniga för utredning av tillförlitligheten av Christina Allgéns påståenden om närvaron av det 17 månader gamla barnet vid styckningen av Catrine da Costas kropp (sannolikt också vid mord) var olämpligt. Lindblad & Erixon kan antas ha haft en negativ uppfattning om Thomas Allgén redan på grund av den ogrundade incestanklagelse som de redan hade i uppdrag att undersöka. Både Lindblad och Erixon var för övrigt förmodade experter enbart på barn – vilket deras utlåtande dessvärre bekräftade att de inte var i detta sammanhang.

I verkligheten hade det funnits ett större behov av expertis angående bakgrunden till Christina Allgéns, och för den delen även Jovan Rajs', vanföreställningar. Lindblad & Erixon var alltför naiva och ställde till stor skada genom bristande kompetens.

Enligt RB 23:4 st. 1 andra meningen skall förundersökningen bedrivas så att någon inte utsätts för onödig misstanke. Redan innan socialtjänstemän i Stockholm gjorde polisanmälan mot Thomas Allgén för misstanke om incest, hade makarna Allgéns dotter läkarundersökts av dr. Naglo, vars undersökning av flickan inte gav något stöd för de misstankar som funnits hos Christina Allgén, daghemspersonalen och socialtjänstemännen. Om inte annat vittnar anmälan om vilken långtgående ”för-förståelse” för riktigheten av incestanklagelser som fick bestämma fortsättningen.

Enligt RB 23:14 skall den misstänkte som huvudregel ges tillfälle att yttra sig över valet av sakkunnig. Frågan är om inte Thomas Allgén borde fått tillfälle att yttra sig över valet av Lindblad & Erixon för att undersöka tillförlitligheten av Christina Allgéns helt nya och helt fantastiska mordanklagelse på hösten 1985. Visserligen hade han enligt RB 23:18 ännu inte delgetts misstanke som ”skäligen misstänkt” för brott, men borde han inte i det uppkomna läget ha delgetts misstanke? Nu hölls han i fullkomlig okunnighet om vad som pågick, ända tills han förhördes av polis och åklagare sedan Lindblad & Erixon den 26 januari 1986 avgett sitt utlåtande.

Eftersom den nu av Christina Allgén aktualiserade mordmisstanken gällde även Teet Härm, kan resonemanget enligt RB 23:14 om utseende av sakkunniga tillämpas även på honom; Teet Härm hade redan i december 1984 delgetts misstankar angående två mord. Också Teet Härm hade naturligtvis stort intresse av vilka som utsågs till sakkunniga angående Christina Allgéns påståenden om vad dottern varit med om. Härm hölls nu i ännu längre okunnighet om Christina A:s berättelse angående mordmisstankarna än Thomas Allgén och om Lindblad & Erixons utlåtande.

de, nämligen till dess att han gripits den 28 oktober 1987, efter beslut om anhållande föregående dag.

d) Långsamheten under förundersökningen. Frågor om dess nedläggning m.m.

En förundersökning skall enligt RB 23:4 st. 2 bedrivas så skyndsamt som omständigheterna medger; finns det inte längre anledning till dess fullföljande, skall den läggas ned. Om utredningen av Catrine da Costas död kan man säga mycket, dock inte att den bedrevs med skyndsamhet.

Sedan Teet Härm varit anhållen under fyra dygn i december 1984 som misstänkt för två mord, men redan efter fyra dagar som anhållen måst frigges eftersom det inte fanns några som helst bevis, hände veterligen ingenting som bestyrkte misstankarna mot honom. Detta tyder på att förundersökningen mot honom bort läggas ned. I stället fick den stå öppen. Den återupptogs överraskande i november 1985, då polisen – synbarligen inspirerad av Christina A:s misstänkliggöranden av både Thomas Allgén och Teet Härm – genomförde rekonstruktionen av Anne-Catherine Härms död 1982. Sju månader senare lades dock förundersökningen mot Teet Härm till sist ändå ned genom kammaråklagare Torsten Wolffs beslut den 18 juni 1986 för att återupptas igen i början av 1987.

En ny period av alltför långsam handläggning gällde också Thomas Allgén, sedan han i februari 1986 – sent omsider – delgetts misstanke först angående incest och därefter också för mord. Sedan det genomförts husrannsakingar i Thomas Allgéns bostäder i Stockholm och i Alingsås hände ingenting förrän kriminalinspektören Per-Åke Larsson fick överta utredningen i början av 1987, då också förundersökningen mot Teet Härm återupptogs. Härm underrättades inte om detta, något som förefaller felaktigt.

Den långsamma handläggningen kan med tanke på läkarnas rättssäkerhet näppeligen ursäktas vare sig med att statsminister Palme mördades i februari 1986, eller att Larsson som fullkomligt ny utredare måste sätta sig in i det föreliggande materialet. Förundersökningen fortsatte att dra ut på tiden till dess att de båda läkarna anhölls och häktades i oktober 1987.

På tal om avvikelser från kraven på en förundersökning kan även påpekas följande. Genomförandet av det mycket provocativa förhøret med Thomas Allgén den 8 december 1987 kan inte ha varit förenligt med RB 23:12 som förbjuder olika otillbörliga åtgärder för att under förhör framkalla bekännelse, särskilt inte när förhörarna byggde på okunnighet om polisens egna protokoll.

En annan tvivelaktighet under förundersökningen gäller den dåliga samordningen mellan de två offentliga försvararna, advokaten Bengt H. Nilsson för Allgén och advokaten Jan Karlsson för Härm. Vardera försvararen tycks ha kallats till förhör enbart med ”sin” läkare, men inte till förhör med ”den andre” läkaren. (Konfrontationsförhøret med båda läkarna den 10 december 1987 var ett undantag.) Detta försvårade på ett olyckligt sätt advokaternas möjligheter att få en övergripande upp-

fattning om misstankarna mot läkarna som samverkande gärningsmän för mord på Catrine da Costa.

9. Rättegångarna i Stockholms tingsrätt 1988.

9.1. Åtalet och den första rättegången i tingsrätten.

De trosföreställningar som byggts upp under förundersökningen skulle få genomslag på olika vis under den första rättegången i Stockholms tingsrätt. Åtal väcktes genom stämmningsansökan 1988-01-14, dels mot Thomas Allgén och Teet Härm för mord, dels mot Thomas Allgén för grov otukt med barn och grovt sexuellt utnyttjande av underårig.⁷⁸

Vad mordåtalet beträffar är det naturligtvis sannolikt att Catrine da Costa blev mördad, dock naturligtvis inte av de båda läkarna tillsammans och inte heller av någon av dem ensam. Att Catrine da Costa verkligen dött genom mord eller annat våld kunde man dock inte veta säkert. Den dödas huvud och bukinnehåll hade aldrig återfunnits, och det fanns därför utrymme för ganska många alternativa dödsorsaker, alldeles särskilt som hon hade varit narkoman.

Det var sålunda osäkra förmodanden när det enligt stämmningsansökan påstods följande: ”Allgén och Härm har pingsthelgen 1984 i Stockholm eller Solna tillsammans och i samråd uppsåtligt berövat Catrine da Costa livet genom antingen strypning, trubbigt våld mot huvudet eller skarpt våld mot halsen”. Under slutet av rättegången i tingsrätten (nämligen 1/3), sedan Rajs’ obduktionsutlåtande blivit ifrågasatt, justerade chefsåklagaren gärningsbeskrivningen genom tillägget ”eller annat våld”.⁷⁹

Gärningsbeskrivningen för åtalet mot Thomas Allgén för incest mot sin dotter löd på följande vis: ”Allgén har under 1984 i Stockholm vid ett flertal tillfällen haft könsligt/sexuellt umgänge med sin dotter Karin, född i januari 1983, bestående i att han dels fört in sin manslem i hennes slida dels med mun och tunga berört hennes yttre könsorgan dels ock förmått Karin att med sin mun beröra hans penis”. Gärningen innefattar grovt brott enär den avsett eget barn i späda ålder.”

Denna gärningsbeskrivning var i förhållande till den bakgrund som fanns en svåröverträffad fantasiprodukt.

Som bevisning mot de båda läkarna återropades sakkunnigförhör och vittnesberättelser av personer, vilka redan berörts i kap. 8, och också handlingar, som omtalats tidigare. Ett nytt vittne – Ingeborg Olsson senare omtalad som ”damen med hunden” – anmälde sig till polisen 1988-01-21, dvs. dagen innan huvudförhandlingen skulle börja under en enorm massmedial uppmärksamhet. Hon berättade att hon

⁷⁸ Stämmningsansökan för åtal utgör bilaga 43.

⁷⁹ Se huvudförhandlingsprotokollet, s. 23, bilaga 12.

under en sommarpromenad med sin hund några år tidigare sett två män med barnvagn gå in i anatomiska institutionens byggnad på Karolinska institutets område (dvs. ett annat hus än det där rättsläkarstationen fanns). Avsaknaden av varje bevisvärde för att hon sett Thomas Allgén och Teet Härm klargjordes i 2003 års resningsansökan genom en genomgång av samtliga de förhör som skulle komma att hållas med henne, av polisen, i tingsrätten och i kammarrätten.⁸⁰ Tingsrätten skulle heller inte lita på hennes berättelse. Kammarrätten skulle däremot år 1991 komma att se vittnesmålet som ett övertygande led i sina antaganden om likstyckning, eftersom läkarna ”inte lämnat sanningsenliga uppgifter om sin bekantskap med varandra”.

Enligt gärningsbeskrivningen i åtalet 1988-01-14 skulle mordet ha ägt rum ”pingsthelgen 1984 i Stockholm eller Solna”. Likstyckningen berördes inte uttryckligen. Dock återopades vittnesmål av professor Jovan Rajs och hans hustru Dina Rajs liksom av obduktionsassistenten Bengt Werner angående deras ”samanträffande med Teet Härm på rättsläkarstationen annandag pingst 1984 till styrkande av att denne befunnit sig där”.

I chefsåklagarens sakframställning, när huvudförhandlingen började den 1988-01-22, kom morddagen att preciseras till pingstaftonen. De nyssnämnda vittnenas minnesbilder återopades emellertid till stöd för att *styckningen* skulle ha ägt rum på rättsläkarstationen på annandagen. Samma syfte låg bakom begäran om vittnesförhör med obduktionsassistenten Åke Fredriksson angående ”hans iakttagelser på rättsläkarstationen efter pingsthelgen 1984 till styrkande av att ett obduktionsbord obehörigen använts under helgen” (dvs. i realiteten att det var dåligt tvättat, min anm.).

Värdet av dessa återopanden var obetydligt, för att inte säga obefintligt med hänsyn till ”delarnas beroende av helheten”, om man nämligen inser att det egentligen inte funnits något enda verkligt bevis mot läkarna.⁸¹ I fråga om Åke Fredriksson har för övrigt klargjorts i kap. 8.3, att polisen bidrog till att steg för steg direkt förvanska vad han ursprungligen berättat vid förhör i december 1984.

Strax efter det att rättegången börjat råkade någon inom polisen återupptäcka ett av de förhørsprotokoll från augusti-september 1984 vilka ”tappats bort” och inte ingick bland den stora mängden handlingar enligt det slutliga förundersökningsprotokollet. Vad som återfanns var förhöret 1984-09-10 med ”arkitekten”, som berättat att Catrine da Costa sovit hos honom på natten mellan pingstaftonen och pingstdagen, innan han på pingstdagens förmiddag skjutsade henne i bil till Kungsträdgården för att själv fara på en lunch vid Dannemora norr om Uppsala.

⁸⁰ Se 2003 års resningsansökan s. 39 ff (bilaga 4) med bilagorna 14-18 (här i bilaga 5).

⁸¹ En detaljiakttagelse illustrerar, att den som författat stämningsansökan framställde även enkla fakta på ett missvisande sätt. I blanketten för stämningsansökan hade rutorna för ”frihetsberövande m.m.” fyllts i *för Allgén*: ”Anhållen 1987-10-06. Häktad”, resp. *för Härm*: ”Anhållen i sin frånvaro 1984-11-30, gripen 1984-12-03, fri 1984-12-07. Anhållen i frånvaro 1987-10-27, gripen 1987-10-27. Häktad.” Upplysningarna ger det falska intrycket att Härm men inte Allgén kan ha försökt att hålla sig undan.

Chefsåklagaren Helin fortsatte dock att hålla sig till Christina Allgéns berättelse. Några andra möjligheter fanns för övrigt inte som underlag med utgångspunkt i detta alltigenom felaktiga åtal. Vid ett sammanträde den 2 februari under huvudförhandlingen ändrade chefsåklagaren morddagen från pingstaftonen till annandag pingst.⁸² Annandagen var nämligen enligt Christinas upplysningar den enda alternativa dag då Thomas Allgén ensam haft hand om dottern, 17 månader. Dottern Karins medföljande var ju rentav det avgörande beviset, när man anknöt hela händelseförloppet till Thomas Allgén och hans dotter.

Enligt det justerade åtalet skulle sålunda både mord och likstyckning ha ägt rum på annandagen i samarbete mellan Thomas Allgén och Teet Härm, och åtminstone styckningen skulle ha skett på rättsläkarstationen.

Det har redan framgått att hela åtalet varit orimligt. Även om ytterligare argument är obehövliga, är det kanske ursäktligt om det läggs till ytterligare några påpekanden. För de samlade aktiviteter som åklagaren nu förlade till annandagen skulle det ha behövts alltför stor ”arbetsinsats” och tid än vad läkarna – hur flyhänta de än antas var – skulle ha kunnat prestera. För övrigt hade de tillsammans kunnat medverka endast under en del av annandagen, eftersom de för andra tider tycks ha fått gehör för att de var upptagna av mera sedvanliga göromål för en pingsthelg. Det verkar dessutom inte heller sannolikt över huvud taget att läkarna, medförande Thomas Allgéns dotter, skulle ha kunnat ostörda ha styckat liket – eller vågat sig på att försöka – under en dag då i varje fall makarna Rajs och obduktionsassistenten Bengt Werner enligt åklagarens och deras egna påståenden skulle ha besökt rättsläkarstationen.

En förflyttning av mordet till annandagen kunde i vilket fall som helst inte avhjälpa att Catrine sannolikt levt även efter pingsthelgen, något som redan framgått i beskrivningen av förundersökningen. Det fanns ju flera ytterligare personer, vilka förhörts på eftersommaren 1984 och lämnat upplysningar till polisen, vilka innebar att Catrine da Costa bör antas ha levt även efter pingsthelgen.⁸³ Hade dessa olika förhör uppmärksamats (de torde ha legat i den s.k. "slasken"), så hade det varit ett ytterligare skäl mot hela åtalet liksom naturligtvis mot Christina A:s påståenden om barnets upplevelser under pingsthelgen.

Chefsåklagaren tycks när han väckte åtalet liksom i början av rättegången ha känt på sig, eller rentav förstått, att åtal hade kommit att väckas på alldeles otillräckligt underlag. Enligt vad Thomas Allgén senare omtalat hade advokat Bengt H. Nilsson i början av januari 1988 (antagligen på måndagen 4/1) berättat för honom att chefsåklagare Helin – till Nilssons förvåning – fört på tal möjligheten att advokaten skulle vända sig till överåklagaren för att få åtalet nedlagt. (Vad det var fråga om var snarare att förundersökningen borde läggas ner, min anm.) Överåklagaren

⁸² Se huvudförhandlingsprotokollet, s. 3, bilaga 12.

⁸³ Se under kap. 8.4.

skall dock ha förklarat att det vore bra om åtalet prövades.⁸⁴ Fallet hade ju också sedan några månader väckt en enorm uppmärksamhet i landet. Ett nedläggande av det som borde läggas ned skulle ha framstått som synnerligen pinsamt, ja opinionsmässigt nästan ogörligt i ett land som Sverige med enorm övertygelse i massmedia och i den allmänna opinionen om läkarnas skuld.

Huvudförhandlingen under den första rättegången i tingsrätten skall inte närmare redovisas här, även om förhørsprotokollen har stort intresse som jämförelse mot protokollen från förundersökningen. Huvudrollen kom att spelas av Christina Allgén som förhördes av chefsåklagaren i flera omgångar med början samma dag som han avslutat sin sakframställning. Hon framträdde först av alla efter åklagaren i huvudrollen som mor till målsäganden Karin som påstods ha varit utsatt för incest och som dessutom blivit åklagarens förmodat främsta vittne i ett fall av mord och likstyckning. Det är intressant att notera hur välkontrollerade som Christinas utläggningar nu var som svar på chefsåklagarens förstående frågor, om man jämför med alla hennes röriga och osammanhängande anklagelser vid polisförhör. Hon dominerade scenen även med infama, allmänna misstänkliggöranden mot Thomas Allgén och blygsamma berättelser om sin egen förträfflighet både i största allmänhet och som lidande moder, vilken åklagaren sade sig inte vilja ”plåga”.

Särskilt intressanta dokument är vidare de långa förhören med dr. Frank Lindblad och hans så småningom långa men föga övertygande försvar för hans använda metoder och för utlåtandet 26/1 1986. Detta var, som tidigare framgått, byggt på ”rimlighetsbedömningar”, varvid dock hypotesen att flickan Karin vid 17 månaders ålder skulle ha åsett sådana händelser på rättsläkarstationen, som åklagaren påstod, påstods vara den enda rimliga tolkningen. Även om Dr. Lindblad när han utsattes för frågor sökte påstå att denna ”rimlighetsmetod” uppfyllde kraven för utsagepsykologisk analys i traditionen från professor Arne Trankell är det alldeles klart, att så inte var fallet. Lindblad & Erixon hade ju inte alls förstått vilken påverkan som modern utövat på sin barn utan låtit sig helt duperas av henne.

Advokat Bengt H. Nilsson kom att under huvudförhandlingen att låta sig påverkas i så att säga fel riktning av Frank Lindblad. Vid förhör med Christina Allgén den 3/2 företedde advokaten i rätten den redan ovan omtalade ”tomteboken”, som innehåller bilder av ”kranier, verktyg, sågar och borrar”. Advokaten Nilsson förklarade enligt protokollet ”att de uppgifter som Karin lämnat till Kristina likaväl kan hänföra sig till innehållet i boken ’Tomtar’ som att Karin själv varit med om en sådan hemsk upplevelse som påstås från åklagarens sida”. Vid sammanträde följande dag, dvs. 4/2, förklarade advokaten enligt protokollet, att han åberopade boken som bevis.⁸⁵

Under sakkunnigförhöret med Frank Lindblad kom denne dock att med eftertryck underkänna tanken att uppgifterna i en bok, skulle ha kunnat framlocka sådana påstådda uttalanden av den lilla flickan som Christina Allgén senare utnyttjade, exempelvis att dottern skulle ha talat om att ”pappa och farbror tomt eller tet” sågat i tanten, borrar i tanten, kastat tantens huvud i papperskorgen m.m.

Enligt protokollet för den näst sista förhandlingsdagen, dvs. 1/3, förklarade advokaten Nilsson som svar på en fråga ”att han numera ej åberopar Tomteboken som

⁸⁴ Denna episod finns beskriven i Thomas Allgéns nedtecknade ”Hågkomster”, se ”dossiern”, s. 122, bilaga 7.

⁸⁵ Se protokollet s. 4, bilaga 12.

bevis”.⁸⁶ Detta återkallande innebar en alldeles onödig undfallenhet för barnpsykiatrikern Frank Lindblads förmodade expertis.

Det var ingalunda grundat på vetenskaplighet, när doktor Lindblad underkände ett eventuellt inflytande av ”tomteboken” till förmån för teorin om läkarnas samverkan vid mord. Hur det verkligen förhöll sig i detta fall kunde Frank Lindblad omöjligt ha någon kunskap om. Hans absoluta underkännande av tomteboken som inspirationskälla för den lilla flickan – och för hennes mamma – torde förklaras av hans bundenhet till sitt eget och Margareta Erixons sakkunnigutlåtande i vilket han godtagit Christina Allgén berättelse om barnets förfärande upplevelser som den enda rimliga förklaringen till vad barnet skulle ha sagt enligt Christina Allgén.

Var och en med erfarenhet av små barn kan lätt nog förstå, att ett inlevelsefullt berättande ur ”Tomtar”, som innehåller många obehagliga bilder, kan sätta fantasin i rörelse och skapa skrämsel hos en litet barn för vilken boken ingalunda kan vara lämplig. Barnets oro och egen fantasi kan säkerligen ytterligare understödjas av en mors paranoida misstankar. Några bilder ur tomteboken bifogas här som illustration.⁸⁷

”Tomteboken” hade Christina Allgén fått av Thomas i julklapp 1983. Christina kom under 1984 att ganska ofta läsa och titta i boken tillsammans med dottern. En jämförelse mellan bilder i boken och Christinas tal om rädsla för den lille ”Tom(t)” eller ”tet” ger – i direkt motsats till vad Frank Lindblad ansett vara möjligt – stöd för att det varit boken och inte någon skräckupplevelse på rättsläkarstationen som framkallat en hel del av barnets prat med sin mamma.⁸⁸

9.2 Tingsrättens ”nämndemannabeslut” om sinnesundersökning av läkarna. Svea hovrätts beslut att sätta läkarna på fri fot. JK:s kritik

Efter huvudförhandling under tiden 22 januari – 2 mars, 1988 samt efterföljande överläggningar fann rätten (nämnden) i beslut den 8 mars 1988, att läkarna var skyldiga till mord på Catrine da Costa, samt förordnade att de skulle genomgå rättspsykiatrisk undersökning. Mot beslutet hade ordföranden, rådmannen Birgitta Karlholm, och en nämndeman reserverat sig.

Tingsrättens beslut blev emellertid den 22 mars 1988 undanröjt av Svea hovrätt på grund av rättegångsfel. (Som ledamöter vid avgörandet deltog hovrättspresidenten Birgitta Blom, hovrättsråden Ann-Christine Zachrisson och Lennart Grobgeld samt hovrättsassessorn Alf Sandek, referent).

Felet i tingsrätten hade enligt hovrätten bestått i att ordföranden, chefsrådmannen Birgitta Karlholm, på grund av sjukdom inte kunde vara personligen närvarande, när tingsrätten (enbart nämnden) fattade det formellt avgörande beslutet i en så

⁸⁶ Se protokollet s. 23, bilaga 12.

⁸⁷ Bilder ur Tomteboken, bilaga 63.

⁸⁸För konkreta jämförelser med bilder i tomteboken kan hänvisas till bilaga 31, som utgörs av ett utdrag av förhör med Christian Allgén 1985-09-19.

viktig fråga som åtal för mord. (Ordföranden hade dock kontakter per telefon med några nämndemän.) Samtidigt beslöt hovrätten att det inte fanns tillräckliga skäl att längre hålla läkarna häktade, eftersom det förelåg en beaktansvärd möjlighet att mordåtalet vid en slutlig prövning inte skulle komma att bifallas.⁸⁹

I ett beslut 1989-03-08 (Dnr 1898-88-22) diskuterade dåvarande JK Hans Stark handläggningen av målet i tingsrätten och hovrätten, inklusive hur lagmannen i tingsrätten Carl-Anton Spak hanterat de administrativa frågorna inför en andra omgång i rättegången, då Spak själv inträdde som ordförande. Formfrågorna utreddes av JK med stor noggrannhet i detta beslut (19 sidor långt).⁹⁰ Häktningsfrågan borde enligt JK inte ha bedömts av hovrätten utan av tingsrätten efter återupptagande av målet.

Det är sedvana att JK eller JO inte kritiserar det materiella innehållet i enskilda domstolars beslut om detta inte är uppenbart felaktigt som uttryck för tjänstefel av domare. Däremot granskar JK och JO förekomsten av formella fel i domstolarnas handläggning. Det är sålunda enbart den s.k. *formella* rättssäkerheten som granskas, inte den *materiella*. Det för JK Stark aktuella ärendet gällde dock ett slags mellanfall, den formella handläggningen av en materiellt sett viktig rättssäkerhetsfråga, dvs. häktning som frihetsberövande. Även i denna situation koncentrerade sig alltså JK Stark enbart på den formella handläggningen, vilken hovrätten enligt honom inte borde befatta sig med. Den materiella rättssäkerhetsfrågan för läkarna tycktes inte intressera JK.⁹¹

9.3 Nämndemännens intervjusvar i Aftonbladet

Aftonbladet innehöll den 9 mars 1988 en artikel av Richard Aschberg med korta intervjusvar från nämndemännen i tingsrätten, av vilka alla utom en ansåg Thomas Allgén och Teet Härm vara överbevisade om att ha mördat Catrine da Costa.⁹² I ett brev någon dag efteråt till tingsrättens ordförande förklarade sig nämndemännen ha blivit lurade att uttala sig.⁹³ De hävdade dock inte att deras intervjusvar var felrefererade i tidningen. Här kommer nu att citeras något av vad varje nämndeman skall ha sagt, eftersom det ger en intressant inblick i de möjliga resonemangen bakom beslutet om sinnesundersökning av läkarna som skyldiga till mord. När nämndemännen – vilka är fullvärdiga domare med individuell rösträtt – omtalas med namn, är detta ett uttryck för den genomgående principen i denna stämningsansökan att det inte finns anledning dölja namnet på beslutsfattare.

⁸⁹ Hovrättens beslut bifogas som bilaga 11.

⁹⁰ JK:s beslut bifogas som bilaga 15.

⁹¹ JK:s yttrande kom till stånd efter anmälningar från några av JK icke-namn-givna privatpersoner, som ansåg att den första rättegången skulle ha fullföljts på grundval av tingsrättens "nämndemannabeslut" och att huvudförhandlingen inte hade bort göras om. Inte bara anmälarnas namn utan även namnen på domarna Birgitta Karlholm och Carl-Anton Spak anonymiserades i JK:s beslut.

⁹² Artikel i AB 1988-03-09 utgör bilaga 64.

⁹³ Brevet från nämndemännen utgör bilaga 9.

Ingrid Davidsson (c) förklarade att hon var övertygad om att läkarna var skyldiga ”men det kan ju hända att jag har fel, man vet ju aldrig, vi var ju inte eniga” och kroppen var styckad så att ”vi tror att det ligger ett mord bakom”.

Birger Persson (s) fann det klarlagt att läkarna styckat kroppen och att de – eftersom styckningen inte varit ”normalt utförd” – också måste ha dödat henne eftersom läkarna ”är perversa” och obducenten ”litet egendomlig”. Det hade varit ”hemskt när åklagaren inte har riktiga bevis”.

Hans Jonsson (m) fann det ”förvånansvärt att man måste fälla dem först innan man får en psykundersökning”. Han hade velat ha undersökningen ”innan diskussionen om skuldfrågan”. Det fanns mycket som pekade på att läkarna var skyldiga, ”men det är klart, det finns ju inga direkt påtagliga bevis för det”, även om ”tidigare fall har visat att styckningar har föregåtts av mord”.

Ulla Stiernstedt (s) svarade att målet varit det svåraste sedan hon blev nämndeman 1972, att man blivit utsatt för en viss press hela tiden ”avritad och fotograferad” och att det nu var mycket skönt att det skulle bli en rättspsykiatrisk undersökning.

Kerstin Bildt (m) tyckte inte att ”det här har varit komplicerat”, ”man måste ha medkänsla för offrets anhöriga” och kunde inte ”känna sig glad när man tänker på de anhörigas familjer”.

Kjell Larsson (stockholmspartiet), ville frikänna, eftersom bevisningen inte räckte för att fälla läkarna för mord, även om alla var överens om att de utfört styckningen.

Intervjusvaren innebär att alla nämndemännen hade godtagit den grundläggande trosföreställningen från förundersökningen, att Thomas Allgén och Teet Härm hade styckat Catrine da Costas kropp. Jovan Rajs obduktionsutlåtande och Christina Allgéns spekulationer hade sålunda fått fullt genomslag. Hur reservanten, chefsrådmannen Birgitta Karholm såg på saken är dock okänt.

Intervjusvaren från de nämndemän som stod bakom beslutet om sinnesundersökning avslöjade samtidigt, att de saknade kunskaper om förutsättningarna för beslut om sinnesundersökning liksom om vilka principer för bevisvärdering och vilka beviskrav som bör upprätthållas för en fällande dom för ett grovt brott, i detta fall mord.

Det torde visserligen inte gå att fastställa i vad mån övertygelsen hos nämndemännen bakom beslutet den 8 mars senare påverkade tingsrättens dom den 8 juli, då läkarna frikändes för mord men ändå i domskälen utpekades som likstyckare. Det verkar emellertid mycket sannolikt att trosföreställningarna på grund av bristande källkritisk förmåga under förundersökningen fick smitta av sig på den första rättegången i tingsrätten och senare även på domen den 8 juli. ”Smittoeffekten” förstärktes under den fortsatta, andra rättegången, då åklagaren återopade nya ”bevis”. Senare bedömare i rättskedjan fick i detta speciella fall en allt starkare ”förståelse” för att läkarna åtminstone hade styckat Catrine da Costas döda kropp.

9.4 Åklagarens beslut att driva målet vidare. Den andra rättegången i tingsrätten. Domen den 8 juli 1988. Försöken att överklaga

När hovrätten fattade beslutet den 22 mars 1988, att läkarna skulle sättas på fri fot, hänvisade domstolen särskilt till det yttrande från Socialstyrelsen (dvs. i verklighe-

ten dettas rättsliga råd) vilket inkommit till tingsrätten i slutet av huvudförhandlingen.⁹⁴ Både genom hovrättens beslut som sådant och genom hänvisningarna till vad rättsliga rådet hade sagt, vilket innebar ett underkännande av Jovan Rajs obduktionsutlåtande, aktualiserades på nytt frågan för chefsåklagaren Helin, om inte mordåtalet borde läggas ner. När han beslöt att driva åtalet vidare hade tre händelser inträffat, som utsatte åklagaren för påtryckningar.

Antagligen utgjorde dessa händelser led på vägen, när chefsåklagare Helins känsla av osäkerhet om åtalets hållbarhet stegvis tycktes övergå till en övertygelse om läkarnas skuld. Sin nya attityd kom chefsåklagaren att demonstrera under den andra rättegången och senare.

För det första: Den prostituerade Marianne Seppälä hade hört av sig direkt till chefsåklagaren med sin nya berättelse om vad Catrine berättat för henne om sitt umgänge med två läkare och den enes lilla dotter, allt enligt uppgift nedtecknat i hennes dagbok. – *För det andra:* Prostitutionsutredaren Hanna Olsson hade skrivit en artikel på Dagens Nyheters kultursidor om betydelsen av att målet drevs vidare med tanke på de prostituerade kvinnorna. (Hanna Olsson drevs av idealistiska motiv men förbisåg att de prostituerade kvinnornas påståenden om Teet Härm saknat bevisvärde, något som chefsåklagaren Helin dock insett.) – *För det tredje:* Det kom ett brev till åklagaren från någon som kallade sig ”Birgitta Olsson”, men som polisen inte lyckades identifiera. Den som skrivit brevet sade sig ha läst Hanna Olssons artikel. Därför ville hon berätta att hon haft Teet Härm som mångårig prostitutionskund, och att Härm erkänt för henne att han mördat både da Costa 1984 och sin hustru 1982. (Brevet innebar ett försök att med lögn påverka rättsprocessen.)

En ny huvudförhandling genomfördes i tingsrätten under tiden den 30 maj – den 28 juni 1988 med avhörande av 18 partssakkunniga och vittnen, alla på åklagarens begäran. Rätten bestod av lagmannen Carl-Anton Spak (ordförande) och chefsrådmannen Ingrid Westlander samt nämndemännen Gun Callmer-Öhlander, E Katarina Frändberg, Sixten Hofgård, John-Henri Holmberg, Anita Schramm och Peter Åsell. Domen meddelades den 8 juli 1988.⁹⁵ Åtalet för mord blev ogillat. Stockholms tingsrätt fann det dock nu för andra gången vara säkert, att läkarna styckat da Costas döda kropp.

En huvudaktör i den andra rättegången blev det nytillkomna vittnet Marianne Seppälä, som var bekant med da Costa. Hon hade förhörts av kriminalinspektören Pim Martinsson den 14 augusti 1984, och då fäst uppmärksamheten på Catrine da Costas ”torsk”, en finländare (den här ovan redan nämnde TÅ). Förhørsprotokollet rymdes på två sidor. Seppälä hade gett ett signalement på finländaren, som hon tydligen tänkte sig kunna vara den som mördat da Costa.

⁹⁴ Rättsliga rådets yttrande 1988-02-29 utgör bilaga 50.

⁹⁵ Tingsrättens dom utgör bilaga 13.

I mars 1988 hörde Marianne Seppälä på eget initiativ av sig direkt till åklagaren. Hon blev nu efter 3½ år förhörd på nytt den 12 mars 1988 av kriminalinspektören Wingqvist under medverkan av kriminalinspektörerna Ehrenbrand och Johan Karlsson. Nu är Marianne Seppälä vältalig och snabbpratande. Förhørsprotokollet omfattar 19 sidor, varav de första 6½ sidorna upptas av en oavbruten monolog när Seppälä utvecklar sitt nya budskap.

Enligt Marianne Seppälä skulle Catrine da Costa ha berättat för henne om sitt fleråriga umgänge med först en av de båda läkarna, som hade en liten dotter, och sedan även med den andre läkaren som tydligen nyare bekantskap. Läkarna och Catrine skulle ha haft sexualumgänge alla tre tillsammans med barnet som åskådare, Catrine skulle vid något tillfälle ha varit ”ute och vallat barnet”, den andre läkaren skulle ha fört Catrine da Costa till ”dödsrummet” m.m. Marianne Seppälä upprepade denna berättelse som vittne i tingsrätten.

Det är av olika skäl uppenbart att Marianne Seppälä begick mened. Detta följer redan av den mycket viktiga principen för tolkning av händelser, att delarna måste bedömas med ledning av helheten, och helheten bedömas med ledning av delarna (jfr kap. 7). Om det nämligen vid en helhetsbedömning av alla andra, kända fakta helt saknas anledning att anta annat än att läkarna var oskyldiga, går det inte att tillmäta något som helst bevisvärde åt Marianne Seppäläs senkomna berättelse. Denna gällde inte själva mordet utan gav en alldeles häpnadsväckande, kompletterande bakgrundshistoria om Catrine da Costas påstådda och omfattande umgänge med de två läkarna och den enes dotter. Den enda förklaringen till att dessa konstruktioner av någons skapande fantasi kunde vinna tilltro är att trosföreställningarna om läkarna som illgärningsmän nu nått sådana höjder att nästan vilken galenskap som helst kunde vinna gehör hos myndigheter, i massmedia och hos allmänheten.

Som framgått av 2003 års resningsansökan blev det så småningom, med ledning av konkreta förhållanden om da Costas och Seppäläs olika förhållanden under första halvåret 2004, också klarlagt av kommissarien Bertil Salin vid Västerortspolisen, att Marianne Seppäläs berättelse varit påhittad och hennes famösa dagbok om kontakten med Catrine en förfalskning.⁹⁶ Marianne Seppäläs vittnesmål skulle emellertid komma att få en mycket stor betydelse för tingsrättens domskäl; se vidare nedan.

Marianne Seppälä borde ha åtalats för mened när saken aktualiserades 1999-2000 på grund av den återupptagna förundersökningen i da Costa fallet, varvid det snart uppdagades att något underlag för mordmisstankarna mot Thomas Allgén och Teet Härm inte fanns. Chefsåklagaren Bjarne Rosén beslöt i augusti 2000 att lägga ner förundersökningen mot Marianne Seppälä ”på den grunden att brott inte kan styrkas”. Det går inte att komma ifrån intrycket att Rosén inte ville röra i bevisningen mot Thomas Allgén och Teet Härm. Om så var fallet skulle det ur skadeståndsrättslig synpunkt kunna hävdas, att nedläggningsbeslutet inneburet en skada för läkarna,

⁹⁶ Se 2003 års resningsansökan s. 52 (bilaga 4) med hänvisning till kommissarien Salins utredning, bilaga 24 till resningsansökan (här i bilaga 5).

vars möjlighet att få resning – en ansökan låg vid den tiden i Regeringsrätten – därigenom försvårades.

För övrigt hade Teet Härm själv utarbetat en promemoria om lögner av Marianne Seppälä under förhöret med henne. Promemorian ledde till att kriminalinspektör Wingqvist 1991-09-04. hade ett förhör med Härm. Sannolikt lade Wingqvist handlingarna åt sidan utan vidare åtgärd.⁹⁷

Även en annan prostituerad kvinna, Theresa Trygger, drogs så småningom in i huvudförhandlingen genom initiativ av chefsåklagaren Helin. Det var nu fråga om ett helt nytt åtal mot Teet Härm vilket väcktes när huvudförhandlingen pågått i ett par veckor och anmäldes som inkommet av tingsrättens ordförande vid sammanträdet den 17 juni för behandling den 22 juni. Theresa Trygger mobiliserades inte som vittne angående mordåtalet utan som målsägande för misshandel. Denna skulle ha utförts mot henne i en trappuppgång på Östermalm i september 1983 av en man som hon nu identifierade som Teet Härm. Åtalet blev ogillat i domen den 8 juli.⁹⁸

Noteras kan att det var Theresa Trygger, som var målsägande i det fall av påstådd misshandel från Teet Härm som ingick i kammaråklagare Torsten Wolffs beslut den 18 juni 1986 att lägga ner förundersökningen mot honom för mord och misshandel. Nu, två år senare, fann chefsåklagaren Helin det tydligen vara lämpligt att till mordåtalet mot Härm lägga även Theresa Tryggers anklagelser. På grund av den nytillkomna målsägandens osäkra levnadsförhållanden som prostituerad väckte dock handläggningen av det nya åtalet ovisshet vid tingsrättens sammanträde den 21 juni. På fråga av rättens ordförande förklarade chefsåklagaren ”att man för närvarande inte fått kontakt med målsäganden i det sist inlämnade åtalet” och att ”ansträngningar görs för att anträffa henne, men de har hittills varit utan resultat”. Theresa Trygger kom dock till tingsrätten den 22 juni och anmälde att hon önskade höras i Härms utevaro; han fick avlyssna förhöret från ett annat rum. Med tanke på Teet Härms hörselskada noterades i protokollet också att advokaten Jan Karlsson ”uppgår att han kommer att berätta för Härm vad som sägs under förhöret samt att vid behov bandet från förhöret kan spelas upp”.

Fallet med Theresa Trygger var, vid sidan av Marianne Seppälä, det första exemplet i domstol på oriktiga anklagelser mot Teet Härm från prostituerade kvinnor vilka tidigt tillgodogjort sig trosföreställningen, att ”obducenten” hade mördat i varje fall Catrine da Costa och kanske – eller rentav sannolikt – också flera andra prostituerade kvinnor.

Ett belysande, *senare* exempel på att Teet Härm blivit rätts- och fredlös är fallet med Marie Skog (behandlat av Nacka tingsrätt och därefter av Svea hovrätt genom beslut 1994-11-08 i mål B 2931/93). Denna prostituerade kvinna hade polisanmält Teet Härm, som hon uppgav varit kund ”runt åren 1979-81” och som hon kände till hade varit åtalad i da Costa-fallet. De skulle 1992 ha åkt hem till Skogs lägenhet. Han hade haft med sig ett par vinflaskor och väl i lägenheten hade hon utan framgång sökt onanera åt honom. När han fick reda på att hon känt Catrine da Costa, hade han slagit henne medvetlös och försvunnit. Hon polisanmälde Teet Härm och var sedan berusad vid förhör. Även Teet Härm förhördes innan utredningen mot honom lades ned. – Dessa händelser föranledde åtskillig publicitet om de nya misstankarna mot ”obducenten”. Teet Härm sökte att denna gång freda sig genom att vid Nacka tingsrätt (ordförande lagmannen Grönwall) väcka skadeståndstalan mot Marie Skog för falsk angivelse. Teet Härm förlorade i både tingsrätt och hovrätt eftersom ord stått mot ord, en knappast självklar rättstillämpning vid fråga om angivelse för brott.

⁹⁷ Härms PM samt protokollet 1991-09-04 bifogas som bilaga 46.

⁹⁸ Se tingsrättens dom s. 54 f, bilaga 13.

I domen den 8 juli 1988 måste tingsrätten visserligen ogilla åtalet mot Thomas Allgén för otukt och sexuellt utnyttjande, eftersom det inte visats att han betett sig så som åklagaren påstått och barnet hade sin mödomshinna kvar.⁹⁹ Enligt tingsrättens mening hade det dock framgått att någon ”manipulerat” med barnets könsdelar. Tingsrättens slutsats var förhastad redan med hänsyn till vad domstolen själv anfört tidigare.¹⁰⁰

Det kan också tilläggas att osannolikheten av ”mammans” incestanklagelser senare kom att analyseras i ett sakkunnigutlåtande av barnpsykologen Lars Billing. Det skrevs på Billings eget initiativ på hösten 1989, men har synbarligen aldrig blivit återoppat i domstol.¹⁰¹ Det var, som Billing utvecklade, alldeles tydligt för den som läser förundersökningen att Christina Allgén mycket starkt påverkade dottern både genom ledande frågor och genom ”betingning”, dvs. att barnet känner sig belönat när det svarar som den vuxne vill att det skall göra.

Att Thomas Allgén åtalades för otukt med sin dotter kan ses som obefogat åtal i form av åtal utan sannolika skäl, se 15 kap. 5 § tredje stycket Brottsbalken. Särskild talan om skadestånd förs nu inte på denna grund. Väckandet av åtal för incest ingår emellertid i de kumulerade felen som orsakat skador för Thomas Allgén i samband med mordmisstankarna och konsekvenserna av dem.

Tingsrättens dom den 8 juli 1988 ledde visserligen till ogillande av alla väckta åtal. Särskild betydelse kom det dock att få att läkarna i de ”frikännande domskälen” samtidigt utpekades som överbevisade om likstyckning. I sak hamnade alltså tingsrätten enhälligt i samma slutsats som nämndemännen i det upphävda beslutet den 8 mars. Dessa frikännande domskäl kom som bekant att spela en katastrofal roll för det fortsatta juridiska – och för den delen massmediala och opinionsmässiga – händelseutvecklingen. Domskälen, som inte kunde överklagas, byggde på felbedömningar i olika hänseenden av vilka några skall kommenteras här.

Dock bör det noteras att (jfr ovan) tingsrätten underkände tillförlitligheten av Ingeborg Olssons i januari nytillkomna vittnesberättelse, att hon sett två män med barnvagn gå in i den anatomiska institutionens byggnad på Karolinska institutets område; tingsrätten beskrev saken så att hon sett männen i ”närheten av rättsläkarstationen”.¹⁰² Enligt tingsrätten kunde hennes vittnesutsaga inte ges någon betydelse för prövningen av målet: det hade gått lång tid innan hon underrättade polisen, och hon hade inte angett några speciella omständigheter till stöd för sitt minne att mötet med det två männen med barnvagn just på annandag pingst 1984.

Desto större betydelse för prövningen av målet fick däremot Marianne Seppäläs berättelse. Denna hade enligt tingsrättens domskäl lämnats ”konstlöst och sakligt och därvid till rätten förmedlat det bestämda intrycket att det hon uppgett om sina och Catrine da Costas samtal är självupplevt”. Efter konstaterandet att de dagboksanteckningar, som stödde hennes berättelse, ”synes ha förts fortlöpande bortsett

⁹⁹ Domen s. 6 f, bilaga 13.

¹⁰⁰ Domen s. 8, bilaga 13, med hänvisning till dr Naglo och rättsläkaren, dr Grundin.

¹⁰¹ Billings utredning utgör bilaga 45.

¹⁰² Domen s. 63 f, bilaga 13

från under abstinensperioder” ansåg sig tingsrätten kunna sätta tilltro till hennes vittnesmål, liksom att ”det saknas anledning att betvivla riktigheten av Catrine da Costas uppgifter”.¹⁰³

Nu hade tingsrätten visserligen inte de insikter som här redovisats om att det saknades all bevisning av värde för åtalet mot läkarna. Inte desto mindre är det klart, att tingsrättens värdering av Marianne Seppäläs berättelse inte skedde enligt de principer som bör tillämpas vid utsagepsykologisk analys av en berättelses bakgrund, framväxt och innehåll. I stället åberopade tingsrätten sådana schabloner om ett vittnes uppträdande som varit, och kanske alltjämt är, ganska vanliga i domstolarna, men som tyvärr mycket lätt kan leda alldeles fel.

Vetenskapliga undersökningar har f.ö. visat att domare lika litet som andra yrkeskategorier eller folk i allmänhet har någon skicklighet i att avslöja lögnare. Skickligast därvidlag tycks vara erfarna förbrytare som är vana både att ljuga och att själva bli lurade. Denna samlade erfarenhet kan tänkas medföra en intuitiv förmåga som – i likhet med all intuition – inte så lätt kan definieras i sina beståndsdelar.¹⁰⁴

Angående Thomas Allgéns person kan det i anslutning till tingsrättens dom noteras en stegvis framvuxen, svindlande brist på förståelse för sambandet mellan ”delar och helhet”. I själva verket var Thomas Allgén en skötsam ung läkare, vars egna uppgifter polis och åklagare helt bortsåg ifrån. Under myndigheternas hantering förvandlades hans personlighet till oigenkännlighet.

Först misstänkliggjordes Thomas Allgén för incest. Därefter utmålades han av sin f.d. hustru Christina som en trolig likstyckare tillsammans med farbror ”tomt, tet eller pet”, dvs. Teet Härm. Samme Thomas Allgén framställdes i mars 1988 genom berättelsen av Marianne Seppälä som också sexuellt pervers samt bisexuell. Dessutom hade han enligt Marianne Seppäläs berättelse också haft för vana att medföra sin drygt ettåriga dotter som vittne till sexuella övningar med två män och en kvinna som samtidiga deltagare.

Genom tingsrättens dom stämplades Thomas Allgén nu också officiellt som likstyckare, därmed kanske också mördare av Catrine da Costa med vilken han enligt Seppälä skulle ha haft en flerårig prostitutionsförbindelse. Dessutom skulle han och hans förmodade medgärningsman Teet Härm till och med – enligt Christina Allgéns berättelse – ha ätit av det styckade liket inför ögonen på barnet som hade fått vara med även vid detta tillfälle.¹⁰⁵ Hennes f.d. man hade nu till sist fått ytterligare en egenhet utöver att vara pervers likstyckare, nämligen villigheten att delta vid kannibalism.

Personlighetsförvandlingen av Thomas Allgén från skötsam ung läkare till nidbilden av ett monster, i sällskap med Teet Härm som ett från början förmodat större monster, var avslutad.

¹⁰³ Citaten i texten kommer från s. 62 i tingsrättens dom, bilaga 13.

¹⁰⁴ Jfr här till Pär Anders Granhag, Leif A. Strömwall & Maria Hartwig, Lögnarens kroppsspråk, i Svensk vittnespsykologi. Utsagepsykologi i teori och praktik (red. Nils Wiklund & Ulla Sjöström), 2004, s. 293 ff.

¹⁰⁵ Se polisprotokoll 1986-08-07 som utgör bilaga 35.

Nidbilden av Teet Härm hade, som framgått ovan, grundlagts av polisen redan under hösten 1984, så småningom med hjälp av ganska många prostituerade som sökte få honom fast för det de antog, nämligen att han mördat Catrine da Costa. Särskilt stor betydelse fick Jovan Rajs envisa insatser för att understödja misstankarna mot sin tidigare mönsterdoktorand med osakliga spekulationer att han var mördare, en uppfattning som Rajs bestämt sig för redan innan han skrev sitt obduktionsutlåtande den 23 november 1984.

På grundval av Marianne Seppäläs berättelse kunde tingsrätten lägga samman sina bedömningar av de båda läkarna som två sexuellt avvikande personer vilka utövat sina makabra lustar tillsammans. ”Tingsrätten tänker då särskilt på att Catrine da Costa bundits och på att de båda varit på varandra och haft samlag med Catrine da Costa vid samma tillfälle i (barnets) närvaro”.¹⁰⁶

Även tingsrätten saknade sålunda förmåga att genomskåda otillförlitligheten, ja orimligheten av Christina Allgéns övertygelser om vad barnet skulle ha varit med om vid 17 månaders ålder liksom också ovetenskapligheten av Lindblads & Erixons undersökningar och slutsatser. Med hänvisning till dessa båda experter och barnskötaren Majvor Sundvik fann tingsrätten inte heller anledning till annat antagande än det som gjorts av Lindblad & Erixon: ”De har som tidigare nämnts bestämt avvisat tanken att (barnets) utsagor skulle kunna vara symtom på att hon skulle vara psykiskt störd”.¹⁰⁷

Tingsrättens konstaterande var säkert riktigt. Det fanns aldrig någon anledning anta att ”barnet” skulle vara psykiskt stört. Genom sitt uttalande om barnets psykiska hälsa, förbisåg tingsrätten däremot att den ställda frågan gällde fel person. I stort sett alla upplysningar om barnets påstådda iakttagelser och associationer hade ju kommit från Christina Allgén, inte från barnet självt.

Tingsrätten blev också vilseledd av Jovan Rajs och kommissarien Langes antaganden, eftersom domstolen stannade i slutsatsen, att ”det redovisade materialet” utgjorde ”ett starkt stöd för att styckningen inte helt igenom kunnat utföras av lek-män och för att det vid styckningen har brukats sådana eggverktyg som brukar användas vid obduktioner”.¹⁰⁸ Rajs hade för övrigt i tingsrätten visat ett nytt prov på brister i objektivitet och uppriktighet, när han på begäran av åklagaren framträdde som partssakkunnig i tingsrätten den 13 och 14 juni, 1988. Han underlät då att tala om, att han en månad tidigare mottagit ett brev, daterat den 6 maj 1988, från professor Püschel i Hamburg, i vilket brev Püschel direkt tagit avstånd från Rajs slutsatser när Rajs sökt hans stöd i da Costa-fallet.¹⁰⁹ Püschel var i sammanhanget en särskilt viktig person även för Rajs själv, eftersom det i mycket var Püschels forskning som Rajs sökte stödja sig på i da Costa-fallet.

¹⁰⁶ Domen s. 65, bilaga 13.

¹⁰⁷ Domen s. 63, bilaga 13.

¹⁰⁸ Domen s. 61, bilaga 13.

¹⁰⁹ Jfr 2003 års resningsansökan s. 38 (bilaga 4) med professor Püschels brev som bilaga 12 (här i bilaga 5).

Chefsåklagarens efter hand tillväxta övertygelse om läkarnas skuld och ökade ansträngningar för att få läkarna fällda, föranledde för övrigt under den andra rättegången i tingsrätten försök att få ledamöterna av Rättsliga rådet, professorerna Gerhard Voigt och Tom Saldeen, att framstå som jäviga, eftersom rådet inte godtagit Jovan Rajs slutsatser i obduktionsutlåtandet. Dessa försök var så mycket märkligare som den ende rättsläkaren mot vilken det kunde åberopas ett jävsförhållande var Jovan Rajs själv på grund av hans tidigare mycket nära samarbete med Teet Härm.¹¹⁰

Tingsrättens domskäl framstår som slutpunkten för de efterhand allt mera växande galenskaperna i bevisvärderingen, som grundlagts under förundersökningen. Senare kom tingsrättens bedömning i realiteten att bli vägledande vid den fortsatta hanteringen av Socialstyrelsen, i HSAN och i kammarrätten i Stockholm.

Därmed hade man också grundlagt som sannolik uppfattningen att läkarna eller någon av dem varit mördare trots att de frikändes av tingsrätten.

9.5 Läkarnas försök att överklaga tingsrättens frikännande domskäl. Högsta domstolens beslut och inställning i övrigt

Såväl Thomas Allgén som Teet Härm överklagade tingsrättens domskäl till Svea hovrätt och yrkade att hovrätten, ”med ändring av tingsrättens dom, måtte finna att han ej styckat eller deltagit i styckningen av Catrine da Costas kropp”. Läkarna yrkade också att hovrätten skulle undanröja vad tingsrätten avslutningsvis anfört i sina domskäl, nämligen att styckningen var att betrakta som brott mot griftefrid, men att åklagaren inte väckt åtal för denna gärning, för vilken preskription inträdde sommaren 1986.

Även chefsåklagaren Helin förde talan mot tingsrättens dom och begärde genom s.k. anslutningsvad bifall till talan mot läkarna för mord, alternativt grov misshandel och grovt vållande till annans död. Också Christina Allgén (ombud advokaten Claes Hemmingsson) sökte sent omsider att inträda i hovrättprocessen som intervenient med yrkande om bifall till åtalet mot Thomas Allgén för grov otukt med barn och grovt sexuellt utnyttjande av underårig.

Christina Allgéns yrkande att få inträda som intervenient i ett brottmål avvisades av hovrätten som omöjligt enligt Rättegångsbalken. Försöket måste ses som uttryck för hur djupt hon var fången av sina inbillningar och i sin på dunkla grunder – från början sexuell besvikelse – betingade strävan att hämnas på Thomas Allgén. Kanske hade hennes föreställningar nu fått ytterligare näring av särskilt Marianne Seppäläs berättelse, trots att Christina Allgén egentligen – om man bortser från

¹¹⁰ Se om dessa jävsfrågor tingsrättens protokoll – här som bilaga 12 – s. 5 med beslut av tingsrätten 1988-06-03 att inte till ”formell prövning ta upp om Voigt och Saldeen varit jäviga”, liksom s. 10 angående sammanträde 1988-06-13, då chefsåklagaren på fråga av tingsrättens ordförande ”om det fortfarande ifrågasätts jäv hos två ledamöter av rättsliga rådet” svarar att ”frågan om jäv kvarstår, eftersom socialstyrelsen ej yttrat sig i denna fråga utan endast ingivit de berörda ledamöternas yttranden i frågan”. Chefsåklagarens påstående var endast ägnat att vidhålla osakliga misstänklighöranden av Voigts och Saldeens opartiskhet.

hennes paranoida föreställningar – borde ha varit den första att inse att denna berättelse omöjligen kunde vara sann.

Hovrätten fattade sitt beslut efter föredragning och enligt protokoll den 12 september 1988 (i mål B 2034/88).¹¹¹ Läkarnas talan avvisades enligt den principen i rättspraxis, att frikännande domskäl aldrig kan överklagas. Därmed bortföll automatiskt även åklagarens s.k. anslutningsvad.

Högsta domstolen (justitieråden Bengtsson, Gregow och Svensson) beslutade den 12 januari 1989 utan särskild motivering att avslå Thomas Allgéns och Teet Härms ansökan om prövningstillstånd för överklagande av tingsrättens frikännande domskäl. I ett avgivet yttrande hade Riksåklagaren angett som skäl för att ett överklagande inte var möjligt, att frikännande domskäl inte i något sammanhang kunde ges rättsverkan.

Riksåklagarämbetets och – får man väl anta – HD:s förlitan på att domskälen i detta fall inte skulle få några verkningar skulle visa sig vara en chimär.

9.6. Felen vid myndighetsutövning under de två rättegångarna i Stockholms tingsrätt

Den tidigare framställningen om förundersökningen (kap. 8) gjorde det tydligt att polisen och åklagaren i da Costa fallet begått svåra misstag, vilka i sig allvarligt åsidosatte Thomas Allgéns och Teet Härms rättssäkerhet. Det har i de delavsnitten 9.1-5 visats att Stockholms tingsrätt saknade förmåga att genomskåda bevisningens otillräcklighet och att slå vakt om läkarnas rättssäkerhet. I stället kom de ”frikännande” domskälen att få katastrofala verkningar.

Åtalet innehöll överdrifter och oklarheter som utvidgade raden av kumulerade fel under förundersökningen. Gärningsbeskrivningen måste ändras genom valet av annandag pingst, och inte pingstaftonen som dagen då Catrine da Costa skulle ha mördats. Hela det påstådda scenariot för läkarnas samverkan för mord och likstyckning blev efter ändringen närmare besett en omöjlighet med hänsyn till sådana fakta som polis och åklagare förbisåg men som fanns i polisens ”slask” av sådana handlingar som inte redovisades.

Gärningsbeskrivningen angående incest, som Thomas Allgén påstods ha begått mot sin dotter, innebar, som redan sagts, en svåröverträffad fantasiskapelse med hänsyn till det obefintliga underlaget i påvisbara fakta.

¹¹¹ Ledamöter i domstolen var hovrättslagmannen Staffan Edling, hovrättsråden Erik Bergenfalk och Hans Palmcrantz, referent, samt hovrättsassessorn Ulla Bergendal. Hovrätten utvecklade sitt resonemang genom synpunkten, att omöjligheten att överklaga frikännande domskäl bör gälla även vid åtal för ett brott som är preskriberat (vilket ju brott mot griftefrid var). Samma resonemang borde enligt hovrätten tillämpas när något åtal för brott mot griftefrid över huvud taget inte hade väckts. Sammanfattningsvis konstaterade hovrätten att tingsrätten ”inte på sådant sätt prövat frågan om ansvar för brott mot griftefrid att Thomas Allgén och Teet Härm har rätt att fullfölja talan mot domen”.

I just detta speciella mål visade sig dessutom själva uppläggningsarna av huvudförhandlingarna enligt Rättegångsbalkens regler innebära en allvarlig nackdel för Thomas Allgén och Teet Härm. Om man läser förhören med Christina Allgén omedelbart efter åklagarens sakframställning, så är det särskilt under den första rättegången i tingsrätten slående hur hon genom åklagarens välvilliga frågor får stor hjälp för att spela en huvudroll, rent av att helt dominera scenen och göra sitt budskap ganska trovärdigt – trots att det är ren galenskap. De allra värsta galenskaperna i förundersökningsprotokollet hoppar åklagaren över när han söker Christinas bekräftelser. Efter hand framstår hon som en på en gång hjälplös men begåvad och ambitiös kvinna. Samtidigt svärta hon ner Thomas Allgén på ett infamt skickligt sätt och klarar försvarsadvokaternas frågor med bravur även om hon råkar i viss knipa några gånger. Hennes rollspel underlättas av att åklagaren underbygger bilden av en lidande kvinna.

Intervjusvaren av nämndemännen till Aftonbladet efter den första rättegången avslöjade en okunnighet om beviskrav och bevisvärdering i brottmål som medförde att beslutet om sinnesundersökning av läkarna som skyldiga till mord i sig kan ses som ett uttryck för ett fristående fel vid myndighetsutövning. Det är uppseendeväckande ur rättsstatlig synpunkt att nämndemän utan några krav på kompetens eller utbildning kan verka som fullvärdiga domare med individuell rösträtt i mål om mycket allvarliga brott

Under den andra rättegången i tingsrätten drevs felbedömningarna upp till en förhöjd nivå främst genom det nytillkommande vittnet Marianne Seppälä, som åklagaren ansåg sig kunna åberopa och som därefter blev trodd av tingsrätten fastän hon otvivelaktigt begick mened. Marianne Seppäläs berättelse utgjorde en fantasi-skapelse inbakad i en del sannolikt riktiga upplysningar, vilka hon nog kan ha fått av Catrine da Costa men vilka inte gällde Thomas Allgén eller Teet Härm. Det är svårbegripligt hur Seppälä kunde bli trodd i sin utläggning om Catrine da Costas fleråriga bekantskap med den ene läkaren och hans dotter liksom med perverst, sexuellt umgänge – låt oss säga i ”trekant” – med båda läkarna i närvaro av det lilla barnet och med någon utflykt till ”dödsrummet”.

Förklaringen till Marianne Seppäläs framgångsrika uppträdande får sökas i finurligheten genom den sent omsider uppvisade ”dagboken” (vilken aldrig blev kriminaltekniskt undersökt), i Seppäläs på samhällets skuggsida inövade förmåga att uppträda på ett trovärdigt sätt samt – framförallt – den beredskap att godta vilka perversiteter som helst från läkarnas sida, som successivt kommit att byggas upp hos myndigheterna, genom massmedia och hos allmänheten.

Genom tingsrättens dom den 8 juli 1988 blev läkarna visserligen frikända från åtal för mord. Den ursprungliga trosföreställningen från förundersökningen, att läkarna hade styckat Catrine da Costas kropp på rättsläkarstationen – i närvaro av ”barnet” om 17 månader som senare ”kronvittne” – fick nu en kraftfull, auktoritativ förstärkning genom tingsrättens domskäl. Som ett steg på vägen mot denna nu som

slutlig sanning godtagna föreställning kan man se tingsrättens nämndemannabeslut den 8 mars.

I fråga om bevisvärderingen tycks tingsrättens godtrogenhet i domskälen den 8 juli ha sammanhängt med en svaghet i handläggningen, vilken ”moderna” domare själva tvärtom anger som nära nog en finess i brottmålsprocessen, något som kommit till klara uttryck på grund av diskussionen om den s.k. Axbergerrapporten 2006 till JK. Enligt denna uppfattning skall ingen domare behöva studera förundersökningsmaterialet. Hade tingsrätten på allvar gjort detta – det hade räckt med utvalda delar av förundersökningen – skulle man ha förstått att det långtifrån fanns övertygande bevisning för att läkarna eller någon av dem mördat Catrine da Costa, inte heller för att läkarna tillsammans eller någon av dem ensam skulle vara likstyckare.

Åtalet mot Thomas Allgén för incest var, för den som studerar förundersökningsprotokollen, likaledes helt ounderbbyggt. Detta åtal möjliggjordes genom den mycket långtgående ”förförståelse” för vanligheten av incest som hade utvisats av Socialförvaltningen i Stockholm liksom även av Lindblad & Erixon. De byggde sina omdömen på metodologisk inkompetens för det sakkunniguppdrag som de åtagit sig.

En ytterligare samverkande orsak till tingsrättens misslyckade bevisvärdering var också den illvilliga expertinsatsen för statens räkning av docenten, senare professor Jovan Rajs som obducent.

Det för framtiden allra mest ödesdiga misstaget i tingsrättens dom den 8 juli visade sig dock bli, att domstolen kombinerade frikännandet av läkarna enligt åtalet för mord med uttalandet att de var likstyckare. Om i ett brottmål vilket som helst en frikännande dom meddelas trots att bevisningen karakteriseras som ganska stark, men inte tillräcklig för fällande dom, kan och bör ändå den frikände anses vara oskyldig.

Så kan man inte uppfatta ”frikännande” domskäl i vilka någon anges vara överbevisad om en annan brottslig gärning än den för vilken han eller hon åtalats. Situationen skulle ha varit densamma även om tingsrätten hade utpekade läkarna som likstyckare utan att göra det tillägget till domskälen, att likstyckningen varit ett brott mot griftefrid. Orden gör inte saken. Likstyckningen utgjorde objektivt sett ett brott, oavsett om det väckts åtal eller inte, och oavsett om brottet varit preskriberat.

Det diskutabla är själva utpekandet av de ”frikända” personerna som ansvariga för en brottslig gärning för vilken de inte åtalats. Konsekvenserna kan bli svårare än om åtal hade väckts, eftersom en fällande dom hade kunnat överklagas. Så var det antagligen i just detta fall. Både Svea hovrätts beslut den 8 mars 1988, att sätta läkarna på fri fot, liksom hovrättslagman Tillingers (ordförandens) reservation till HSN:s kommande beslut (1989-05-23) att dra in läkarnas legitimationer tyder på att läkarna hade kunnat vänta sig en mera källkritisk bevisprövning om målet fått överklagas till hovrätt med vana vid grova brottmål. (Se om HSN nedan under 10.2.)

I ett senare rättsfall, NJA 1998 s. 693, upprätthöll Högsta domstolen utan förbehåll principen, att frikännande domskäl inte kan överklagas

Rubriken till referatet i Nytt Juridiskt Arkiv lyder: ”När ett åtal ogillats på den grund att det inte styrkts att den tilltalade fyllt 15 år vid tiden för gärningarna (vilka gällde otukt med barn, min anm.) men HovR:s i domskälen uttalat att den funnit utrett att han begått dem, har den tilltalade ansetts sakna rätt att överklaga HovR:ns dom”.

I ett särskilt yttrande, till vilket de övriga justitieråden (Lind, Svensson, Thorsson och Lundius) anslöt sig ”i huvudsak”, framhöll justitierådet Gregow att de med hänsyn till principen att frikännande domskäl inte får överklagas ”är tydligt att en domstol bör undvika att göra uttalanden som måste uppfattas som kränkande för en part eller annars kan vara chikanerande för denne, om det inte är påkallat för prövningen av målet”.

Som tidigare noterats var Torkel Gregow en av de tre justitieråd som genom beslut den 12 januari 1989 avslog Thomas Allgéns och Teet Härms ansökan om prövningstillstånd för att få en ändring till stånd av tingsrättens domskäl. Hans särskilda yttrande i rättsfallet NJA 1998 s. 695 klargör indirekt det särskilt olyckliga i att tingsrätten i sina domskäl 1988 – under en felaktig övertygelse – konstaterade att läkarna hade styckat Catrine da Costas kropp.

Domskälen innebar ett felaktigt fastslående av det chikanerande förhållande som sedan dess förstört läkarnas liv: de stämplades som likstyckare – dvs. skyldiga till brott mot griftefrid – men de kunde inte överklaga. Redan detta förhållande taget för sig kan ses som skadestandsgrundande fel vid myndighetsutövning, även om domskälen samtidigt utgör en fortsättning på den långa raden av tidigare kumulerade fel i statens myndighetsutövning mot läkarna.

Dessvärre fick domskälen en fullständig genomslagskraft i den fortsatta händelseutvecklingen, trots att de inte borde ha getts någon rättsverkan över huvud taget.

10. Från tingsrättens dom 1988 till Regeringsrättens beslut 1990 att återförvisa legitimationsärendet till kammarrätten.

10.1 De allmänna verkningarna av tingsrättens dom den 8 juli 1988

Efter tingsrättens dom den 8 juli steg en redan tidigare högröstad opinion mot läkarna till nya höjder. Genom domen hade läkarna utmålats som perversa och bestiiska illgärningsmän.

Hat mot de två läkarna och medlidande med Catrine da Costa och hennes anhöriga kunde nu kombineras med kritik mot Stockholms tingsrätt, liksom mot Socialstyrelsens rättsliga råd, som underkänt obduktionsutlåtandet från docenten och sedermera professorn Jovan Rajs.

Tingsrättens dom misstänkliggjordes som uttryck för att domstolen inte ville fälla två läkare, när den mördade ”bara” var en prostituerad kvinna. De redan tidigare starka trosföreställningarna om läkarnas skuld fick därmed en förment ideologisk förklaring till varför åtalet ogillats.

Catrine da Costa, som mördats och som fått sin kropp skändad, fick symbolisera prostituerade kvinnors allmänna olycksöden.¹¹² Symboliken i läkarnas skuld kunde rentav generaliseras till att gälla dels patriarkat och kvinnoförtryck, dels överklass mot underklass.

Det rättsliga rådets kritik av Jovan Rajs obduktionsutlåtande kunde samtidigt utmålas som uttryck för att rådets medlemmar (f. lagmannen Åke Widding, ordförande, hovrättsassessorn Olof Söderström samt tre professorer i rättsmedicin, Gerhard Voigt, Lennart Rammer och Tom Saldeen) ville skydda de åtalade läkarna som kollegor. Rättsliga rådet blev JO-anmält av de båda läkarna Kajsa Sundström och Bengt-Erik Ginsburg för att man redovisat en annan mening än Jovan Rajs. Rättsliga rådet avgav emellertid ett svar som snarare förstärkte kritiken mot Rajs liksom också mot prostitutionsutredaren Hanna Olsson vilken åberopats i anmälningen till JO.¹¹³

Myndigheternas fortsatta agerande ger det ofrånkomliga intrycket att man smittats av samma starka ”förförståelse” om läkarnas skuld, som successivt byggts upp under en växelsång mellan å ena sidan polis och åklagare och å andra sidan massmedia. Denna trosföreställning hade genom tingsrättens auktoritet blivit en förmodad sanning, som kom att styra den härskande opinionen med svår förföljelse av läkarna som resultat.

10.2 Socialstyrelsen och HSAN:s utnyttjande av de ”frikännande” domskälen. Läkarnas rättslöshet. Regeringsrättens återförvisningsbeslut den 11 juni 1990.

Det visade sig omedelbart att Socialstyrelsen och Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd (HSAN) var beredda att sätta sig över principen att frikännande domskäl inte skall ges någon rättsverkan, om man nu alls varit medveten om principen. Socialstyrelsen gjorde en framställning till HSAN om indragning av legitimationerna 1988-07-25, dvs. redan 2½ vecka efter tingsrättens dom. Som skäl åberopades att tingsrätten funnit det ställt utom rimligt tvivel att läkarna tillsammans styckat ”en viss persons kropp” och dessutom konstaterat att styckningen var att betrakta som brott mot griftefrid.

¹¹² Som berörts i 2003 års resningsansökan s. 28 f (bilaga 4) fick denna opinion sitt ledande uttryck genom Hanna Olssons bok ”Catrine och rättvisan” (1990), som medförde att författarinnan 1992 blev hedersdoktor vid samhällsvetenskapliga fakulteten vid Umeå universitet, och som blivit en hyllad lärobok i kurser i genusteori och sociologi. Det är klart att Hanna Olsson drevs av idealistiska motiv, men också att hon i styckmordsfallet gått vilse i verkligheten. Motiveringen för hedersdoktoratet finns återgiven i resningsansökan s. 29.

¹¹³ Detta andra utlåtande av rättsliga rådet, avgivet 1990-08-13, utgör bilaga 57. Se vidare kap. 11.1.

Snabbheten i Socialstyrelsens agerande och styrelsens handlande efter alla år där-
 efter illustrerar, att styrelsen utan varje egen bedömning kom att bygga allt sitt
 framtida handlande på utgångspunkten att tingsrättens domskäl – som inte fick
 överklagas och därför inte skulle ges någon rättsverkan – var pålitliga.

En illustration av föreställningar hos en enskild tjänsteman i Socialstyrelsen utgör
 ett brev till Justitiekanslern 2006-08-08 av juristen Per Gedin. Han omtalar att han
 vid tiden för mordutredningen tjänstgjorde på byrå HS2 inom Socialstyrelsen, och
 att han då skrev ett första utkast till en framställning om återkallelse av ”obducentens”
 läkarlegitimation.¹¹⁴ Brevet är skrivet år 2006 i anledning av min framställ-
 ning den 14 juli 2006 till JK (som statens ombud) angående skadestånd till Tho-
 mas Allgén och Teet Härm. Enligt brevet skulle Teet Härm ha besökt Socialstyrel-
 sen tillsammans med en prostituerad kvinna, sannolikt enligt brevskrivaren därför
 att ”han ville visa att han umgås socialt och fritt med en prostituerad som inte räds
 honom”. Uppgiften om en lättklädd prostituerad kvinna som ”obducentens” föl-
 jeslagare i Socialstyrelsen härrör enligt juristens brev från den dåvarande registra-
 torn på byrå HS2 Margareta Ahl. Hon är nuvarande chefsregistrator vid Socialsty-
 relsen.

När Margaretha Ahl genom mitt utsända underombud jur.kand. Ewa Waites, som
 under hösten 2006 gick igenom handlingar hos Socialstyrelsen, fick se det aktuella
 brevet, skall Margareta Ahl ha blivit direkt chockad. Per Gedins olika påståenden
 ville hon till ingen del känna igen, bortsett från att hon minns att Teet Härm vid
 något tillfälle besökt Socialstyrelsen. Det är också riktigt att Härm gjorde så vid ett
 eller två tillfällen i början av 1985, då hans tjänstgöringsförhållanden var aktuella.
 Vid åtminstone ett tillfälle åtföljdes han av sin dåvarande fästmö. Dennas uppenba-
 relse och sätt att klä sig (dock ingalunda unikt även bland skötsamma flickor) har
 nu än en gång använts för smutskastning av Teet Härm liksom för övrigt naturligt-
 vis av hans dåvarande fästmö.

HSAN:s beslut kom visserligen att dröja till det blivit klart att högsta domstolen
 avslagit Allgén och Härms ansökan om prövningstillstånd gentemot tingsrättens
 ”frikännande” domskäl. Efter sammanträde den 16 maj 1989 och ett samma dag
 fattat beslut, som meddelades den 23 maj, drog emellertid HSAN på Socialstyrel-
 sens begäran in Thomas Allgén och Teet Härms legitimationer med hänvisning
 till ”vad som framgår av handlingarna i ärendet”. På grundval av denna hänvisning
 fann HSAN att ”envar av Allgén och Härm...måste anses ha undergrävt den tillit
 allmänheten har rätt att hysa till en legitimerad yrkesutövare” och att de ”härige-
 nom visat sig uppenbart olämpliga att utöva läkaryrket”.

HSAN:s beslut fattades av f.d. hovrättslagmannen Lars-Erik Tillinger, ordförande
 (skiljaktig), förbundsjuristen Jan Sahlin (skiljaktig), ombudsmannen Rolf Wetter-
 ström, överläkaren Rolf Sundblad, distriktsköterskan Torgerd Persson, legitimera-

¹¹⁴ Brevet till JK 2006-08-07 utgör bilaga 62.

de tandläkaren Märta Lisa Holmgren samt riksdagsledamöterna Ann-Cathrine Haglund, Ingrid Andersson och Kjell Nilsson. Föredragande var Lars-Erik Tillinger.¹¹⁵

Av protokollet framgår att Thomas Allgén (jämte sin far docenten Lars-Göran Allgén) hade infunnit sig till sammanträdet liksom att Thomas Allgén muntligen kommenterade vad som förevarit under förundersökningen och rättegången samt överlämnade en skrift ”Kommentar till Stockholms tingsrätts dom av 1988-07-08 (DB 17, mål B 8-11-88)”.¹¹⁶

Enligt protokollet förklarade Socialstyrelsens företrädare, byrådirektören Lars Grönwall, Socialstyrelsen, att ”styrelsen inte önskade yttra sig med anledning av denna skrift samt vidhöll anmälan”. Därefter höll HSAN överläggning och ”meddelade” enligt protokollet det beslut som är dagtecknat 1989-05-23.

Ordföranden, lagman Tillingers reservation i HSAN visar vad en framstående svensk domare har kunnat åstadkomma med inriktning på såväl form som sak. Även den andre lagfarne ledamotens, förbundsjuristen Lars Sahlin, reservation är tänkvärd. De båda juristernas vaktslående om rättssäkerheten bekymrade tydligen inte alls den fackligt och politiskt komponerade majoriteten som med en kortfattad motivering beslutade att dra in legitimationerna.

För den som tar del av ordförandens, hovrättslagman Tillingers reservation mot beslutet, är det tydligt att HSAN helt bortsåg från rättsliga synpunkter på både handläggningen av hela målet och av bevisvärderingen. Sådillvida hade HSAN:s beslut liksom Socialstyrelsens agerande en politisk karaktär oberoende av ledamöternas yrken eller politiska mandat.

De politiska övertonerna kom också till synes efter beslutet. Socialdepartementet frångick den överenskommelse som förelåg med Lars-Erik Tillinger, att han skulle få förnyat förordnande på sitt långa ordförandeskap som ordförande i HSAN. Därav blev nu intet sedan Tillinger reserverat sig mot nämndens beslut.

Sedan läkarna överklagat HSAN:s beslut till kammarrätten i Stockholm undanröjdes deslegitimeringen sedan domstolen (i dom 1989-10-16) med två röster mot två stannat i den för läkarna mest förmånliga utgången. Ledamöter var presidenten Montgomery, kammarrättsrådet Lindberg, assessorn Birgitta Eilemar (referent) och adjungerade ledamoten, f d kammarrättslagmannen Weidling.¹¹⁷

De ledamöter i domstolen som bestämde utgången (Lindberg och Weidling) ville inte ge tingsrättens domskäl, som inte kunnat överklagas, en tillräcklig bevisverkan som underlag för indragning av läkarlegitimationerna; dessa skulle därför återlämnas. De framförde inom denna ram synpunkten att man inte utan omhörande av vittnena från tingsrätten kunde godta tingsrättens bedömning. De två övriga ledamöterna (referenten Eilemar och presidenten Montgomery) bedömde saken tvärt-

¹¹⁵ HSAN:s sammanträdesprotokoll 1989-05-16 liksom beslutet 1989-05-23 utgör bilagorna 52 resp. 53.

¹¹⁶ Denna skrift utgör bilaga 72. Av intresse är vidare Thomas Allgéns senare ”Hägkomster”, skrivna i början av 2004 och ingiven till Regeringsrätten i 2003 års resningsmål, se ”dossiern”, s. 113-143, bilaga 5.

¹¹⁷ Kammarrättens dom 1989-10-06 gäller mål nr 3256 och 3271-1989. Se bilaga 16.

om; de godtog tingsrättens bedömning att det var ställt utom rimligt tvivel att Thomas Allgén och Teet Härm tillsammans hade styckat Catrine da Costas kropp.¹¹⁸ Det är intressant att konstatera att kammarrätten, särskilt presidenten och referenten Eilemar, såg legitimationsfrågan som en fråga om bevisverkan av de friande domskäl om likstyckning, vilket naturligtvis innebar ett underkännande av tanken att frikännande domskäl inte borde ges någon rättsverkan alla.

Kammarrättens beslut överklagades av Socialstyrelsen till Regeringsrätten. På Socialstyrelsens vägnar inträder här för första gången advokaten Bertil Södermark i rättsfallet som ombud för Socialstyrelsen. I Regeringsrättens beslut den 11 juni 1990 (i mål 4195-4296-1989) deltog regeringsråden Wahlgren, Mueller, Voss, Von Bahr och Baekkevold.¹¹⁹

Advokaten Södermark presenterade redan i överklagandet till Regeringsrätten sin stil som företrädare för Socialstyrelsen. Under rubriken ”Allmänt om grunderna för prövningstillstånd” anförde han följande:

”Det kan vid en ytlig granskning av målet göras gällande, att utgången av målet i kammarrätten skulle vara avhängigt av bedömningen av den bevisning, som förebragts. Med en sådan utgångspunkt skulle det med andra ord vara fråga om ett banalt bevisvärderingsproblem.

Ingenting kan emellertid vara mera felaktigt än en sådan bedömning. I själva verket innehåller målet moment, som berör förvaltningsprocessens innersta väsen. Det är frågan om åberopsbördan i förvaltningsprocessen. Det är fråga om bevisvärdering under speciella förhållanden, som i sig innehåller frågor av principiell natur. Det är fråga om graden av den bevisning, som bör föreligga för s.k. deslegitimation med hänsyn till de syften, som läkarlegitimationen måste anses skydda. Det är fråga om att regeringsrätten bör granska de omröstningsregler kammarrätten tillämpat; allt till ledning för rättstillämpningen.”

Socialstyrelsen anförde i sakfrågan flera ytterligare argument för att läkarnas legitimationer borde dras in (särskilt inlämnandet av film samt övergrepp mot en bunden da Costa, dvs. vad Marianne Seppälä påstått). Regeringsrätten godtog dock bara att Socialstyrelsen som rättsgrund åberopade likstyckningen, som legat till grund för talan i HSAN. Socialstyrelsen hävdade nu genom sitt ombud, att tingsrättens domskäl utgjorde tillräcklig grund för återkallande av legitimationerna. Enligt Socialstyrelsens mening låg det nämligen ”i sakens natur” att det inom ramen för förvaltningsprocessen knappast kan förekomma att en förvaltningsdomstol hör om de vittnen som hörts i en tingsrätt för att bedöma att bevisvärdet av vad som sagts i tingsrätten. Att som kammarrätten kräva ett omhörande skulle enligt Socialstyrelsen leda till att man i mål om återkallelse av läkarlegitimationen skulle ”rycka undan själva grundvalen för ett tillförlitligt beslut i återkallelsefrågan”.

Advokatens retorik gick sålunda tvärt emot grundsatsen att frikännande domskäl inte kan ges rättsverkan, den var mycket ensidig och även dunkel på tal om ”innersta väsen”, ”åberopsbördan” och ”sakens natur”. För den händelse att Regeringsrätten ”också skulle finna (tydligen i likhet med kammarrätten) att föreliggan-

¹¹⁸ De skiljaktiga ledamöternas ställningstaganden framgår av protokoll 1989-10-06, se bilaga 17.

¹¹⁹ RR:s dom utgör bilaga 18.

de utredning inte är tillräcklig” hemställde Socialstyrelsen vidare om förhör med en rad angivna vittnen. Socialstyrelsen anförde vidare att det inte fanns anledning att uppställa ”tillnärmelsevis så höga krav på bevisningens styrka” som i brottmål för återkallande av läkarlegitimation. En gammal erfarenhet var för övrigt enligt Socialstyrelsen (genom advokaten) att ”den akademiska utbildningen, vilken inriktning den än har, skapar möjligheter till sysselsättning på de mest skilda fält”.

Socialstyrelsens genom advokaten utförda resonemang underkändes på varje punkt av Regeringsrätten med undantag av att den högsta förvaltningsdomstolen inte uttalade sig om ombudets förmodan, att de oerhört förföljda läkarna skulle kunna få sysselsättning på de mest skilda fält. Domstolen återförvisade legitimationsfrågan till kammarrätten för handläggning med samma beviskrav för likstyckningen som i brottmål och några påpekanden om de svårigheter som då kunde aktualiseras.

Utan att jag här vill direkt kritisera Regeringsrätten för detta återförvisningsbeslut, när det nu var fråga om ett förvaltningsmål och inte ett brottmål, skulle dock snart en olycklig konsekvens av återförvisningen uppenbaras. Socialstyrelsen skulle känna sig nödsakad att gå vidare för att åstadkomma bevisning om likstyckningen inför en fortsatt rättegång i kammarrätten. Psykologiskt hade Regeringsrätten utan onda avsikter stängt dörren för Socialstyrelsen att lägga ner hela saken. I så fall hade man kunnat uppnå den rimliga effekten, att tingsrättens ”frikännande” domskäl om likstyckning – utpekandet för ett icke-åtalat och preskriberat brott – inte skulle ges någon som helst rättslig effekt.

Den omtalade goda effekten, domskälen skulle *inte* få rättsverkan, skulle ha uppnåtts om Regeringsrätten utan återförvisning hade ogillat Socialstyrelsens talan om indragning av legitimationerna. I så fall hade Socialstyrelsen haft större anledning att fundera på om man inte borde ha avstått från vidare åtgärder.

Med hänsyn till omöjligheten enligt 3 kap. 7 § skadeståndslagen att föra talan mot staten på grundval av fel av Regeringsrätten i ett beslut som inte ändrats, avstår jag från att diskutera Regeringsrättens återförvisningsbeslut som en sådan felbedömning i ett svårt läge vilken skulle kunna betraktas som ett av alla de kumulerade felen i detta skadeståndsmål.

10.3 De kumulerade felen i Socialstyrelsens, HSAN:s och kammarrättens (referentens och presidentens) inställning 1989

Hovrättslagman Tillingers reservation i HSAN åberopas som ytterligare stöd för att beslutet av nämnden innebar en felaktig myndighetsutövning.

Det var också felaktigt av både Socialstyrelsens företrädare att inte alls vilja ta del av Thomas Allgéns ingående och tänkvärda berättelse 1989 om förundersökningen med mera liksom av HSAN att tydligen heller inte sätta sig in i vad han hade att anföra. Detta ointresse utgör ett påfallande uttryck för att förutfattade meningar efter tingsrättens dom fick leda till total rättslöshet för läkarna i HSAN. Nämndens godtagande av tingsrättens domskäl, som inte kunde överklagas och som inte borde

ges någon rättsverkan, liksom den motsvarande likgiltigheten för Thomas Allgéns inlaga, framstår som klart försumlig.

Staten kan utan svårighet anses ersättningsskyldig mot läkarna för den slutgiltiga skadan, deslegitimationen 1991, *enbart* därför att tingsrättens utpekande av läkarna som likstyckare varit felaktigt och skadebringande samt att det förekommit följande kumulerade fel vid myndighetsutövning: (1) olämpligheten av att tingsrätten utpekade läkarna som likstyckare, (2) det förhållandet att utpekandet innebar en oriktig bevisvärdering, (3) omöjligheten för läkarna att överklaga dessa domskäl, (4) Socialstyrelsens och HSAN:s utnyttjande av samma domskäl för att dra in läkarnas legitimationer.

Dessa kumulerade fel utgjorde en nödvändig betingelse för hela det följande händelseförloppet genom dels kammarrättens dom 1991, då legitimationerna slutgiltigt drogs in, dels den efterföljande omöjligheten för läkarna att få någon omprövning till stånd under än så länge nästan 16 års tid (nästan 19 år räknat från tingsrättens dom). Enligt skadeståndsrättslig begreppsbyggnad skulle med andra ord någon deslegitimation aldrig ha kommit till stånd utan de nyssnämnda kumulerade felen; de var alltså s.k. nödvändiga betingelser för de slutliga skador som drabbat Thomas Allgén och Teet Härm.

Det kan också konstateras att Socialstyrelsen visade sitt ointresse för läkarnas rättssäkerhet kom till tydligt uttryck då Socialstyrelsen överklagade HSAN:s beslut till Regeringsrätten med advokat som anlitat ombud. Advokaten gick ut hårt, något som framgår redan av hans ovan citerade uttalande om ”grunderna för prövnings-tillstånd” som gav en försmak av hur hängivet han tänkte sig att fullgöra sin uppdragsgivares önskemål med alla upptänkliga synpunkter. Om någon eftersinnande, kritisk klientrådgivning till Socialstyrelsen, som sökte experthjälp, var det inte fråga.

Socialstyrelsens rättsvidriga agerande inför rättegången i kammarrätten 1991 kommer att strax belysas ytterligare i kap. 11.1.

11. Rättegången i kammarrätten 1991

11.1 Socialstyrelsens agerande. Frågan om läkarkompetensen

Efter Regeringsrättens beslut 1990-06-11 att återförvisa frågan om indragning av läkarlegitimationerna till kammarrätten i Stockholm med beviskrav som i brottmål, skulle Socialstyrelsen och advokaten Bertil Södermark komma att fortsätta ansträngningarna att få läkarnas legitimationer indragna. En fråga som senare blev avgörande för kammarrätten var om styckningen av Catrine da Costas kropp på det sätt som skett varit ett så svårt företag, att likstyckaren(na) måste ha varit läkare.

Socialstyrelsen skulle i kammarrätten komma att åberopa professor Jovan Rajs (och hans medhjälpare) uppfattningar i obduktionsutlåtandet 1984-11-24. För att stycka Catrine da Costas döda kropp på det sätt som skett hade enligt Rajs behövts kompetens i ortopedi eller obduktionsteknik (vilket stämde bra med Rajs förutfattade mening att Härm var mördare).¹²⁰ Rajs spekulationer – för sådana var det fråga om – hade i flera hänseenden måst underkännas av rättsliga rådet i dess yttrande till tingsrätten 1988. Socialstyrelsen hade i eget namn i tingsrätten 1988 åberopat utlåtandet från rättsliga rådet. Därtill kom att ett yttrande från Statens kriminaltekniska laboratorium kritiserade det stöd som Rajs erhållit från kommissarien Wincent Lange, chefen för stockholmspolisens tekniska rotel.¹²¹

Frågan om den påstådda läkarkompetensen skulle så småningom visa sig bli ett helt centralt led i kammarrättens domskäl 1991 till stöd för påståendet att läkarna styckat Catrine da Costas kropp. Socialstyrelsen hade i början av hösten 1990 fått en särskild anledning att uttala sig igen i ”obduktionsfrågorna”. Rådet hade nämligen blivit JO-anmält av två läkare (Kajsa Sundström och Bengt-Erik Ginsburg). De hävdade att rådet i sitt yttrande till tingsrätten 1988 om obduktionsresultatet inte hade tillämpat ”vetenskap och beprövad erfarenhet på ett sådant sätt som man har rätt att vänta av landets högsta rättsmedicinska instans”.

Detta ärende hos JO skulle bli en intressant mätare på Socialstyrelsens inställning till en av alla rättssäkerhetsfrågor för läkarna.

Till stöd de båda anmälarnas påståenden hade de åberopat vad prostitutionsutredaren Hanna Olsson hade anfört i sin bok ”Catrine och rättvisan” (1990). Det förhöll sig dock så, vilket senare framkommit, att kritiken mot rättsliga rådet i Hanna Olssons bok hade utformats med stark hjälp av Jovan Rajs själv.¹²² Han hade haft så stort inflytande över hennes text, att JO-anmälan som byggde på Hanna Olssons bok i själv verket var ganska absurd. Den innebar egentligen inte mera än ett försök att genom mellanhänder låta Rajs gå i polemik med rättsliga rådet med påstående, att det var han själv som egentligen hade haft rätt.

Frågan blev naturligtvis då för Socialstyrelsen om man skulle hålla fast vid rättsliga rådets väl genomtänkta yttrande till tingsrätten 1988, ett yttrande som Socialstyrelsen vidarebefordrat som sitt eget.

Som underlag för sitt eget yttrande till JO inhämtade Socialstyrelsen ett yttrande från professor Simonsen vid det rättspatologiska institutet i Köpenhamn.¹²³ Han delade helt rättsliga rådets mening när det gällde kritiken mot Rajs för dennes påstående att likstyckaren(na) måste ha haft läkarkompetens, rentav särskild kompetens i ortopodi eller obduktionsteknik. Rättsliga rådet ingav för sin del ett nytt yttrande 1990-08-13 (9 sidor) till Socialstyrelsen i anledning av JO-anmälan.¹²⁴ (I

¹²⁰ Jfr kap. 8.2.1.

¹²¹ Här bilaga 51.

¹²² Kopia av brev 1990-02-21 från Rajs till Hanna Olsson bifogas som bilaga 54.

¹²³ Yttrande från professor Simonsen, bilaga 55.

¹²⁴ Här bilaga 57.

rättsliga rådets behandling deltog f. lagmannen Widding, ordförande, professorerna Voigt, Saldeen och Rammer samt stabsjuristen Söderström.) I sitt yttrande bemötte rådet kritiken från de båda anmälarna till JO, fördjupade på flera punkter invändningarna mot Rajs' resonemang och bemötte allt det ur Hanna Olssons bok som anmälarna stödde sig på.

Socialstyrelsen avgav sitt yttrande till JO 1990-10-29, undertecknat av t.f. chefsjuristen Marianne Linde med upplysning att beslutet fattats av generaldirektören Örtendahl efter en slutlig handläggning med deltagande av överdirektörerna Ifvarsson och Edhag, direktörerna Rinder och Hultin, medicinalrådet Widman, personaldirektören Börje Gustafsson med Marianne Linde som föredragande.¹²⁵ I behandlingen av denna JO-anmälan deltog synbarligen alla chefstjänstemän i Socialstyrelsen.

Det är förbluffande att inte ett enda ord i Socialstyrelsens yttrande ägnas åt frågan om det påstådda kravet på *läkarkompetens* för likstyckningen i detta fall. Yttrandet förbigick helt Rajs spekulationer om läkarkompetensen, spekulationer som både rättsliga rådet och professor Simonsen underkände. I stället låter Socialstyrelsen påskina, att det förelåg en motsättning mellan rådet och Simonsen angående *dödsorsaken*. Om den hade dock rättsliga rådet uttalat sig på bästa tänkbara sätt. Professor Simonsen hade i sak ingen annan uppfattning, men han hade uttryckt sig på ett sätt som kunde ge ett juridiskt lillfinger åt Rajs spekulationer som kanske likvärdiga med rättsliga rådets krav på bevis.

JO:s, Norell-Söderbloms, utlåtande finns i JO:s ämbetsberättelse 1992/93 s. 452-455.¹²⁶ I sitt utlåtande gör JO flera sidhänvisningar till olika ställen i Hanna Olssons bok, som var ingiven i ärendet. Hanna Olssons påståenden (egentligen emanerande från Rajs) lyfts fram som de centrala moment som JO skall bedöma. JO:s utlåtande angavs gälla frågan om ”Rättsliga rådet brustit i sin tjänsteutövning vid handläggningen av ärendet (om granskning av Rajs obduktionsutlåtande, min anm.) och om de rättsmedicinskt sakkunniga läkarna i rådet i sitt yttrande tillämpat vetenskap och beprövad erfarenhet på ett sätt som man har rätt att vänta sig av landets högsta rättsmedicinska instans”. JO fortsatte:

”I en granskningsuppgift ligger givetvis att hålla fram eventuella svaga punkter i det granskade materialet. En granskningsrapport kan därvid ytligt sett komma att te sig tendentiös. Det är emellertid – som också framhållits i Socialstyrelsens yttrande till JO – domstolen som till slut har att bedöma de olika utlåtandena och se dessa i belysning av det övriga bevismaterialet i målet.”

I fortsättningen av utlåtandet går JO igenom olika frågor som anmälarna aktualiserat med hänvisning till Hanna Olsson, nämligen 1. Dödsorsaken, 2. Tidpunkten för dödsfallet, 3. Kvarlevornas tillstånd, 4. Styckningsskada, 5. Förfaringssättet, 6. Utformningen av yttrande, 7. Handläggningen. – Under ”5. Förfaringssättet” hör frågan om läkarkompetensen hemma. Denna punkt berörs dock av JO med så lätt hand, att läsaren inte kan få någon rimlig uppfattning om frågan mera än att ”Hanna Olsson” (dvs. egentligen Rajs) påstått att rättsliga rådet skulle ha ”förtigit den kun-

¹²⁵ Socialstyrelsens yttrande utgör bilaga 59.

¹²⁶ Utdrag ur JO:s ämbetsberättelse 1992/93 bifogas här som bilaga 60.

skap som finns redovisad i litteratur inom dess eget sakområde och som fanns som underlag för Jovan Rajs obduktionsutlåtande”.

Närmare besett vidareförde JO genom sitt beslut grundlösa insinuationer mot Rättsliga rådet. Rådet hade i sitt utlåtande 1988 ingalunda varit tendentiöst utan – i stark motsats till Rajs som var ute efter att få Teet Härm fälld för mord – iakttagit en vetenskapligt välmotiverad försiktighet. Inte heller hade rådet förtigit någon kunskap. I sitt nya yttrande 1990-08-13 hade rådet i själva verket tillhandahållit en synnerligen ingående genomgång av rättsmedicinsk litteratur och gett mycket stort antal litteraturrefenser. Detta kan jämföras med att Rajs i olika omgångar hemlighöll det brev från sin egen auktoritet professor Püschel i Hamburg, som direkt tagit avstånd från Rajs spekulationer. Varken Socialstyrelsen eller JO berörde med ett ord Rättsliga rådets klarlägganden i yttrande till styrelsen.

Antagligen förhöll det sig väl så, att JO Norell-Söderblom – eller den föredragande tjänstemannen – aldrig kom att riktigt förstå ärendet. En mycket viktig förklaring till detta förhållande bör ha varit att Socialstyrelsens yttrande 1990-10-29 var grovt vilseledande och försumligt.

Vid den aktuella tidpunkten hade Socialstyrelsen med hjälp av advokaten Södermark sannolikt börjat förbereda den kommande rättegången i kammarrätten då man skulle tillämpa bevisprövning som i brottmål. Möjligheten för Socialstyrelsen att lägga ner sin talan hade försvårats av Regeringsrättens beslut att återförvisa målet till kammarrätten. Socialstyrelsen desavouerade nu utan vetenskapliga skäl det utlåtande av rättsliga rådet som man tidigare avgett till tingsrätten som Socialstyrelsens eget. Den enda rimliga förklaringen är att Socialstyrelsen antog att Thomas Allgén och Teet Härm varit likstyckare enligt tingsrättens domskäl, och att Jovan Rajs i själva verket nu visat sig ha haft rätt. Helomvändningen innebar att Socialstyrelsen övergick från en vetenskaplig bedömning, som rättsliga rådet gjort, till en förutfattad mening utan stöd av obduktionsfynden. Det som nyss refererats från ett ärende hos JO bekräftar, att Socialstyrelsen sökte dölja omsvängningen.

Denna omsvängning, som kommit till uttryck omedelbart efter tingsrättens dom och bestämt Socialstyrelsens handlande i HSAN och senare, byggde ju på övertygelsen att tingsrättens domskäl om läkarna som likstyckare var riktiga och i sig tillräckliga för indragning av deras legitimationer. Också JO Norell Söderblom kan nog befaras ha tagit intryck av den ”förförståelse” som vid denna tid präglade det svenska samhället. JO:s yttrande innehöll också följande mening:

”Det är emellertid – som också framhållits i Socialstyrelsens yttrande till JO – domstolen som till slut har att bedöma de olika utlåtandena och se dessa i belysning av det övriga bevismaterialet i målet”.

I de sist citerade orden ligger kanske en nyckel till förståelsen av JO-ärendet. På grundval av tingsrättens domskäl om likstyckning, som dittills fått en fruktansvärd genomslagskraft även för uppfattningen att läkarna antagligen var mördare, hade Socialstyrelsen nu vänt ”på kuttingen”. Man antog att Rajs nog hade rätt därför att

läkarna *var* likstyckare. Försiktigheten bjöd dock att man inte ville lyfta fram vad Rättsliga rådet hade anfört. I stället blandade man bort korten i yttrandet till JO.

11.2 Rättegången i kammarrätten och domen 1991-05-31

Det är tydligt att kammarrätten i Stockholm ställdes inför en känslig uppgift, när den muntliga förhandlingen började 1991-04-08 och pågick t.o.m. 28/4.¹²⁷ Rättegången kom att ske med plakatbärande demonstranter mot läkarna utanför domstolslokalen, demonstranter mellan vilka läkarna nödgades passera tills de funnit en annan väg in i byggnaden. Domen avkunnades den 31 maj 1991.¹²⁸ Ledamöter var lagmannen Peter Wennerholm, kammarrättsråden Margarethe Sundelin och Göran Lundvall samt assessorn Mats Andersson (referent och föredragande).

Kammarrättens domskäl har redan analyserats i kap. 8 och visats inte hålla måttet. Inget enda av alla åberopade bevis mot läkarna hade något värde och kammarrätten hade heller ingen kunskap om var, när eller hur Catrine da Costa hade dött liksom heller inget underlag för slutsatser om var och när likstyckningen skulle ha ägt rum.

Det kan tyvärr konstateras att kammarrättens domskäl, dvs. att läkarna var överbevisade likstyckare, var en förutsägbar konsekvens av den föregående utvecklingen. Man fick all bevisning från tingsrätten återupprepad plus ytterligare en eller annan nyhet, kanske framförallt i form av ”jägmästarens” berättelse (som haft ett helt annat innehåll i tingsrätten), att han sett Thomas Allgén i fotobutiken i Solna 1984, dvs. sju år innan han nu avgav sitt vittnesmål i kammarrätten. Som redan antytts ovan (8.1. med vidare hänvisningar till 2003 års resningsansökan) var jägmästarens nya berättelse framkallad av stark självsuggestion, säkerligen grundad på ”förförelsen” att läkarna var likstyckare, sannolikt också mördare.

Inte heller kammarrättens ledamöter kunde ha undgått att observera publiceringen 1990 av prostitutionsutredaren Hanna Olssons bok ”Catrine och rättvisan” om det påstått skandalartade förhållandet, att läkarna *inte* hade fällts som mördare av Stockholms tingsrätt. Den boken hade redan, som framgått ovan, lockat ut Socialstyrelsen på rättsvidriga villovägar i ett utlåtande till JO. Boken och den enorma upprördheten mot läkarna måste nog misstänkas ha gett kammarrätten, ovan vid bevisbedömning som i brottmål, en tydlig vink om vilken utgång i målet som var mest välbetänkt.

Som redan framgått fick Hanna Olssons bok, skriven med idealistiska motiv, snart en hög status. Den medförde att hon utsågs till hedersdoktor 1992 vid Umeå universitet, och den har använts som inkörsport till frågor om prostitution i otaliga universitetskurser i sociologi eller genusteori.¹²⁹

¹²⁷ Protokollet var med något undantag, jfr om fotohandlarhustrun texten ovan, på det hela taget mycket välskrivet. Protokollet utgör här bilaga 19.

¹²⁸ Domen utgör här bilaga 20.

¹²⁹ Betydelsen av Hanna Olssons bok belystes något i 2003 års resningsansökan s. 28 ff, bilaga 4.

På det hela taget hade kammarrättens ledamöter antagligen haft en så hög grad av ”förförståelse” för att läkarna var skyldiga, att någon förutsättningslös undersökning av allt material eller motsvarande bevisvärdering aldrig kom till stånd. Det går efter analys av rättegången och kammarrättens dom inte att komma ifrån slutsatsen, att domstolen byggde på en förutfattad mening vilken ledde till domskäl som antogs räcka för fällande dom.¹³⁰ Denna ”förförståelse” var dock inte vid denna tidpunkt – och ännu mindre senare – unik för kammarrätten i denna enorma rättsaffär.

Uppfattningen att läkarna var dömda på förhand och att kammarrätten utgick från vad som skulle bevisas, förstärks av inslag i processledningen, vilka blev partiska till Socialstyrelsens förmån och till nackdel för läkarna.

Vad gäller **kammarrättens processledning** kan noteras följande märkligheter (1)-(4).

(1) Regeringsrätten hade i återförvisningsbeslutet den 11 juni 1990 förklarat, att Socialstyrelsen inte fick åberopa andra grunder för att deslegitimera läkarna än den i HSAN åberopade likstyckningen. Förhandlingen i kammarrätten började dock med att Socialstyrelsens ombud, advokaten Södermark, vilken på ordförandens förslag fick hålla den inledande sakframställningen, utan invändningar från något håll kom med obelagda och kränkande påståenden om att Teet Härm har en pervers personlighet. Advokaten påstod också att Härm haft ”en vittgående kontakt med prostituerade”.¹³¹ Omtalandet av prostituerade kvinnors okontrollerade uttalanden saknade bevisvärde (jfr ovan 9.2.1), framförallt hade de inget bevisvärde för att Teet Härm skulle ha haft någon kontakt över huvud taget med Catrine da Costa. Dessa uppgifter om och av prostituerade hade heller aldrig åberopats av åklagaren inför tingsrätten.

Socialstyrelsens ombud fortsatte med slutsatsen att *om* en sådan läkare också styckat Catrine da Costas kropp var han olämplig för läkaryrket.

Advokaten Södermark som Socialstyrelsens ombud drog sig alltså inte för att gå runt Regeringsrättens föreskrift att Socialstyrelsens talan enbart fick grundas på den påstådda likstyckningen; i stället kunde han ostört ägna sig åt att smutskasta Teet Härms karaktär på ett vilseledande sätt. Domstolen tillät detta.

(2) Trots invändningar från ombuden för Thomas Allgén och Teet Härm fattade kammarrätten ett beslut om att det förelåg ”särskilda skäl” för att psykologen Margareta Erixon, som skulle avge vittnesmål efter vittnesförhöret med Frank Lindblad, fick närvara vid förhöret med denne. Samma yrkande från Erixon och Lindblad hade inte fått gehör i tingsrätten.

¹³⁰ Detta omdöme har också gott stöd i min jämförande analys av tingsrättens och kammarrättens domskäl i 2003 års resningsansökan avd. 4.7 och 4.8.

¹³¹ Se s. 3 i kammarrättens protokoll 1991-04-08 – 26, bilaga 19.

(3) När ”fotohandlarhustrun” onsdagen den 17 april 1991 skulle avge vittnesmål infann hon sig inte i domstolen. Sin avsikt att utebli hade hon redan nedtecknat på svaret på kallelsen. Enligt kammarrättens protokoll ”överlät” advokaten Södermark då åt ”kammarrätten att vidta lämpliga åtgärder”. Utan att fortsättningen alls omtalades i rättegångsprotokollet, kom ”fotohandlarhustrun”, efter advokatens förmedling, fredagen den 19 april till kammarrätten där hon hade ett enskilt samtal med domstolens ledamöter. Att detta samtal kom till stånd var helt okänt för läkarna och deras ombud, liksom också innebörden av det samtal som fördes. Måndagen den 22 april inställde sig fotohandlarhustrun till målets fortsatta handläggning, avlade vittnesed och upprepade sin berättelse.

Detta uppenbart partiska agerande av kammarrätten blev känt flera år senare när fotohandlarhustrun stämde staten på skadestånd under påstående att tvånget att vittna i kammarrätten vållat henne fibromyalgi. (Hon förlorade för övrigt processen i Stockholms tingsrätt.)

(4) Kammarrättens åtgärder för att få fotohandlarhustrun att vittna kontrasterade mot domstolens ointresse för att få till stånd en allsidig analys av Jovan Rajs och hans medhjälparens påståenden, att det krävts läkarkompetens av särskilt slag för att stycka Catrine da Costas kropp på det sätt som skett. Professor Gerhard Voigt, den äldste ledamoten av Rättsliga rådet, vilket enhälligt underkänt Rajs påståenden, var kallad att vittna på begäran av Teet Härms ombud, advokaten Aronsson. Voigt hade emellertid blivit utsatt för häftiga angrepp i pressen med falska påståenden att han varit nazist. Chefsåklagaren Helin, som ju inte hade med legitimationsfrågan att göra, förklarade till och med att Voigt borde avgå ur Rättsliga rådet. Detta påstående, stort uppslaget särskilt i Sydsvenska Dagbladet, härrörde från Jovan Rajs, som i olika sammanhang gärna hänvisat till sin judiska härkomst.

Till följd av angreppen i pressen på hans person begärde Gerhard Voigt – som själv bevittnat politiska processer i Östtyskland med utkommenderade demonstranter på gatorna – att få slippa att uppträda som sakkunnigt vittne inför kammarrätten, när nu de seder som han en gång kunnat lämna tycktes återupplivade i hans nya hemland. I detta läge borde kammarrätten, för att uppfylla sin utrednings-skyldighet i förvaltningsmål och för att läkarnas rättssäkerhet skulle beaktas, som sakkunnigt vittne ha kallat någon av de andra två professorerna i Rättsliga rådet, Lennart Rammer eller Tom Saldeen. Så skedde inte.

Visserligen hade man genom angreppen på Rättsliga rådet av den lilla gruppen av Rajsanhängare bland läkare försökt få också Saldeen ansedd som jävig på grund av vad han skulle ha sagt vid ett kaffebord på sin institution och som påstods innebära, att han förutsatt att läkarna var oskyldiga. Saldeen hade kategoriskt avvisat påståendet att han haft en förutfattad mening. Saldeens version av vad han sagt och inte sagt har för övrigt bekräftats skriftligen av några av hans kollegor, vilka har större trovärdighet än den numera deslegitimerade rättsläkaren Olle Lindquist. Det var främst Lindquist som sökt få Saldeen misstänkliggjord. Olle Lindquist kom se-

nare att spela en särskild roll som idégivare åt tv-journalisten Lars Borgnäs och dennes fantasier om Teet Härm som seriemördare.¹³² Att Rajsanhängaren dr. Gunilla Bring gjort ett försök att misstänkliggöra professor Voigt som jävig har tidigare berörts.¹³³ - I motsats till Rajs hade för övrigt ingen ledamot av Rättsliga rådet något personligt förhållande till vare sig Thomas Allgén eller Teet Härm.

Oavsett att enbart Rajs och hans medhjälpare hördes av kammarrätten, borde dock domstolen redan med ledning av Rättsliga rådets utlåtande till tingsrätten 1988, det anknytande utlåtandet av Statens kriminaltekniska laboratorium och det senare utlåtande till JO av professor Simonsen i Köpenhamn – för att inte tala om rättsliga rådets tilläggsyttrande 1990-08-13 – ha förstått att Rajs hypoteser om den nödvändiga läkarkompetensen och om styckningens sexualsadistiska karaktär saknade vetenskapligt underlag i de rent rättsmedicinska fynden.

För övrigt betedde sig Rajs själv klandervärt ännu en gång (på samma sätt som i tingsrätten i juni 1988) genom att han underlät att tala om att även professor Püschel i Hamburg avvisat hans egna slutsatser om den nödvändiga läkar-kompetensen.

Kammarrätten borde dessutom inte ha tillåtit att kommissarien Wincent Lange ensam fick avge vittnesmål om vilka verktyg som använts vid styckningen. Man borde ha kallat också den av Statens kriminaltekniska anstalt anlitate experten, dåvarande docenten, sedermera professorn i rättsmedicin i Lund, Peter Löwenhielm.

Vi kommer så till **kammarrättens domskäl**. Enligt ordalagen i domskälens avgörande delar byggde övertygelsen att läkarna varit likstyckare enbart på följande tankeled: att det skulle ha krävts läkarkompetens för denna likstyckning, att Thomas Allgén skulle ha lämnat in film med bilder av en styckad kropp för framkallning, att ”damen med hunden” skulle ha sett Allgén och Härm tillsammans utanför Anatomiska institutionen vid Karolinska Institutet, och att en kvinnlig polis skulle ha sett Teet Härm och Catrine da Costa tillsammans i tunnelbanan en dag på våren 1984. Det har redan framgått (kap. 6.1) att varje led av detta resonemang saknade underlag. Slutsatsen, att läkarna tillsammans bevisligen styckat Catrine da Costas kropp, var alldeles ohållbar.

Följande iakttagelser motiverar omdömet att kammarrätten utformade domskälen med ledning av den förutfattade meningen – ett snällare omdöme är ”den förförståelsen” – att läkarna var likstyckare. Man utgick alltså från ”helheten” när man skulle beskriva ”delarna”, en naturligtvis förkastlig metod. Vissa domskäl numreras här (5)-(10), som fortsättning på numreringen (1) – (4) för att illustrera partisk processledning.

¹³² Minnesanteckningar Uppsala 1988-05-05 av dåvarande underläkaren Olle Haglund samt fil.dr:a Lars Bagge och Rolf Wallin ingår bland bilagorna som nr 71. Om försöken av Rajsanhängaren dr. Gunilla Bring att anklaga Gerhard Voigt för jäv se ovan under 9.4.

¹³³ Se ovan under kap. 8.2.2.

(5) Under rubriken ”fynden av Catrine da Costas kvarlevor och utredningen om styckningen av hennes kropp” gör kammarrätten bl.a. följande ”påpekande” (domen s. 8):

”Innan kammarrätten går närmare in på de utredningar och uttalanden som gjorts av olika sakkunniga i detta sammanhang förtjänar följande påpekande att göras. Rättegången i tingsrätten handlade om ansvar för, i första hand, mord. Frågan om orsaken till Catrine da Costas död har därvid naturligen hamnat i förgrunden och olika meningar härom har uttalats. Denna fråga är inte föremål för kammarrättens bedömning och berörs därför inte här i annat än om det är påkallat för förståelse av sammanhanget”.

Det var visserligen klarögt av kammarrätten att konstatera, att frågan om orsaken till da Costas död ”naturligen hamnade i förgrunden” när läkarna var åtalade för mord. Däremot var det ytterligt tvivelaktigt, att dödsorsaken inte behövde bli föremål för bedömning av frågan om läkarna styckat något lik – bortsett från när det var ”påkallat för förståelse av sammanhanget”. Det är inte lätt att utfinna ur domen vilket senare ”sammanhang” som här åsyftas.

Det är naturligtvis orimligt att orsaken till Catrine da Costas död, liksom frågan hur läkarna skulle ha kommit över hennes döda kropp, skulle sakna intresse för frågan om de bevisligen styckat den.

(6) Längre fram i domskälen (s. 46) konstaterade kammarrätten att den omständigheten att ”klagandena (dvs. Allgén och Härm, min anm.) under annandag pingst kan ha befunnit sig på rättsläkarstationen inte binder dem till styckningen. Omvänt gäller att bevisning som går ut på att de på annandagen inte varit eller endast kortare tid varit på rättsläkarstationen inte befriar klagandena från den misstanke som Socialstyrelsen riktar mot dem”. Kammarrätten var sålunda ointresserad även av tidpunkten och platsen för styckningen. En gärningsbeskrivning saknas. De förutfattade meningarna om läkarnas skuld lyser även här igenom.

(7) Det var orimligt att kammarrätten godtog vittnesmålet av ”damen med hunden” för vederläggande av Thomas Allgéns och Teet Härms samstämmiga uppgifter att de inte träffats mellan 1982 och den 10 december 1987, då de under häktningstiden sammanfördes för s.k. konfrontationsförhör (jfr ovan). Vittnesmålet måste, som tydligt visades i 2003 års resningsansökan, tydligt underkännas vid utsagepsykologisk analys av hur det vuxit fram. Tingsrätten hade inte gett berättelsen av den hjälpsamma ”damen med hunden” något bevisvärde alls; det ansågs osäkert till och med vilket år som hon skulle ha gjort sina iakttagelser om vilka personer som gått in i ”fel” byggnad medförande ett litet barn.

Kammarrätten behövde emellertid detta vittne för att – som man lagt upp domskälen för att kunna motivera sin förutfattade mening – kunna påstå att det existerat en kontakt mellan Thomas Allgén och Teet Härm.

(8) Kammarrätten insåg att den, som stöd för att läkarna styckat något lik, inte kunde åberopa Christina Allgéns berättelse om vad barnet skulle ha varit med om vid 17 månaders ålder. Denna berättelse hade utsatts för en synnerligen klargöran-

de, utsagepsykologisk analys av de sakkunniga fil.dr Astrid Holgersson och fil.lic. Birgit Hellbom, vilka kammarrätten själv hade förordnat. Deras insats hade tvingat Lindblad & Erixon att i kammarrätten övergå från sin tidigare ståndpunkt, att ”det varit svårt att förstå utredningsmaterialet på annat sätt än att (barnet) varit utsatt för eller åskådare till sexuella och/eller aggressiva handlingar av skrämmande slag” (kammarrättens dom s. 56).

Ställda inför denna kritik hade Lindblad & Erixon ändrat sin position. Lindblad förklarade enligt domen (s. 57) att ”han inte använder sig av trovärdighetsbedömningar utan av rimlighetsbedömningar” liksom att detta inte utgjorde ”någon form av bevisprövning”, eftersom en sådan prövning ankommer på domstolarna. Lindblad skulle alltså ha gjort en ”rimlighetsbedömning” att barnet skulle ha kunnat vara med om en styckning. Visserligen försvann då bevisvärdet av Lindblads & Erixons utlåtande, och visserligen återopades detta utlåtande inte vidare av kammarrätten som bevis för läkarnas skuld.

Kammarrätten hade emellertid i ett föregående stycke förklarat (s. 56), att domstolen inte hade svårt att förstå att Lindblads & Erixons bedömning utgjorde en tillräcklig grund för polisens utredning. Att kammarrätten visade sådan välvilja betyder nog, att domstolen inte kunde eller ville förstå vilken förintande kritik som Hellbom & Holgersson med utsagepsykologisk metod riktat mot barnpsykiatrikerns och barnpsykologens antaganden.

Det var felaktigt att godta Lindblads & Erixons slutsatser ens som en ”rimlighetsbedömning”. Det borde polisen heller aldrig ha gjort, eftersom polisen också haft tillgång till mycket mera material än vad Lindblad & Erixon hade haft. Lindblad & Erixon hade inte ens ordentligt sökt ta reda på vad Thomas Allgén kunde ha att anföra, och de saknade all kunskap om hans personlighet. De saknade också förmåga att inse hur djupt som Christina Allgén påverkat – ja manipulerat – sin dotter.

Det är också på denna punkt svårt att komma ifrån intrycket, att kammarrätten haft en alltför stark ”förförståelse” för läkarnas skuld som likstyckare.

(9) I fråga om ”den prostituerade med dagboken” (Marianne Seppälä) fann kammarrätten att hon gett ”intryck av att vara en rättfram kvinna, som försökt att sakligt återge vad hon minns, och att hon uppenbarligen varit fästad vid Catrine da Costa.¹³⁴ Hon har därför säkerligen ansträngt sig för att klarhet skapas.” (Se domen s. 49 f.) Genom denna bevisvärdering visade sig kammarrätten i likhet med tingsrätten sakna all förmåga att genomskåda en lögnerska. Kammarrätten fortsatte emellertid med en spekulation på grund av sin kännedom om den försiktighet som är befogad när man har att göra med hörsägenbevisning, prövningen gällde ju Catrine da Costas berättelse till Marianne S. Visserligen fann kammarrätten det vara klarlagt genom Marianne Seppäläs vittnesmål, att Catrine da Costa hade ”kontakt

¹³⁴ Detta påstående om vänskap mellan da Costa och Seppälä var något överdrivet. Seppälä var bekant med da Costa, men hon hade en syster som kan sägas ha varit god vän med da Costa.

med två läkare, den ene av dem hade en dotter och de hade tillgång till ett 'dödsrum' va de nu e Bårhus?"

Trots kammarrättens plötsligt visade intresse för försiktig bevisvärdering, stannade domstolen ändå i slutsatsen att Catrine enligt Marianne Seppäläs sannfärdiga vittnesmål kanske trots allt skulle ha avsett två *andra* läkare än Allgén och Härm. Den tolkningen kan emellertid anses utesluten.

Domstolen försökte att med skenbar försiktighet skriva bort värdet av Marianne Seppäläs berättelse, som var skraddarsydd för att passa in på Thomas Allgén och Teet Härm. Samtidigt grundade man de avgörande domskälen på några få andra felaktiga "bevis" vilka framställdes som tillräckliga.

(10) Att kammarrättens dom byggde på förutfattade meningar belyses också av det sätt på vilket domstolen behandlade de berättelser som Thomas Allgén och Teet Härm själva framförde i domstolen. Berättelserna är dock utförligt redovisade i förhandlingsprotokollet.¹³⁵ Läkarna gav så goda förklaringar som rimligen kan begäras av den som felaktigt anklagats för brottsliga eller klandervärda handlingar. Berättelserna gav en god information om läkarnas liv och bekantskap samt om de särskilda anklagelser som i första hand angått någon av dem. I de delar av kammarrättens dom som utgjorde sakframställningen, redovisades Allgéns och Härms upplysningar s.a.s. "fläckvis" i anslutning till olika åberopanden från Socialstyrelsen och olika "bevis".

Under rubriken Domskäl i domen omtalades dock inte vad läkarna anfört med ett enda ord.¹³⁶ Helhetsintrycket blir att kammarrätten, på samma sätt som genomgående varit fallet tidigare i denna rättsaffär, helt struntade i läkarnas egna berättelser. De fränkandes utan vidare varje bevisvärde.

Sammanfattningsvis påstås för läkarnas räkning att kammarrättens handläggning av styckmordsfallet i kombination med de ohållbara domskälen är uttryck för så klara fel och försummelser vid myndighetsutövning att enbart en kumulation av dessa förhållanden är mer än tillräcklig för att ådra staten skadeståndsansvar för konsekvenserna av domen.

Här har vi att göra med en "tillräcklig betingelse" för deslegitimationen vid sidan av tingsrättens dom 1988 som en från början "nödvändig betingelse" för det senare händelseförloppet.

Kammarrättens insatser utgjorde tills vidare slutpunkten för sex och ett halvt års kumulerade felbedömningar i den statliga myndighetsutövningen.

¹³⁵ Kammarrättens protokoll utgör bilaga 17 (se s. 4-10 ang. Teet Härm och s. 11-15 ang. Thomas Allgén).

¹³⁶ Domskälen utgör s. 44-59 av domen, bilaga 20.

12. Rättssystemets oförmåga till rättelse som ytterligare grund för statens perdurerande skadeståndsansvar. Ytterligare om resningsfrågan

12.1 Organisationsfelen i det svenska rättssystemet

Läkarna överklagade kammarrättens dom 1991 om indragning av legitimationerna genom ansökan om prövningstillstånd i Regeringsrätten. Ansökan avslogs genom beslut den 6 februari 1992 (mål 2933/91 ang. Allgén). (Ledamöter i domstolen var regeringsråden Björne, Tottie och Werner). Enligt Regeringsrätten gällde målet frågor om bevisvärdering utan tillräckligt prejudikatintresse för beviljande av prövningstillstånd.

Eftersom frågan om läkarna styckat Catrine da Costas kropp hade prövats i tre rättegångar, dvs. två i tingsrätten och en i kammarrätten, och eftersom den opinionsmässiga stormen mot läkarna hade nått orkanstyrka, hade antagligen även Regeringsrätten år 1992 bibringats en ”förförståelse” om läkarnas skuld. Å andra sidan hade prövningstillstånd kunnat motiveras, även ur prejudikatsynpunkt, eftersom målet innehållit så många säregna och principiella bevisfrågor på vilka Regeringsrätten fäst uppmärksamheten i sitt beslut den 11 juni 1990 att återförvisa målet till kammarrätten.

Under fortsättningen av 1990-talet gjordes det förgäves en rad olika framställningar till olika myndigheter och domstolar – JO, JK, RÅ även HD och Svea hovrätt samt den europeiska kommissionen för mänskliga rättigheter – till stöd för omprövning av läkarnas sak.

Oavsett den närmare innebörden av dessa efterföljande händelser bör den långa raden av kumulerade fel i den statliga myndighetsutövningen, vilka beskrivits i kap. 8 – 11, anses ha gett upphov till en perdurerande ersättningskyldighet för de alljämt år efter år fortlöpande skadorna för inkomstförluster och svåra lidanden.

Dessutom kan samma skador anses ha blivit föranledda även på grund av myndigheternas underlåtenhet och oförmåga att åstadkomma rättelse av beslut, vilka nu – när saken aktualiserats – visat sig ha varit uppenbart oriktiga från början. På så sätt kan man tala om två självständiga ansvarsgrunder, dels det ursprungliga orsakandet av skador i olika etapper, dels bevarandet av skadorna på grund av underlåtet handlande för att undanröja dem.

Att det i princip förelegat en skyldighet för staten att åstadkomma rättelse har berörts redan i kap. 4 ovan. Den allmänna omöjligheten att få rättelse för undanröjande av tingsrättens och kammarrättens skadebringande domar har berott på organisationsfel i systemet.

Redan det förhållandet att läkarna aldrig kunnat överklaga tingsrättens felaktiga och oerhört chikanerande domskäl innebär ett organisationsfel i systemet. Ett orga-

nisationsfel av samma slag visade sig genom omöjligheten för Thomas Allgén och Teet Härm att få överprövning av kammarrättens dom. Denna var lika chikanerande som tingsrättens dom och medförde dessutom en stadfästelse av att deras liv blivit förstörda.¹³⁷

Därefter har organisationsfelen visat sig när myndigheter som JK och JO regelmässigt lämnat framställningar om omprövning av kammarrättens dom mot läkarna utan beaktande. Anledning till detta otillfredsställande rättsläge är att tillsynsorganen ingriper mot materiellt sett felaktiga beslut av en domstol endast om domstolens bedömning uppenbarligen är felaktig. Det uppenbarhetsrekvisit, som JK och JO tillämpar, gör att det inte finns något system för upptäckt och rättelse av även svåra fel i domstolarnas rättstillämpning varvid framförallt fällande domar i brottmål kommer i förgrunden.

Organisationsfelet i brottmålen i allmänhet visar sig för övrigt genom att prövningstillstånd normalt meddelas endast när en fråga anses ha tillräckligt prejudikatintresse för framtiden samtidigt som kraven för resning är alltför höga.

Det har under 1990-talet gjorts flera framställningar om de felaktiga domarna mot läkarna även till justitieministern, vilken – i likhet med justitieutskottet i riksdagen – fått åtskillig information. Dessa ibland mycket väl motiverade framställningar har var för sig kunnat ses som ett sista halmstrå för de rättslösa. Statsrådet Thomas Bodström har åtminstone besvarat brev. I ett brev 2004-02-18 till docenten Lars-Göran Allgén (Thomas Allgéns far) har Bodström gett några synpunkter på ansvaret för rättsmedicinska obduktioner. Inledningsvis hade han skrivit: ”Som Du vet är jag enligt grundlagen förhindrad att uttala mig i enskilda ärenden.”

Justitieutskottet i riksdagen har en liknande sedvana i andra former. Dessvärre gör detta förhållande att ingen vare sig i rättsväsendet eller i den politiska maktapparaten vill ta något ansvar för felaktiga, lagakraftvunna domar i brottmål. Styckmordsfallet är, som i de flesta hänseenden på området, det mest skrämmande exemplet.

I många andra juridiska frågor, även av obetydligt slag, kan domstolarnas domar lätt nog utlösa politiska meningsyttringar med omedelbara krav på lagändringar. Regering och riksdag har ytterst ansvaret för att rättssystemet fungerar på ett tillfredsställande sätt. Det gäller då också att kunna bedöma vad som är viktigt resp. oviktigt för rättsstatligheten.

Det är otillfredsställande när ett rättssystem helt saknar förmåga till självrättelse av även mycket svåra misstag. Jfr här också vad ChefsJO utvecklat i anledning av ”fallet Ulf” (se kap. 4 ovan).

Det är djupt otillfredsställande när det råder ett totalt politiskt ointresse för felaktigt, ja oskyldigt dömda i brottmål, och för de organisationsfel i rättssystemet som

¹³⁷ Advokatens Södermarks antaganden i Regeringsrätten 1990 (ovan under 10.2) att Thomas Allgén och Teet Härm skulle kunna få annan anställning efter deslegitimation som läkarna var naturligtvis verklighetsfrämmande med hänsyn till den demonisering som de utsatts för.

ligger bakom vid sidan av felaktig bevisvärdering.¹³⁸ Ett sådant land kan knappast göra anspråk på beteckningen rättsstat?

12.2 Ansvarsgrundande försumligheter från Socialstyrelsens sida samt ytterligare synpunkter på frågan om resning

Till organisationsfelen som förklaring till all passivitet från statliga organs sida inför rättsövergreppen mot läkarna kan läggas försumlighet att handla från i första hand Socialstyrelsen som läkarnas motpart i frågan om deras läkarlegitimationer. Försumligheter av Regeringsrätten kan däremot med hänsyn till 3 kap. 7 § skadeståndslagen inte för närvarande åberopas som grund för statens ersättningsskyldighet.

Som redan utvecklats ovan (10.2) kom Socialstyrelsens agerande att alltsedan tingsrättens dom 1988 omedelbart att präglas av antagandet att tingsrättens bevisvärdering varit riktig, dvs. att läkarna varit likstyckare, sannolikt också mördare. Det har redan på tal om framställningen till HSAN på våren 1989 och om HSAN:s beslut också beskrivits hur totalt ointresserad Socialstyrelsen – liksom HSAN – var att lyssna på vad läkarna kunde ha att säga.

Samma grundattityd präglade Socialstyrelsens agerande genom advokat under rättegången i kammarrätten 1991. Detta har redan klargjorts i flera olika hänseenden. Den har fortsatt att bestämma Socialstyrelsens agerande under senare år. En omsvängning av Socialstyrelsens inställning tycktes dock kunna vara på väg en tid efter publiceringen av Per Lindebergs bok ”Döden är en man. Historien om obducenten och allmänläkaren” (1999, 766 s.).

År 1999 uppkom ett nytt läge efter publiceringen av denna bok. Den har ett stort värde genom en minutiös redovisning av allt material av betydelse för bevisvärderingen samt, med tanke på opinionsbildningen, en ingående belysning av häxjakten mot läkarna i massmedia. En läsare utan förutfattade meningar kan inte komma till annan slutsats än att läkarna blivit felaktigt dömda på grund av svåra misstag i rättsapparaten.

På goda grunder tilldrog sig Lindebergs bok uppmärksamhet inom Socialstyrelsen. På våren 1999 uppdrog den dåvarande generaldirektören Claes Örtendahl åt flera ledande tjänstemän att läsa boken för att man skulle kunna diskutera frågan, om Socialstyrelsen borde ta något initiativ till läkarnas förmån. Någon avstämning av detta uppdrag kom dock aldrig till stånd sedan Örtendahl den 1 juli 1999 efterträts som generaldirektör av Kerstin Wigzell.

Det är mig inte bekant i vad mån som bytet på posten som generaldirektör hade någon betydelse för att det aldrig skedde någon uppföljning av bokläsningen på grundval av generaldirektören Örtendahls goda initiativ. Emellertid ansökte advo-

¹³⁸ Den s.k. Axberger-gruppens rapport Felaktigt dömda, 2006, har dock aktualiserat trevande försök till omtänkan-
de.

katen Kerstin Koorti som ombud för läkarna senare under 1999 om resning i Regeringsrätten med åberopande främst av en mycket noggrann genomgång av alla processuella egendomligheter i det tidigare förfarandet under alla år och ett par nyheter angående bevisningen. I det läget valde Socialstyrelsen att inte yttra sig i Regeringsrätten, förebärande att frågorna låg utanför Socialstyrelsens kompetensområde. Regeringsrätten avslag ansökan genom beslut 2001-05-30 (mål 8343-8344-1999) (Ledamöter var regeringsråden Swartling, Lindstam, Nordborg, Eliason och Schäder.)

I det senaste resningsmålet – på grundval av min ansökan som ombud i september 2003 med inriktning enbart på bevisfrågorna – var positiva tankar på Lindebergs bok inte längre aktuella i Socialstyrelsen.

Efter ingivandet av resningsansökan 2003-09-23 talade jag två gånger per telefon med generaldirektören Kerstin Wigzell om möjligheten att jag kunde sammanträffa med företrädare för Socialstyrelsen för den händelse att man hade några frågor om innehållet av resningsansökan. (Denna var faktiskt förkrossande, min anm.) Generaldirektören svarade att det var obehövligt eftersom ”vi har våra egna experter”. Därmed visade sig generaldirektören avse advokaten Bertil Södermark.

Genom advokat Södermark som Socialstyrelsens expert och befullmäktigade ombud bestred Socialstyrelsen resningsansökan. Socialstyrelsen vände alltså kappan tillbaka till den tidigare vindriktningen, dvs. man återgick till uppfattningen att läkarna var illgärningsmän enligt tingsrättens dom.

Advokat Södermark påstod i sitt genmäle 2004-01-23 för Socialstyrelsens räkning alldeles oriktigt, att min resningsansökan i september 2003 byggde på Lindebergs bok liksom att denna bok innehöll felaktigheter som tv-journalisten Lars Borgnäs skulle ha upptäckt med Sveriges Televisions resurser bakom ryggen. Det gör inte saken bättre att advokaten, när han gjorde detta första åberopande, uppenbarligen inte ordentligt kände till hela innehållet i Borgnäs bok ”Sanningen är en sällsynt gäst” (2003) och för den delen inte heller innehållet i Lindebergs bok.

En illustration till advokat Södermarks brist på kunskaper var advokatens replik en bit in på år 2004 när jag i telefon talade om för honom att jag fått del av kommissarien Wides sammanfattande omdömen efter den fjärde utredningen om Anne-Catherine Härms död 1982. Denna utredning utmynnade i konstaterandet att hon begått självmord och att den misstänkte (dvs. Teet Härm) var oskyldig. Till detta svarade advokaten: ”Men det har väl inte med da Costa-fallet att göra.” Han tycktes sålunda omedveten om eller inte bry sig om att det var dödsfallet 1982 som låg bakom anmälan 1984 att Teet Härm borde misstänkas för två mord. Inte heller verkade han förtrogen med Lars Borgnäs felaktiga teser att Teet Härm *måste* ha mördat sin hustru 1982 och att Härm skulle vara trolig seriemördare. – Både Borgnäs fyra tv-program 2001-02 liksom hans senare bok bygger på den givna utgångspunkten att läkarna *är* skyldiga till åtminstone likstyckning. Alla hans tolkningar av verkligheten sker för att bestyrka hans felaktiga utgångspunkt.

Det är synnerligen anmärkningsvärt *både* att Sveriges Television låter en i bevisstori fullkomligt okunnig journalist göra osakliga program i för enskilda livsavgörande rättsfrågor, *och* att Socialstyrelsen som central förvaltningsmyndighet aningslöst bygger sina ställningstaganden på sådana felaktiga spekulationer.

I det senaste resningsmålet har Socialstyrelsens agerande via advokat Södermark i övrigt präglats av underlåtenhet att alls bemöta centrala delar av resningsansökan (bland annat om Jovan Rajs insatser) till förmån för korthuggna invändningar utan relevans för en realistisk bedömning av bevisningen vare sig i enskildheter eller som helhet (se härom den s.k. ”Dossiern”).¹³⁹

Ett oacceptabelt förhållande har också varit att Socialstyrelsen, som i 1999 års resningsärende sagt sig sakna egen kompetens i de aktualiserade rättsfrågorna, i det senaste resningsärendet gett fullmakt åt advokat att försvara kammarrättens felaktiga dom för vars tillkomst samme advokat spelat en framträdande roll. Det har inte varit förenligt med Regeringsformens krav på myndigheters saklighet och opartiskhet, att Socialstyrelsen agerat så ensidigt.

Det hävdas nu för läkarnas räkning att Socialstyrelsen, som 1999 internt påbörjat överväganden om en omprövning av läkarnas situation, hade en skyldighet att fullfölja generaldirektören Örtendahls initiativ för ett eventuellt agerande till läkarnas förmån. Om rättvisan fått styra och om Socialstyrelsen ordentligt satt sig in i resningsansökan och Lindebergs kartläggningar, borde den ha tillstyrkt redan Kerstin Koortis resningsansökan år 1999 på grundval av den omprövning av bevisläget som därmed aktualiserades.

I 2003 års resningsärende gjorde sig Socialstyrelsen skyldig till stor försumlighet genom det osakliga sätt, präglat av korthuggen advokatur, med vilken advokat Bertil Södermark förde Socialstyrelsens talan. Särskilt borde Socialstyrelsen och dess advokat ha insett att det av Borgnäs lanserade s.k. arkitektspåret var alldeles omöjligt i den form som dess upphovsman förmodat. Härtill kommer förstås att bevisningen mot läkarna för likstyckning lika väl som mord är uttraderad.

Det förhållandet att Regeringsrätten den 1 juli 2004 – efter Socialstyrelsens fragmentariska invändningar och oacceptabelt dåliga svar på allt som anförts i resningsansökan – avslog resningsansökan för läkarnas räkning på ohållbara grunder,¹⁴⁰ hindrar inte att den principiella skyldigheten för Socialstyrelsen att ansöka om resning alltjämt kvarstår. Samtidigt bör Socialstyrelsens agerande via advokaten Södermark alldeles bestämt ses som skadeståndsgrundande vårdslöshet från statens sida.

På grundval av ”Anatomin av en häxprocess” och den kronologiska beskrivningen av händelseförloppet i den skriften, fick Socialstyrelsen redan i början av 2005 underlag för att agera för upprättelse åt läkarna. Det kan beklagas att Justitiekanslern

¹³⁹ Bilaga 7.

¹⁴⁰ Jfr kap. 6.2 ovan och även kap. 8.

inte då var beredd att rekommendera Socialstyrelsen att ansöka om resning. Tiden för läkarnas lidanden har därmed ytterligare förlängts.

JK Lambertz förklarade i e-brev till mig den 13 april 2005 – under hänvisning till bland annat Lars Borgnäs bok – att han naturligtvis inte ”tagit ställning till om det skulle vara rätt eller fel av Regeringsrätten att bevilja resning” och att det vore fel av honom att uttala en uppfattning om det. Han förklarade i brevet vidare att han dock ansett att han borde bilda sig ”en uppfattning i frågan om de är uppenbart fel-dömda, dvs. om det är uppenbart att de inte har gjort sig skyldiga till styckningen”. Hans slutsats blev att ”kammarrättens avgörande inte är uppenbart fel i skuldfrågan”.

Göran Lambertz som Justitiekansler har ett förtjänstfullt intresse för rättssäkerheten för misstänkta och dömda personer i brottmål, av vilka sexualbrottmålen för närvarande erbjuder en träskmark av olika frågor. Samtidigt har JK en konstitutionellt omöjlig dubbelroll som är svår att hantera i praktiken. Han skall å ena sidan utöva tillsyn över domstolar och myndigheter, men å andra sidan också som ombud företråda staten. Omöjligheten i denna dubbelroll utgör i sig ett organisationsfel.

Dubbelrollen och dess omöjlighet illustreras av JK Lambertz här redovisade ovilja att råda Socialstyrelsen att ansöka om resning för läkarnas räkning. Motiveringen att det inte skulle ha gjorts uppenbart att läkarna är oskyldiga, anger en mycket snävare inställning än den som Socialstyrelsen borde ha haft och som Regeringsrätten bör tillämpa i resningsmål, eftersom bevis om oskuld då inte kan eller bör krävas. En annan sak är att Thomas Allgén och Teet Härm faktiskt – allt vägt och mätt – måste antas vara helt oskyldiga till mord eller likstyckning.

Socialstyrelsens nye chefsjurist Nils Blom (sedan länge verksam i Socialstyrelsen) visade sig år 2005 vara helt ovillig att göra något alls under hänvisning till plikten att vara lojal mot domstolarna. I en framställning till Socialstyrelsen hade 33 läkare begärt att Socialstyrelsen skulle ansöka om resning för läkarnas räkning på grundval av bl.a. nyheterna i min skrift *Anatomin* av en häxprocess.¹⁴¹ I ett svarsbrev 2005-04-04 till doktor Bengt Fredriksson som kontaktperson för läkarna anförde generaldirektören Kjell Asplund samt chefsjuristen Nils Blom bl.a. följande:

”Socialstyrelsen ska som andra myndigheter agera opartiskt och sakligt när vi fullföljer våra tillsynsuppgifter. Det finns bara en sanning i detta ärende som Socialstyrelsen har att luta sig mot, nämligen den som rättsväsendet presenterat. Det är inte myndighetens uppgift att överpröva domstolars bevisvärdering. Det enda tänkbara rättsmedlet i denna situation är begäran om resning. Ansökningar om resning har vid två tillfällen varit föremål för Regeringsrättens prövning. Domstolen kom båda gångerna fram till att något väsentligt nytt inte framkommit och att de åberopade förhållandena inte var tillräckliga för att medge resning. Det kan visserligen i detta fall, som i många andra fall, finnas utrymme för olika bedömningar och värderingar av omständigheterna, men det är en helt annan sak. – Socialstyrelsen är mot denna bakgrund inte beredd att verka för att de aktuella läkarna beviljas resning.”

¹⁴¹ Läkarnas brev utgör här bilaga 102.

Klart är att GD Kjell Asplund, tidigare professor i allmän medicin, skrivit under detta brev till dr Fredriksson som en slags gisslan hos juristerna. Av denna stämningensansökan bör ändå utan vidare ha framgått att Socialstyrelsens hänvisning till lojalitet mot domstolarna var fullkomligt missvisande och skenhelig. Det är Socialstyrelsen vars agerande spelat en avgörande roll inte bara för tillkomsten av beslutet i HSN 1989-05-23 utan än mera för kammarrättens dom 1991-05-31 och för Regeringsrättens avslagsbeslut 2004-07-01. Det är, om man vill tala om lojalitet, förvaltningsmyndigheterna och förvaltningsdomstolarna som varit lojala mot Socialstyrelsen i dess osakliga agerande.

Såttillvida har dock Socialstyrelsen varit obrottsligt – men missriktat – lojal, att den, med undantag för en kort tidsperiod efter publiceringen av Per Lindebergs bok, hela tiden har utgått från att domskälen i Stockholms tingsrätts dom 1988-07-08 var sakligt korrekta, oavsett att domskälen inte kunde överklagas och oavsett att dessa domskäl numera kan visas ha varit alldeles felaktiga.

Samtidigt blev det av brevet till de 33 läkarna mycket tydligt, att Socialstyrelsen varit alldeles främmande för det ansvar för rättssäkerheten som kan utläsas ur Chefs-JO:s kritik mot Riksåklagarämbetet i motsvarande situationer. Socialstyrelsen bör nu anses skyldig att ändra attityd.

En skyldighet för Socialstyrelsen att ansöka om resning måste dock föreligga, om rättsstatliga krav skall tillgodoses, samtidigt som statens ersättningsskyldighet för läkarnas lidanden bör anses löpa ända till dess att kammarrättens dom blivit undanröjd. (Jfr härom kap. 4 ovan.)

Kap. 13. Sammanfattning

Särskilt skadliga roller i ett oerhört mänskligt och juridiskt drama om förstörelsen av två läkares liv spelades som framgått av två personer, vilkas falska spekulationer fick en stor betydelse. Dels var det en rättsläkare (en dåvarande docent, senare professor) som i eget intresse ville ta avstånd från och därför sätta fast sin tidigare medarbetare och ”mönsterdoktorand” – Teet Härm – för mord, t.o.m. flera mord. Dels var det en ”mamma”, som ville hämnas på sin förutvarande man, Thomas Allgén. Hon hittade på historier om att den skötsamme unge läkaren hade begått inte bara incest mot dottern, när den lilla flickan var drygt ett år, utan också att han tillsammans med Teet Härm mördat Catrine da Costa och styckat hennes lik.

Dessa mycket säregna utgångspunkter kan ingalunda ursäktas de olika felen och försummelserna i statens myndighetsutövning vilka förstört de båda läkarnas och deras anhörigas liv.

Tvärtom illustrerar just de säregna omständigheterna, att det svenska rättssystemet helt saknat förmåga att upprätthålla nödvändiga kvalitetskrav. Man kan se vad som hänt som svar på frågorna om det svenska rättssystemets kvalitet. Svaren är

både *beklämmande* när det gäller vad som kunnat ske och *skrämmande* i fråga om konsekvenserna.

Rättssäkerheten för läkarna har helt negligerats under över 20 års tid.

Rättsstaten har brutit samman i alla led.

Catrine da Costas anhöriga har för övrigt ingen nytta av att svenska staten av omtanke om rättsväsendets anseende offerar två läkare, vilka måste anses vara helt oskyldiga. Samtidigt går sannolikt en verklig mördare och likstykare fri från ansvar.

Raden av felaktigheter och bristfälligheter i rättssystemet, vilka medverkat till dessa katastrofer, kan göras synnerligen lång.

Ur metodologiska synpunkter kan erinras om de principer för ansvarsfull bevisprövning i brottmål vilka understrukits i kap. 7. Alla dessa principer har i denna rättsaffär blivit åsidosatta

Den följande översikten utgör en slags sammanfattande uppräkningslista av missförhållanden, vilka utreds i detalj i stämningsansökan. Jag har medvetet valt att inte göra hänvisningar efter hand till det olika kapitelavsnitt som ger stöd för den följande översikten. Min förhoppning är nämligen att inte bara JK-ämbetet och Attunda tingsrätt utan även andra jurister, journalister och ansvariga politiker skall läsa hela stämningsansökan, inte bara botanisera i den med ledning av de följande punkterna. Innehållsförteckningen över kap. 8 – 12 ger en ingående kronologisk överblick över rättsapparatusens misslyckanden som delvis avspeglas i nedannämnda punkter.

- Misstagen började på hösten 1984 då den nämnde docenten skrev ett obduktionsutlåtande sedan han redan hade bestämt sig för att hans doktorand borde antas ha mördat Catrine da Costa. Utlåtandet blev därefter, dvs. skraddarsytt för att kasta misstankar på hans nära medarbetare och doktorand. Denne docent, senare professor, har haft en alltför livlig fantasi. Han kan dessutom beslås med lögn i fråga om motiven till sitt agerande.
- Förundersökningen i brottmålet kom genomgående att bli undermålig. Polis och åklagare utgick från övertygelsen att läkarna varit skyldiga. Samtidigt utgick man från att läkarnas sannfärdiga och rimliga berättelser innebar att de ljög.
- Till polisens och åklagarens misstag under den fortsatta förundersökningen bidrog i hög grad ett utlåtande av en barnpsykiatriker och en barnpsykolog, vilka åtagit sig att undersöka vad barnet vid en ålder av 1-1½ år varit med om. De saknade metodologisk kompetens för denna uppgift och genomförde den också på ett oacceptabelt sätt.
- Expertutlåtandet ifrågasattes inte alls av polisen, fastän det borde ha varit tydligt vid ett minimum av källkritisk förmåga, att mammans påståenden och experternas slutsatser varit felaktiga.

- ”Barnspecialisternas” misstag sammanhänge i sin tur med ”förförståelsen”, att incestanklagelserna antogs vara sanna.
- Samma ”förförståelse” angående riktigheten av incestanklagelser hade redan på hösten 1984 demonstrerats av dagispersonal och socialtjänstemän i Stockholm, då de i samarbete med ”mamman” polisanmälde Thomas Allgén för incest. Just detta kan kanske dock inte läggas den svenska staten till last, även om redan polisanmälan mot Thomas Allgén för incest var förhastad vilket ”mamman” rimligen visste och socialtjänstemännen borde ha förstått.
- Förundersökningen tillfördes också två nya moment på initiativ av den inledningsvis nämnde, dåvarande docenten i rättsmedicin som trots sitt jäv som handläggare för Teet Härm kunnat avge det officiella obduktionsutlåtandet. Senare under förundersökningen – i vilken han tog aktiv del på olika sätt – åstadkom han två nya men värdelösa utlåtanden (1986-11-21 resp. 1987-12-08) till stöd för dels mammas berättelse om vad det 17 månader gamla barnet skulle ha observerat i obduktionslokalen på rättsläkarstationen, dels ”fotohandlarparets” berättelse om vad de skulle ha sett på film för framkallning, film som ingen annan sett.
- Under förundersökningen förvanskades ”vittnesmål” med polisens hjälp. Andra vittnesmål, som talade mot ”mammans” fantasier om tidpunkten för mordet på Cartrine da Costa, tappades bort eller valdes bort. Bandinspelningar av prat mellan ”mamman” och det lilla barnet tappades också bort.
- För övrigt kom den andra idégivaren för mordmisstankarna, Thomas Allgéns f.d. hustru, att spela en ännu större roll än ”docenten”. Under 1987 fick hon mycket stort inflytande över den då nytillsatte förundersökningsledaren inom polisen, en kriminalinspektör. På hösten 1987 kunde hon förmå honom till vilka galenskaper som helst för att man skulle få fram bevis mot läkarna.
- De offentliga försvararna fick aldrig något helhetsgrepp över förundersökningen. Normalt kallades de till polisförhör enbart med den av läkarna som var advokatens egen huvudman.
- Den huvudansvarige åklagaren genomskådade heller inte de ofullkomligheter i förundersökningen som för honom borde ha framstått som tydliga. Åtalen mot läkarna i januari 1988 kom att bygga på orimligheter. Thomas Allgén, en skötsam ung läkare åtalades för både mord och incest utan tillstymmelse till rimliga bevis. Teet Härm åtalades för mord, i realiteten på grundval av en falsk bild av hans person, vilken kommit att framkallas av polis och massmedia med den nämnde ”docenten” som en tvetalande pådrivare.
- När rättegången väl hamnade i Stockholms tingsrätt kom de åtalade läkarna omedelbart i underläge genom organisationen av huvudförhandlingen enligt 46 kap. 6 § Rättegångsbalken. Åklagaren kunde låta sin sakframställning åtföljas av långa, välvilliga och hjälpsamma förhör med den förslagna ”mamman” som för-

modad ”målsägande” för incest. Därefter förhördes de båda läkarna. Rättegångarna blev i praktiken snarare inkvisitoriska än korrekt ackusatoriska.

- Stockholms tingsrätt skaffade sig varken under den första eller andra rättegången 1988 sådan insyn i förundersökningen som ganska lätt hade kunnat avslöja att åtalerna var ogrundade (jfr kap. 8 i denna stämningsansökan).
- Tingsrättens nämndemannabeslut 1988-03-08 blev den första bekräftelsen av en domstol på uppfattningen, att Thomas Allgén och Teet Härm åtminstone var likstyckare, dvs. den för fortsättningen kvarblivande men helt felaktiga föreställningen.
- Nämndemannabeslutet om sinnesundersökning av läkarna blev ett illavarslande uttryck för att personer utan utbildning eller grundläggande kunskaper om rättsstatliga krav kan som domare i Sverige, med individuell rösträtt, fatta beslut i brottmål som är livsavgörande för enskilda människor. Detta hindrar naturligtvis inte att det finns synnerligen förnuftiga och omdömesgilla nämndemän.
- Kanske på grund av sin bristande insyn i förundersökningen saknade tingsrätten förmåga att bedöma riktigheten av såväl hela bevisningen som enskilda vittnessut-sagor med ledning av ”antimetabolen” att ”helheten beror på delarna och delarna beror på helheten (jfr kap. 7 ovan).
- Även om tingsrätten i något fall hade en kritisk värdering av alltför hjälpsamma vittnesberättelser i god tro (”damen med hunden”) saknade den förmåga att genomskåda lögnerskor med hänsyn till lögnerskornas uppträdande och förmodade trovärdighet (”mamman”, ”den prostituerade med dagboken”). Framgångsrika lögnare utmärks just av hög trovärdighet.
- För yrkesdomare måste det för svåra brottmål ställas krav på ingående teoretisk förståelse för beviskrav och bevisvärdering. Även om det finns många duktiga domare, är dessa krav för närvarande knappast tillgodosedda i Sverige (jfr kap. 7 ovan). Än mindre är kraven uppfyllda för de helt utbildade nämndemän, som fått bli fullvärdiga domare med individuell rösträtt.
- Den felaktiga föreställningen att läkarna var likstyckare fick sitt slutgiltiga genomslag genom tingsrättens uttalande i domen 1988-07-08, då läkarna frikändes för mord. Uttalandet innebar att läkarna lades till last en brottslig gärning, brott mot griftefrid, för vilken de aldrig åtalats och heller inte hade kunnat fällas, eftersom brottet var preskriberat.
- Läkarna tilläts inte av Högsta domstolen att överklaga tingsrättens domskäl 1988-07-08, eftersom de frikänkts från åtal för mord med mera. Det enda godtagbara skälet för omöjligheten att överklaga utpekanden för brott genom dessa olämpliga domskäl – vilka aldrig borde ha skrivits – skulle vara tanken att domskälen inte i något sammanhang gavs rättsverkan.
- I detta fall lades dock domskälen omedelbart till grund för framställningar av Socialstyrelsen om indragning av läkarlegitimationer.

- Indragningen kom också till stånd genom beslut av HSAN 1989-05-23. Nämndens fackligt och politiskt komponerade majoritet drog in legitimationerna samtidigt som både Socialstyrelsen och HSAN visade direkt ointresse för att ta del av en klagande skriftlig berättelse av Thomas Allgén.
- Genom Socialstyrelsens åberopanden och HSAN:s nämnda beslut agerade dessa förvaltningsorgan i direkt strid med den enda rimliga utgångspunkten, att domskäl med utpekanden av någon för brott, som han eller hon inte åtalats för, bör fränkännas varje rättsverkan. Hela rättsaffären övergick nu från juridik till politik.
- Läkarnas rättslöshet var under sommaren 1989 total också med hänsyn till det hat mot dem som spreds via massmedia och vidare ut i det svenska samhället.
- Sedan även ett par ledamöter i kammarrätten också velat ge domskälen de nämnda oaccepbla effekterna genom ”bevisverkan”, men kammarrätten ändock genom beslut 1989-10-16 undanröjt deslegitimationen (2 röster mot 2), gick Socialstyrelsen vidare till Regeringsrätten med en förgrovd advokatur, utformad av tillkallad advokat, för att domskälen måste ges rättsverkan.
- Samtidigt som Regeringsrätten 1990-06-10 helt underkände advokatens argumentation blev frågan om deslegitimation av läkarna återförvisad till kammarrätten för ny handläggning med beviskrav som i brottmål för att läkarna styckat liket. I varje fall numera kan detta beslut om återförvisning sägas ha fått mycket olyckliga konsekvenser jämfört med rent ogillande – så långt – av Socialstyrelsens talan i det då aktuella målet.
- I väntan på den nya rättegången i kammarrätten hann Socialstyrelsen 1990-10-29 avge ett yttrande till JO på grund av en anmälan mot sitt eget Rättsliga råd. Detta hade nämligen i yttrande till tingsrätten 1988 tagit avstånd från den inledningsvis nämnda ”docentens” obduktionsutlåtande, vilket inriktats på Teet Härm som mördare och likstyckare genom ”docentens” påståendet att sättet för obduktionen förutsatte läkarkompetens av ett slag som denne obducent i detta fall specificerat på ett helt ovetenskapligt, spekulativt vis. Socialstyrelsens yttrande 1990-10-29 till JO kom att innebära en av de största försumligheterna i Socialstyrelsens handläggning av detta ärende under alla år. Socialstyrelsen försökte blanda bort korten inför JO för att kunna ta avstånd från Rättsliga rådet inför den förestående rättegången i kammarrätten.
- Rättegången i kammarrätten 1991-04-08 – 04-28 kom att enbart bli ett spel för gallerierna, eftersom domstolen hade en övertygad ”förförståelse” om läkarnas skuld som likstyckare, vilket vid denna tid präglade hela det svenska samhället. Analyserna i denna stämningsansökan om skadestånd visar, att processledningen i kammarrätten blev partisk till nackdel för läkarna, och att domskälen utformades ”baklänges” för att bevisa vad som redan var bestämt: läkarna var likstyckare och skulle deslegitimeras.

- Läkarna fick inte prövningstillstånd i Regeringsrätten, lika litet som de tidigare hade fått tillåtelse att överklaga tingsrättens ”frikännande” men katastrofala domskäl.
- Efter kammarrättens dom har läkarna förblivit rättslösa av två skäl.
- Dels har den oerhörda formalismen i svensk rätt medfört att alla försök till upprättelse har avvisats utan prövning i sak av någon instans. Denna formalism kan, som i detta fall, utgöra en oerhörd fara för den materiella rättssäkerheten, även om den i andra sammanhang – klokt tillämpad – kan befrämja rättssäkerheten.
- Av särskilt intresse är att JK:s och JO:s tillsyn över domstolarna verksamhet visat sig fullkomligt värdelös i detta – liksom i andra fall – då det gäller felaktigheter i domstolars materiella bedömningar; formella fel granskas dock.
- Dels har Socialstyrelsen, som i hög grad medverkade till rättsövergreppen mot läkarna 1989-91, senare på ett försumligt sätt motverkat att läkarna beviljats resning, fastän Socialstyrelsens konstitutionella och skadeståndsrättsliga ansvar innebär en förpliktelse att få begångna misstag rättade.
- Höjdpunkten i rättsstatens sammanbrott utgjordes av Regeringsrättens beslut 2004-07-01 att avslå den då aktuella resningsansökan för läkarnas räkning. Vid denna tidpunkt hade det nämligen blivit fullkomligt klarlagt inför Regeringsrätten, att läkarna hade utpekats som likstyckare utan varje rimligt bevis. De regeringsråd som under våren 2004 sysslade med målet, de *ville* inte bevilja resning. I praktiken offrade dessa domare läkarna medvetet, vilket ingen domstol tidigare gjort.

Till denna förfärande lista över misstagen i rättsapparaten skall som avslutning tillfogas att det dock inte helt saknats rättsliga motkrafter under den förfärande utvecklingen av denna rättsaffär. Det finns avslutningsvis anledning att särskilt nämna två namn.

Det ena är *Lars-Erik Tillinger*, f.d. hovrättslagman, vilken som ordförande i HSAN avgav en lysande reservation när den politiska vågen svepte med sig nämndens majoritet av läkare, politiker med flera i beslutet att dra in läkarnas legitimationer med ledning av tingsrättens domskäl. Han har fått se tjugo år av sitt liv på äldre dagar fördystras av hur hans sakkunskap kördes över, och han tvingades bort från fortsatt uppdrag i nämnden.

Det andra namnet är *Gerhard Voigt*, jämnårig med Tillinger och tidigare professor i rättsmedicin i Lund, på 1980-talet den äldste medicinske ledamoten av rättsliga rådet. Han utsattes för våldsamma angrepp för rådets högst befogade kritik av den omnämnde docenten i rättsmedicin och den lilla kretsen av den mannens anhängare. Gerhard Voigt – som i yngre dagar fått plågsamma minnen som rättsläkare utbildad i Tyskland under andra världskriget och därefter med fortsatt hemvist i dåvarande Öst-Tyskland – fick i Sverige finna sig i offentliga, falska anklagelser i pressen för att ha varit nazist och för att detta skulle ha präglat hans och Rättsliga rådets kritik av docenten/professorn. Han fick också uppleva hur plakatbärande

demonstranter kunde uppträda utanför domstolsbyggnader på ett liknande sätt som kan förekomma i en sådan diktaturstat som han själv hade lämnat.

Svea hovrätt gjorde också en behjärtansvärd insats när domstolen 1988-03-22 satte läkarna på fri fot ur häkte och undanröjde tingsrättens beslut 1988-03-08 att läkarna var skyldiga till mord och skulle sinnesundersökas.

Vad som nu nämnts blev dock bara isolerade episoder i ett händelseförlopp där orättens krafter med god hjälp av massmedia var alldeles för starka.

Ansvar delas av många men bärs av ingen.

Sist men inte minst finns det anledning att nämna läkarna själva, Thomas Allgén och Teet Härm, vilka fått uppleva hur deras egna liv blivit förstörda, hur de tvingats mista kontakten med sina barn, födda 1983 resp. 1985, och hur de sett hur också deras närmaste anhöriga fått sina liv förstörda men ändå erbjudit dem det bästa tänkbara stöd tills de nu nått den övre medelåldern.

För mig som ombud, vilken nu under fyra år studerat denna rättsaffär, har det emellanåt varit svårt att förstå hur två så förföljda, rätts- och fredlösa människor som Thomas Allgén och Teet Härm kunnat överleva, dock inte utan djupa sår i sina personligheter.

Anders Agell

Bilagor/källor till stämningsansökan mot staten

Huvudbilaga: Om beräkningen av skadeståndskravet

1. Rättegångsfullmakt Thomas Allgén
2. Rättegångsfullmakt Teet Härm
3. JK:s godkännande av forum för rättegång

Bakgrundsmaterial ang. RR avslagsbeslut 2004-07-01

4. Resningsansökan 2003 (se Dossier s. 3-66)
5. Bilagor till 2003 års resningsansökan (275 s.)
6. Anders Agell, Anatomien av en häxprocess, 40 s. 2005, distributör Jure Bokhandel.
7. Anders Agell, Dossier ”Styckmordsfallet i Regeringsrätten”, 2005, distributör Jure Bokhandel.

Domstolshandlingar

8. 1987-11-02 Ur tingsrättens protokoll om häktning av Teet Härm
9. 1988-03-10 Brev från nämndemännen till Stockholms tingsrätt
10. 1988-01-22–03-02 Protokoll från Stockholms tingsrätt mål B 88/86
11. 1988-03-22 Svea hovrätt beslut ang. överklagat avgörande i Stockholms tingsrätt 1988-03-08
12. 1988-05-30–0705 Protokoll från Stockholms tingsrätt, mål nr B 8-11-88
13. 1988-07-08 Stockholms tingsrätts dom, mål nr B 8-11-88
14. 1988-09-12 Protokoll från Svea hovrätt, mål nr B 2034/88
15. 1989-03-11 JK:s beslut Dnr 1898-88-22
16. 1989-10-06 Kammarrättens i Stockholm dom, mål nr 3256 & 3371–1989
17. 1989-10-06 Kammarrättens i Stockholm protokoll, mål nr 3256 & 3371-1989 bilaga C
18. 1990-06-11 Regeringsrättens beslut, mål nr 4295 & 4296–1989
19. 1991-04-08–26 Protokoll från kammarrätten i Stockholm, muntlig förhandling mål nr 3938 & 3939–1990
20. 1991-05-31 Kammarrättens i Stockholm dom, mål nr 3938-39–1990
21. 1991-07-08 Stockholms tingsrätt dom (här fel datum, se bilaga 13)

Förundersökningsmaterial

22. 1984-08-14 Spaningsuppdrag lämnat av Marianne Seppälä
23. 1984-08-15 Protokoll förhör med Nils-Göran ”Nille” K.
24. 1984-11-03 Brev från Jovan Rajs till Wincent Lange samt kommentar av Teet Härm 2004
25. 1984-12-19 Protokoll förhör med Åke Fredriksson (även 1985-11-18, 1987-11-26 och 1987-12-18)
26. 1984-12-19 Anmälan till Stockholms Socialförvaltning ang. incest
27. 1984-12-19 Polisanmälan mot Thomas Allgén för incest

28. 1985-02-12 Brev från leg.läk. Olle Naglo till Krinsp. Eva Graaf
29. 1985-03-08 Anteckningar av förskolläraren Gunilla Welander angående Karin Allgén
30. 1985-08-27 Protokoll förhör med Christina Allgén
31. 1985-09-19 Protokoll förhör med Christina Allgén
32. 1985-09-25 Protokoll telefonförhör med Christina Allgén
33. 1986-01-27 Utlåtande av Frank Lindblad & Margareta Erixon
34. 1986-06-17 Kammaråklagare Wolffs avskrivningsbeslut
35. 1986-08-07 Protokoll förhör med Christina Allgén
36. 1986-09-11 Brev från Jovan Rajs till kammaråklagare Wolff
37. 1987-10-12 PM inför häktning av Thomas Allgén
38. 1987-11-30 PM av Krinsp. P-Å Larsson
39. 1987-12-08 Utlåtande av Jovan Rajs om jämförelser av styckmord
- 40a-b. 1987-12-18 Inhämtade personuppgifter om Thomas Allgén och Teet Härm
41. 1987-12-21 Förhör med Christina Allgén
42. 1987-12-28 Utlåtande av Kommissarie Wincent Lange
43. 1988-01-14 Ansökan om stämning Thomas Allgen
44. 1988-03-12 Protokoll förhör med Marianne Seppälä
45. 1989-03-31 Utlåtande av vittnespsykolog Lars Billing ang. vittnesmål från Karin Allgén.
46. (1991-09-04 Protokoll förhör med Teet Härm samt PM av Teet Härm)
47. 1999-10-04 PM av Krkom. Wingqvist

Rättsliga rådet, Socialstyrelsen, HSAN

48. 1984-12-07 Socialstyrelsens beslut ang. avstängning av Teet Härm
49. 1985-11-26 Socialstyrelsens beslut ang. ej förlängt förordnande för Teet Härm
50. 1988-02-29 Rättsliga rådets yttrande till Tingsrätten
51. 1988-05-10 Statens kriminaltekniska laboratorium utlåtande
52. 1989-05-16 HSAN:s protokoll från sammanträde
53. 1989-05-23 HSAN:s beslut ang. återkallelse av legitimationer
54. 1990-02-21 Brev från Jovan Rajs till Hanna Olsson
55. 1990-08-08 Utlåtande av professor Simonsen, Köpenhamn
56. 1990-06-13 Skrift från dr Gunilla Bring till JO
57. 1990-08-13 Rättsliga rådets yttrande, JO-remiss Rr 4/90
58. 1990-09-07 brev från Gerhard Voigt till Socialstyrelsen
59. 1990-10-29 Yttrande från Socialstyrelsen
60. 1992/93 JO:s ämbetsberättelse
61. 2005-03-17 Brev från 33 läkare till Socialstyrelsen
62. 2006-08-07 Skrift till JK av jur. kand. Peter Gedin (tidigare vid Socialstyrelsen)

Tidningsartiklar/utdrag ur böcker

63. Bilder ur "Tomtar", Wil Huygen, Rabén & Sjögren, 1988.
64. 1988-03-09 Artikel i Aftonbladet, intervjuer med nämndemän
65. 1988-03-18 Artikel i AB av Astrid Holgersson
66. "Fotografen", utdrag ur Per Lindebergs bok "Döden är en man", Bokförlaget T Fischer & Co., 1999, s. 15-27
67. "Läckor", utdrag ur Per Lindebergs bok "Döden är en man", Bokförlaget T Fischer & Co., 1999, s. 293-310
68. Artikel i Aftonbladet, utdrag ur Per Lindebergs bok "Döden är en man", Bokförlaget T Fischer & Co., 1999
69. Utdrag ur Jovan Rajs' & Kristina Hjerténs bok "Ombud för de tystade", Norstedts förlag, 2001
70. Hans Ragnemalm, "Synnerliga skäl för resning?", Förvaltningsrättslig Tidskrift nr 1/2006, s. 91-104

Övrigt material

71. 1988-05-05 Minnesanteckningar leg.läk. Olle Haglund m.fl.
72. 1988-07-08 Thomas Allgéns kommentar till tingsrättens dom, ingiven till HSAN
73. 2007-03-14 PM från Thomas Allgén, "Berättelsen om Tomteboken"
74. 2007-00-00 Brev från TH till AA ang förhör 1987-12-01